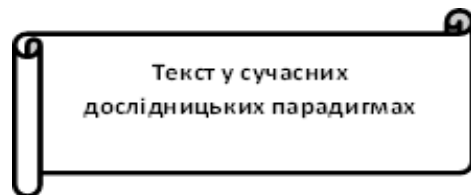

**Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка**

Наталя Пономаренко, Олена Семенов
ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ЖУРНАЛІСТИКИ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА
монографія

УДК 378.147:070-051]:[811.161.2'271:005.336.2]

Друкується згідно з рішенням вченої ради
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка
(протокол № 3 від 22.10.2021 р.)

Рецензенти

- М.Бойченко** доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. Макаренка;
- О.Біличенко** доктор наук із соціальних комунікацій, професор, завідувачка кафедри української мови і літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;
- Н. Грона** доктор педагогічних наук, доцент, викладачка вищої категорії, викладачка-методистка, голова циклової комісії викладачів української мови і літератури КЗ «Прилуцький гуманітарно-педагогічний фаховий коледж імені Івана Франка»;
- О.Попова** кандидат педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри слов'янської філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.

Пономаренко Н., Семенов О. Формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики: теорія і практика. за ред. О.Семенов. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. 216 с.

У дослідженні з урахуванням теоретичних та емпіричних методів теоретично обґрунтовано й розроблено науково-методичне забезпечення процесу формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики в умовах закладу фахової передвищої освіти. На основі системно-структурного аналізу розкрито змістове наповнення мовленнєвої компетентності майбутнього фахівця з журналістики: мовний, соціокультурний, прагматичний (комунікативно-стратегічний), інфомедійний складники; структуру мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики.

Обґрунтовано педагогічні умови формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики: оновлення змісту дисциплін мовно-літературного, професійно-практичного циклу на основі міждисциплінарних зв'язків; упровадження інтерактивних форм і методів з метою стимулювання позитивної мотивації до мовленнєвого розвитку і саморозвитку; моделювання професійних ситуацій для активізації мовнокомунікативної взаємодії з учасниками редакційно-видавничого та медійного процесу; залучення студентів до активного інформаційно-розвивального освітнього середовища з метою створення авторських медійних та інформаційних продуктів.

Для студентів, аспірантів, викладачів закладів вищої освіти.

© Пономаренко Н., Семенов О.М., 2021

© СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021

УДК 378.147:070-051]:[811.161.2'271:005.336.2]

АНОТАЦІЯ

У дослідженні з урахуванням теоретичних та емпіричних методів теоретично обґрунтовано й розроблено науково-методичне забезпечення процесу формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики в умовах закладу фахової передвищої освіти. Проведений аналіз і узагальнення наукових джерел дозволило окреслити досвід підготовки фахівця як культуромовної особистості фахівця в педагогічній теорії і практиці.

Виявлено стан розроблення досліджуваної проблеми шляхом виокремлення й аналізу таких взаємопов'язаних складових: міжнародні та загальнодержавні, законодавчі документи щодо інформаційної безпеки, функціонування державної мови в масмедіа, медіа та інформаційної грамотності; теоретичні та практичні аспекти професійної підготовки, професійної компетентності фахівців із журналістики, видавничо-поліграфічної справи і редагування, в т.ч. у коледжах; специфіка мовнокомунікативної, мовленнєвої компетентності фахівців та формування означеної якості в межах професійної підготовки. Констатуємо становлення міждисциплінарного дискурсу, що дозволяє увиразнити зміст мовленнєвої компетентності, обґрунтувати теоретичні та методичні основи формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики у процесі професійної підготовки.

На основі термінологічного аналізу ключових понять дослідження («журналіст», «редактор», «професійне мовлення», «професійна компетентність», «мовленнєва компетентність», «мовленнєва компетенція» та ін.), з урахуванням аналізу стану професійної підготовки майбутніх молодших спеціалістів з журналістики в коледжах у контексті формування мовленнєвої компетентності уточнено сутність поняття «мовленнєва компетентність майбутніх молодших спеціалістів з журналістики» як вагомий складник професійної компетентності, інтегративну професійну якість особистості, що характеризується наявністю стійких мотивів, прагненням до мовленнєвого розвитку і саморозвитку, наявністю мовно-мовленнєвих знань, мовленнєвих умінь, здібностей, важливих для здійснення мовнокомунікативної взаємодії з учасниками редакційно-видавничого та медійного процесу.

Поняття «формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики» уточнено як цілісний компетентнісно орієнтований освітній процес, що відбувається з урахуванням низки наукових підходів і принципів, спрямований на формування мотивації, мовно-мовленнєвих знань, умінь і навичок українськомовного

спілкування, а його результатом є позитивна динаміка у формуванні мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців, новий якісний стан, що забезпечує ефективне виконання професійної діяльності (створення, редагування, просування українськомовного медійного та інформаційного продукту, здійснення медійної комунікації, спілкування з автором/замовником).

На основі системно-структурного аналізу розкрито змістове наповнення мовленнєвої компетентності майбутнього фахівця з журналістики: мовний, соціокультурний, прагматичний (комунікативно-стратегічний), інфомедійний складники. Обґрунтовано структуру мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики в єдності компонентів: мотиваційно-особистісного (шанобливе ставлення до української мови, бажання вдосконалювати власне мовлення; прагнення/здатність до мовленнєвого розвитку і саморозвитку, емпатія, рефлексія); мовленнєво-когнітивного (володіння нормами літературної мови (орфоепічними, акцентологічними, орфографічними, лексико-фразеологічними, граматичними, стилістичними), фаховою термінологією, етикою професійного спілкування); мовленнєво-поведінкового (сформовані мовнокомунікативні, текстово-жанрові, стилістично-редакторські, мовленнєво-риторичні, інфомедійні уміння як підґрунтя для здійснення редакційно-видавничої та медійної діяльності).

На основі аналізу наукових джерел, вивчення специфіки професійної діяльності і підготовки схарактеризовано положення особистісно-розвивального, системного, культурологічного, компетентнісного, текстового, аксіологічного наукових підходів щодо формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики у процесі професійної підготовки.

Визначено, що в основу організації означеного процесу доцільно покласти загальнодидактичні (цілісності; системності; систематичності та послідовності навчання; наступності, зв'язку навчання з практикою; особистісного розвитку; проблемності змісту навчання, поєднання індивідуальних, групових і колективних форм навчання; міждисциплінарних зв'язків) та специфічні принципи (студентоцентризму, навчання на мовленнєвих взірцях, мовленнєвої практики, комунікативності, партнерської взаємодії; функційно-комунікативної спрямованості навчання; інформаційної екології).

Обґрунтовано педагогічні умови формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики: оновлення змісту дисциплін мовно-літературного, професійно-практичного циклу на основі міждисциплінарних зв'язків; упровадження інтерактивних форм і

методів з метою стимулювання позитивної мотивації до мовленнєвого розвитку і саморозвитку; моделювання професійних ситуацій для активізації мовнокомунікативної взаємодії з учасниками редакційно-видавничого та медійного процесу; залучення студентів до активного інформаційно-розвивального освітнього середовища з метою створення авторських медійних та інформаційних продуктів.

The main scientific results on the topic:

The problem of formation of speech competence of future junior specialists in journalism in the process of professional training is generalized and practically solved in the dissertation, basing on the analysis of theory and study of empirical experience.

The state of elaboration of the problem of the future junior journalism specialists' speech competence formation is revealed. The use of structural and logical analysis allowed to summarize international and national legislative and regulatory documents on information security and the functioning of the state language in mass media, higher education, journalistic standards, key competencies of specialists, including specialty 061 Journalism («Publishing and Editing»); to study the elements of Ukrainian and foreign experience regarding the specifics of the professional activity of media specialists, the formation of linguistic-communicative, speech competence of specialists of various specializations, including in colleges; professional training of future junior specialists in journalism in the context of formation of speech competence; to distinguish interdisciplinary discourse, which allows to emphasize the absence of speech competence, to substantiate the theoretical and methodological foundations of professional speech training of such specialists. According to the results of terminological and structural-logical analysis of key research concepts («speech», «journalist», «editor», «professional competence», «speech competence» etc.) and generalization of requirements for the professional training of future journalism specialists the essence of the concept of «speech competence of future junior journalism specialists» is clarified as an important component of professional competence, integrative professional quality of personality, characterized by the presence of stable motives, desire for speech development and self-development, the presence of language and speech knowledge, speech skills, abilities, important for the implementation of language communication with participants in the editorial, publishing and media process.

The concept of «formation of speech competence of future junior specialists in journalism» is specified as a holistic competence-oriented educational process in the interconnection of educational, research and practical components, aimed at forming positive motivation, language and speech skills, skills and abilities of Ukrainian-language effective

communication, which provides the effective performance of professional activity (creation, editing, promotion of Ukrainian-language media/information product, communication with the author/ customer, etc.), and the result is a positive dynamics of the levels of formation of speech competence of future professionals.

The content of the speech competence of the future junior specialist in journalism (its language, socio-cultural, pragmatic (communicative-strategic), info-media components) is revealed, basing on the system-structural analysis. The component structure of speech competence of future junior specialists in journalism is substantiated in the unity of components: motivational-personal (respectful attitude to the Ukrainian language, desire to improve one's own speech; desire/ability to speech development and self-development, empathy, reflection); speech-cognitive (knowledge of linguistic literary norms (orthoepic, accentological, orthographic, lexical-phraseological, grammatical, stylistic), system of knowledge about the peculiarities of professional communication); speech-behavioural (formed language-communicative, text-genre, stylistic-editorial, speech-rhetorical, info-media skills as a basis for editorial-publishing and media activities).

Based on the analysis of scientific sources, study of the specifics of professional activity and training, the position of personal-developmental, systemic, culturological, competence, textual, axiological scientific approaches to the formation of speech competence of future junior specialists in journalism in the training process is characterized.

It is determined that the organization of this process should be based on general didactic (integrity; system; systematic and consistent learning; continuity, connection of learning with practice; personal development; problems of the content of education, a combination of individual, group and collective forms of education; interdisciplinary integration) and specific principles (student-centeredness, learning using speech patterns, speech practice, communication, partnership; functional and communicative orientation of education; information ecology). The pedagogical conditions are substantiated: updating of the maintenance of educational-research and practical preparation on the basis of interdisciplinary communications; introduction of interactive forms and methods in order to stimulate positive motivation of young people to improve their own speech and self-education; modelling of professional-imitation situations for the purpose of activation of speech-communicative interaction with participants of editorial-publishing and media process; involvement of students in an active information and developmental educational environment in order to create author's media / information products.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	10
РОЗДІЛ 1. ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ЖУРНАЛІСТИКИ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ	15
1.1. Мова і мовлення у професійній діяльності фахівця	15
1.2. Фахівець із журналістики у вимірах кваліфікаційних характеристик.....	23
1.3. Закордонний досвід фахової підготовки майбутніх журналістів у контексті формування мовленнєвої компетентності	30
 РОЗДІЛ 2. МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ЖУРНАЛІСТИКИ: ЗМІСТОВЕ НАПОВНЕННЯ	33
2.1. Сутність поняття «мовленнєва компетентність майбутнього фахівця із журналістики.....	33
2.2. Складники змісту мовленнєвої компетентності майбутнього фахівця з журналістики: мовний складник	37
2.3. Соціокультурний складник змісту мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики.....	41
2.4. Прагматичний (комунікативно-стратегічний) складник змісту мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики	44
2.5. Інфомедійний складник змісту мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики	47
 РОЗДІЛ 3. КОМПОНЕНТИ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ЖУРНАЛІСТИКИ	51
3.1. Мотиваційно-особистісний компонент мовленнєвої компетентності.....	51
3.2. Мовленнєво-когнітивний компонент мовленнєвої компетентності.....	55
3.3. Мовленнєво-поведінковий компонент мовленнєвої компетентності	58

РОЗДІЛ 4. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ЖУРНАЛІСТИКИ У ФОКУСІ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ67

4.1. Особливості професійної підготовки майбутніх фахівців з журналістики.....67

4.2. Методологічні принципи формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців із журналістики у процесі професійної підготовки78

4.3. Наукові підходи щодо формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців із журналістики у процесі професійної підготовки84

РОЗДІЛ 5. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ЖУРНАЛІСТИКИ.....105

5.1 Педагогічні умови формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики105

5.2 Оновлення змісту мовно-літературного, професійно-практичного циклу на основі міждисциплінарних зв'язків105

5.3 Упровадження інтерактивних форм і методів як стимул мотивації до вдосконалення власного мовлення112

5.4 Моделювання професійних ситуацій для активізації мовнокомунікативної взаємодії116

5.5. Залучення студентів до активного мовленнєвого інформаційно-розвивального освітнього середовища.....119

РОЗДІЛ 6. ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ЖУРНАЛІСТИКИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ128

6.1 Мотиваційно-когнітивний етап формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики.....128

6.2. Практико-діяльнісний етап формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики133

6.3. Праксеологічно-рефлексивний етап формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики139

ВИСНОВКИ.....

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ.....

ВСТУП

Невід'ємною складовою національної безпеки фахівці визнають інформаційну безпеку. Значною мірою збереження інформаційної безпеки України, «захисту національного мовно-культурного та мовно-інформаційного простору, створення інформаційної, у тому числі медійної, україномовної продукції для дітей»¹ (*Концепція Державної цільової національно-культурної програми забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на період до 2030 року (2021 р.)*) залежить від сформованої у фахівців мовленнєвої компетентності.

Уміння спілкуватися усно і в письмовій формі першою мовою (рідною мовою) у Проєкті Тюнінг («Гармонізація освітянських структур в Європі»)² (*Рашкевич, 2014, с. 37*) віднесено до так званих «ключових», життєвих або загальних компетентностей. Слово, мовлення – невід'ємна складова професійної діяльності фахівця з журналістики, а вміння взаємодіяти з людьми є, за вимогами Світового економічного форуму, пріоритетними з 20-х ХХІ ст.³ (*Десять ключових компетентностей, 2020*). Від правильності, точності, логічності, зв'язності, переконливості, емоційності, доступності висловлювань залежить ефективність взаємодії з учасниками редакційно-видавничого та медійного процесу. Це підтверджує необхідність удосконалення якості фахової освіти і, як слушно зауважує В. Кремень, формує потребу в постійному саморозвитку особистості⁴ (*Кремень*).

Натепер фахівців із журналістики готують у закладах фахової передвищої освіти (коледжах) та в закладах вищої освіти (інститути, університети) за освітньо-кваліфікаційними рівнями молодший спеціаліст (до 2023 р.), бакалавр, магістр. В Україні, згідно з даними інформаційної системи «Конкурс», спеціальність 061 Журналістика за освітнім рівнем

¹ Концепція Державної цільової національно-культурної програми забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на період до 2030 року (2021 р.)

² Рашкевич, Ю. (2014). Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія. Львів: Видавництво Львівської політехніки.

³ Десять ключових компетентностей 2020 (Усесвітній економічний форум). Відновлено з: https://www.eduget.com/news/10_klyuchovix_navichok_do_2020-go-907

⁴ Кремень, В. Тенденції розвитку і зміни в освіті. Відновлено з: <http://naps.gov.ua/ua/press/releases/1238/>

молодший спеціаліст можна здобути в таких закладах: Машинобудівний коледж Сумського державного університету (з 2004 р.), Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені М. Грушевського (з 2003 р.), Прилуцький гуманітарно-педагогічний коледж імені І.Я. Франка (з 2007 р.), Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола (з 2007 р.), Коледж Університету імені Б. Грінченка (з 2007 р.), Коледж Київського міжнародного університету (з 2007 р.), Економіко-правничий коледж ЗНУ (з 2011 р.), Львівський поліграфічний коледж УАД (з 2003 р.), Коледж преси та телебачення (з 1997 р.), Коледж Університету сучасних знань (з 2003 р.), Лисичанський педагогічний коледж (з 2012 р.). Заклади готують як фахівців нижчого рівня (молодший редактор, коректор, спеціаліст відділу зав'язків із громадськістю, прес-секретар державної або приватної установи), так і керівників вищого рівня (шеф-редактор, головний редактор редакції засобів масової інформації та комунікації (традиційних та електронних), директор видавництва) ⁵ (Бабченко та ін., 2013).

Вагомим складником професійної компетентності майбутніх фахівців із журналістики з журналістики розглядаємо мовленнєву компетентність, що проявляється в шанобливому ставленні до української мови, наявності мовно-мовленнєвих знань, мовленнєвих умінь, здібностей, важливих для здійснення мовнокомунікативної взаємодії з учасниками редакційно-видавничого та медійного процесу, прагненні до мовленнєвого розвитку й саморозвитку. З огляду на це особливої актуальності набуває проблема формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики у процесі професійної підготовки в коледжах.

На підвищенні якості професійної підготовки, формуванні професійних компетентностей, здатності фахівця до саморозвитку і самоосвіти акцентовано в Рамковій програмі ЄС щодо оновлених ключових компетентностей (2018), а також у Законах України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), «Про фахову передвищу

⁵Бабченко, С. Г., Слоцьяк, М. В., Шимечко Н. П. (2013). Освітньо-кваліфікаційна характеристика молодшого спеціаліста спеціальності 061 Журналістика галузі 0303 – Журналістика та інформація. Львів: Львівський поліграфічний коледж української академії друкарства.

освіту» (2019), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки (2013).

Вимоги до професійної діяльності фахівців з журналістики відображено в міжнародних документах («Нові виклики для журналістської освіти. Внесок до політики ЮНЕСКО» (New challenges for journalism education. A contribution to UNESCO politics) (2015)), у Законах України «Про інформацію» (1992)), «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» (1997), «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» (1993), у Кодексі професійної етики українського журналіста (2013) ⁶ (Кодекс).

Концептуальною основою дослідження слугують міжнародні (Комюніке конференції міністрів вищої освіти Європи «Створення європейського простору вищої освіти» (2003), Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти (2003)) та загальнодержавні документи (Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019), Указ Президента України №47/2017 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29.12.2016 р. «Про Доктрину інформаційної безпеки України»), в яких розкриваються питання забезпечення всебічного розвитку і функціонування державної мови в усіх сферах суспільного життя та мовної освіти.

Важливі для нашого дослідження міжнародні та українські документи щодо професійної діяльності і підготовки журналістів. Зокрема, як показує аналіз, у документі ЮНЕСКО «Нові виклики для журналістської освіти. Внесок до політики ЮНЕСКО» ⁷ (*New challenges for journalism education, 2015*) наголошено на зростанні популярності державних і комерційних ЗМІ на початку ХХІ ст. і, як наслідок, на нагальній глобальній проблемі якісної журналістської освіти. Дослідники акцентують увагу на дотриманні трансдисциплінарного та історичного підходів: неможливо розуміти об'єкти інформаційних та комунікаційних наук, «не озираючись у минуле і не проектуючи майбутнє» (*New challenges for journalism education, 2015*).

⁶ Кодекс журналістської етики. Відновлено з: <http://www.cje.org.ua/ua/code>

⁷ *New challenges for journalism education. A contribution to UNESCO politics* (2015). Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/331397542_New_challenges_for_journalism_education_A_contribution_to_Unesco_politics

Теоретичним підґрунтям дослідження слугують наукові праці, в яких

обґрунтовано методологічні й теоретичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців із журналістики, соціальних комунікацій, видавничо-поліграфічної справи та редагування (О.Біличенко, В. Іванов, Т. Іванова, С. Квіт, І. Михайлин, Г. Онкович, В. Різун, Г. Рожнова, М. Тимошик, Т. Ус та ін.);

схарактеризовано особливості професійно-мовленнєвої підготовки фахівців у професійно-технічних навчальних закладах: І. Бабій (розвиток професійного мовлення професійного мовлення фахівців сфери обслуговування) та коледжах: В. Гордієнко (професійно-мовленнєва підготовка фахівців біржової діяльності), формування мовленнєвої компетентності майбутніх економістів (В. Ісакова).

окреслено проблеми мовнокомунікативної, мовної, мовленнєвої компетентностей особистості фахівця (О. Біда, І. Дроздова, І. Кожем'якіна, Л. Мацько, О. Семенов, Т. Симоненко, Л. Струганець та ін.); комунікативної компетентності майбутніх фахівців лісотехнічних спеціальностей (О. Гриджук), юристів (Л. Насіленко), фахівців сфери обслуговування (Л. Руденко); журналістики (Н. Кондратенко);

розкрито специфіку формування фахових компетентностей майбутніх фахівців з журналістики (Ю. Билина, Р. Бобренко, Д. Відоменко, Г. Головченко, М. Дяченко, О. Клименко, Х. Марціхів, Н. Миколаєнко, А. Палієнко, І. Чемерис, Я. Фруктова, С. Шевчук та ін.).

Натомість у галузі теорії і методики професійної освіти відсутні цілісні дослідження проблеми формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики у процесі професійної підготовки.

У межах роботи здійснимо аналіз стану розробленості проблеми формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики в педагогічній теорії і практиці; уточнимо сутність і структуру мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики; обґрунтуємо педагогічні умови формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики у процесі професійної підготовки

Для розв'язання поставлених завдань було використано комплекс методів науково-педагогічного дослідження: *теоретичні*: аналіз,

зіставлення, узагальнення, систематизація законодавчих, нормативно-освітніх документів, наукових джерел – з метою виявлення стану розробленості проблеми, уточнення сутності ключових понять дослідження, структурно-логічний аналіз – для виявлення педагогічних умов формування мовленнєвої компетентності; порівняльний аналіз і класифікація – для уточнення структурних компонентів, критеріїв, показників, рівнів мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики; *емпіричні*: педагогічне анкетування, опитування, бесіди зі студентами, викладачами, фахівцями галузі журналістики, спостереження за процесом і результатами професійної підготовки майбутніх фахівців з журналістики з метою визначення стану практичної розробленості проблеми.

Методологічну основу дослідження становлять: філософія людиноцентризму; положення гуманізації освіти; концепції неперервної освіти, принципи теорії пізнання (науковість, взаємозв'язок і взаємозумовленість явищ та процесів дійсності; основні положення теорії особистісно-орієнтованої освіти, якості, провідні положення компетентнісного, системного, особистісного, аксіологічного, культурологічного, праксеологічного підходів.

РОЗДІЛ 1

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІЦІВ З ЖУРНАЛІСТИКИ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ

1.1. Мова і мовлення у професійній діяльності фахівця

Ключовим у дослідженні є поняття мовлення, «професійне мовлення».

У Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти (2003)⁸ окреслено напрями, важливі для розвитку компетентного користувача мовою: забезпечити доступ до ефективних засобів оволодіння мовою; сприяти, стимулювати і підтримувати зусилля (базуючи викладання та вивчення мови на потребах, мотивах, характеристиках і здібностях учасників освітнього процесу; розвиваючи відповідні методи і засоби навчання); запроваджувати сучасні методи викладання, які стимулюють незалежність думки, судження та дії у зв'язку із соціальними вміннями та відповідальністю.

У Комюніке конференції міністрів вищої освіти Європи (2003), акцентовано увагу на досконалому і більш різноманітному вивченні рідної (для збереження національної ідентичності) та інших іноземних мов (для успішної взаємодії із сучасним соціально-культурним розмаїттям і спілкування з іншими європейцями)⁹.

«Статус української мови як державної передбачає обов'язковість її використання на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також в інших публічних сферах суспільного життя», - зазначається в Законі України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019)¹⁰.

⁸ Ніколаєва, С. Ю. (Наук. ред.). (2003). Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Київ: Ленвіт.

⁹ Комюніке конференції міністрів вищої освіти Європи «Створення європейського простору вищої освіти». Берлін, 19 вересня 2003 р. Відновлено з: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_754#Text

¹⁰ Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 19.09.2019 № 114-IX. Відновлено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>

Про «зміцнення державного статусу української мови та створення єдиного культурного простору України» наголошується в Указі Президента України «Про невідкладні заходи щодо зміцнення державного статусу української мови та сприяння створенню єдиного культурного простору України» (2017)¹¹.

Питання забезпечення всебічного розвитку й функціонування державної мови в усіх сферах суспільного життя та мовної освіти є стратегічним у Доктрині інформаційної безпеки України (2017)¹².

Б.Бабич¹³ Б.Головін¹⁵, Т.Панько¹⁶ розглядають мову як систему знаків із закодованими в ній результатами пізнання дійсності, а мовлення – як реалізацію цієї системи, перетворення її в акт комунікації. Мовлення – це спілкування людей між собою за допомогою мови, отже, йдеться про мовленнєву діяльність. Дослідники вважають, що мовлення – це процес реалізації мовної діяльності, єдиний об'єктивний прояв мови, мова в дії. Мовленнєва діяльність є процесом вираження думки, яку можна втілити в усній чи писемній формах. Розуміння мовлення здійснюється шляхом його сприйняття (слухової чи зорової фіксації мовних знаків) та осмислення (осягнення змісту). Того, хто виражає думку, називають автором мовлення (або адресантом), а того, хто сприймає це мовлення, іменують реципієнтом. Він може бути прямим адресатом мовлення (йому призначена повідомлювана інформація) або непрямим (опосередкованим). Такий адресат можливий лише в усному спілкуванні, коли автор мовлення, звертаючись до однієї

¹¹ Про невідкладні заходи щодо зміцнення державного статусу української мови та сприяння створенню єдиного культурного простору України: Указ Президента України від 31 травня 2018 року №156/2018. Відновлено з: <https://www.president.gov.ua/documents/1562018-24258>.

¹² Про Доктрину інформаційної безпеки України: Указ Президента України № 47/2017 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року. Відновлено з: <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>.

¹³ Бабич Н.Д. Культура фахового мовлення: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Н.Д.Бабич, К.Ф. Герман, М.В. Скаб. Чернівці: Книги –XXI, 2005.572 с.

¹⁴Бабич Н.Д. Лінгво-психологічні основи навчання і вивчення української мови/ Надія Денисівна Бабич; Чернівецький нац. ун-т ім.Ю. Федьковича. Чернівці: Рута, 2000. 176 с.

¹⁵Головін Б.Н. Лингвистические основы учения о терминах: учеб пособие для студ. філолог. спец. вузов / Борис Николаевич Головін, Юрий Рафаилович Кобрин. М.: Высшая школа, 1997. 102 с.

¹⁶ Панько Т. І. Українське термінознавство : підруч. для студ. гуманіст. спец. вищ. учбових закл. / Т.І. Панько, І.М. Кочан, Г.П. Мацюк Львів: Світ, 1994. 216 с.

особи, припускає, що його чує й інша особа, якій ця інформація теж призначена.

Реалізація спілкування відбувається через мовлення.

Л. Мацько слушно зауважує на тому, що «особистість молоді людини формується переважно на мові, на її арсеналі та її засобами і розкривається як освічена виразна індивідуальність» (Мацько, 2004)¹³.

Найважливішою ознакою мовлення є його індивідуальність, яка виявляється в доборі й частоті вживання певних мовних одиниць. Ці форми мовлення мають спільну основу – літературну мову. Відмінність між ними пов'язана зі способами вираження думки.

Усне мовлення розраховане на слухове сприйняття і конкретного адресата. Ознаками усного мовлення є незворотність, поступальний і лінійний характер розгортання в часі, непідготовленість, невимушеність, експресивність, більш яскраво виражена модальність. Для нього характерна емоційна інтонація, відповідна міміка і жести, а також певний темп і ритм мовлення.

Усному мовленню характерна мовна імпровізація та деякий суб'єктивізм, незакінченість вираження думки, вживання простих, окличних, питальних, розповідних речень, різноманітні повтори, свобода у виборі лексики. Писемне мовлення - це результат вираження думки з допомогою системи письма відповідної мови. Задагом писемне мовлення вторинне щодо усного, розраховане на зорове сприйняття і має здатність до тривалого збереження інформації. До писемних видів мовлення належать публіцистичні тексти, наукові статті, ділові папери, листування тощо. Для них характерне переважання книжної лексики, термінів, наявність пасивних зворотів і складних синтаксичних конструкцій, чітке дотримання мовних норм та ін. У писемному мовленні найпоширеніші стереотипи передають за допомогою авторських коментарів і розділових знаків, які проте не можуть передавати багатоманітних експресивно-сміслових відтінків інтонації, хоча саме в них прихований великий інформативний зміст.

Усне і писемне мовлення характеризує мовну особистість. Динамічні зміни в парадигмі лінгвістичних знань, філософії,

¹³ Мацько Л. (2004). Стратегія мовної освіти в Україні. Педагогічна газета, 5 (118), 3.

культурології, психології, педагогіці впливають на формування і розвиток *мовної особистості* суб'єкта освітнього процесу як головного носія мовної картини світу (дет. див. ¹⁴). Вивчення наукових праць дає змогу визначити мовну особистість як таку, котра:

- здатна творчо самовиражатися рідною мовою, пропагувати її, захищати і розвивати, тобто ставитися до неї свідомо, з почуттям відповідальності за її долю (Л. Мацько) ¹⁵ ;

- виражена в мові (текстах) і через мову, акумулює в собі психічний, соціальний, культурний, етичний та інші компоненти, відображені через мову і дискурс (Ю. Караулов ¹⁶, Л. Струганець¹⁷);

- сприймає зміни в мові, прилаштовує свій тезаурус (лексикон) до вимог чинних реалій, формує для себе фрагменти нової мовної картини світу (О.Семенюк) ¹⁸);

- виявляється в багаторівневій та багатокомпонентній парадигмі мовленнєвих особистостей (Т. Космеда) ¹⁹.

Для характеристики учасників освітнього процесу в освітньому дискурсі (розділ 3) керуємось визначенням українського лінгвіста

¹⁴ Семенов О.М. Українська культуромовна особистість учителя (шляхи її формування в системі професійної підготовки): Монографія /За ред. Л.І.Мацько. – К.: , 2007. – 303 с. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://repository.sspu.sumy.ua/handle/123456789/1860>

¹⁵ Мацько Л. І. Українська мова в освітньому просторі : [навч. посіб.] /Л.І.Мацько. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – 607 с.

¹⁶ Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – Москва : Наука, 1987. – 264 с.

¹⁷ Струганець Л. Поняття «мовна особистість» в україністиці /Л.Струганець / Культура слова. – 2012. – № 77. – С. 127–133.

¹⁸ Семенюк О. А. Основи теорії мовної комунікації : [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів] [Електронний ресурс] /О.А.Семенюк, В. Ю. Парашук. – Київ : Ін Юре, 2009. – 276 с. – Режим доступу: http://info-library.com/book/20_Osnovi_teorii_movnoi_komynikacii.html.

¹⁹ Космеда Т. А. Аксиологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки / Т. А. Космеда. – Львів : Вид-во ЛНУ ім. І.Франка, 2000. – 350 с.

О.Семенюка, а також російського вченого Ю.Караулова щодо мовної особисті.

Ю.Караулов виділяє три рівні володіння мовою:

– нульовий рівень (*вербально-семантичний*), або внутрішній лексикон особистості, представлений у мовній свідомості у вигляді лексико-семантичних груп, граматичних засобів, словосполучень і речень; рівень повсякденної мови, володіння природною мовою на основі знань системи мови;

– перший рівень, або *лінгвокогнітивний*, представлений тезаурусом особистості, який складають поняття, слова-символи, образи, уривки фраз, що формуються в кожній мовній індивідуальності в більш або менш упорядковану й систематизовану «мовну картину світу»;

– мотиваційно-прагматичний рівень, або *рівень діяльнісно-комунікативних потреб*, визначається лексиконом, пізнавальною діяльністю, інтелектуальною сферою, інтересами, мотивами особистості. Саме прагматикон зумовлює уявлення про мовну особистість як «насичення додатковим змістом поняття особистості взагалі»²⁰.

Ю. Караулов зазначав, що поняття мовної особистості переплітається з етнокультурними й національними рисами індивідуальності й наполягав на трактуванні мовної особистості як глибоко національного феномену.

Н. Зелінська наголошує на важливості «сильної мовної особистості», яка здатна брати участь в усіх організаційних і творчих процесах, пов'язаних із підготовкою і випуском різножанрових текстових повідомлень у різних сегментах масової та спеціальної комунікації (*Зелінська та Огар, 2002, с. 38*)²¹.

Окремі визначення поняття «мовна особистість» подано в табл. 1.1.

²⁰ Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – Москва : Наука, 1987. – С.19.

²¹ Зелінська, Н., Огар, Е. (2002). Сучасний видавець-редактор : українська та британська моделі підготовки. В Огар Е. (Упор.). Видавнича галузь і кадри: досягнення, проблеми, перспективи. Львів. (С. 35–43).

**Поняття «мовна особистість»
у довідниково-енциклопедичних та наукових джерелах**

Джерело	Визначення
Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підруч. 2-е вид., доп. Київ: ВЦ «Академія», 2009. 376 с., С. 212	Індивід, який володіє сукупністю здатностей і характеристик, які зумовлюють створення й сприйняття ним текстів, що вирізняються рівнем структурно-мовної складності та глибиною й точністю відображення дійсності.
Бакум З. П. Методичні ідеї Івана Олійника в становленні й розвитку української лінгводидактики. Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Філологічні науки. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2012. № 1. С. 40–44., С. 41.	Особистість, здатна на мовленнєвий вчинок, є мовною особистістю; це людина, що виявляє високий рівень мовної і мовленнєвої компетенції, шанує, любить і береже рідну мову, людина, здатна презентувати себе в суспільстві засобами мови.
Формування мовної особистості на різних вікових етапах: монографія / А.М. Богуш, О.С. Трифонова, О.І. Кисельова, Ж.Д. Горіна, М.П. Черкасов. Одеса: ПНЦ АПН України, 2008. 272 с., С. 29.	Формується в конкретному соціумі, існує в просторі конкретної культури, що відображається насамперед у мові, у формах суспільної національної свідомості (побутової, громадянської, наукової, правової тощо), у предметах матеріальної національної культури, у поведінці, моральних нормах і нормах мовленнєвого етикету певного народу, який користується цими нормами.
Боринштейн Є. Соціокультурні особливості мовної особистості. Соціальна психологія. 2004. № 5 (7). С. 63–72.4, С. 66]	Особистість, охарактеризовану з боку впливу засвоєної нею мовної культури на її особистісні якості та соціально-культурну ефективність її діяльності як суб'єкта суспільних відносин.
Боринштейн Є. Соціокультурні особливості мовної особистості. Соціальна психологія. 2004. № 5 (7). С. 63–72., С. 65.	Система, що виникає в суспільстві й розвивається на основі здатності виражати і закріплювати соціальні відносини та взаємодії.
Засекіна Л.В. Мовна особистість у сучасному	Носій українського національно-культурного простору.

соціальному просторі. Соціальна психологія. 2007. № 5. С. 82–89, С. 82.	
Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. [7-е изд.]. Москва: Издательство ЛКИ, 2010. 264 с., С. 38.	Особистість, виражена у мові (текстах) і через мову, це особистість, реконструйована в основних своїх рисах на базі мовних засобів.
Красных В.В. Основы психолингвистики и теории коммуникации: курс лекций. Москва: ИТДГК «Гнозис», 2001. 270 с.	Сукупність здібностей і характеристик людини, що реалізуються в її мовленні, тому доречним, на його думку, є розмежування мовної і мовленнєвої особистості.
Мацько Л. Аспекти мовної особистості у перспекції педагогічного дискурсу. Дивослово. 2006. № 7. С. 2–4., С. 3.	Узагальнений образ носія мовної свідомості, національної мовної картини світу, мовних знань, умінь і навичок, мовних здатностей і здібностей, мовної культури і смаку, мовних традицій і мовної моди.
Пентилюк М. Мовна особистість майбутнього вчителя-словесника в контексті професійної підготовки. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. 2014. Ч. 2. С. 290–297.	Високорозвинена особистість, носій як національно-мовленнєвої, так і загальнолюдської культури, який володіє соціокультурним і мовним запасом, вільно спілкується рідною, державною та іншими мовами в полікультурному просторі, адекватно застосовує набуті полікультурні знання, мовленнєві вміння і навички у процесі міжкультурного спілкування з різними категоріями населення.
Пентилюк М.І. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики: збірн. статей. Київ: Ленвіт, 2011. С. 80–84, С. 80.	Людина, яка вільно і легко висловлюється з різноманітних питань, виявляє високий рівень культури спілкування, дбає про якість свого мовлення та його вдосконалення.
Струганець Л. В. Культура мови. Словник термінів. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. 88 с., С. 38.	Мовець, який досконало знає мову, усвідомлено творчо володіє нею, сприймає мову в контексті національної культури як духовну серцевину її, користується мовою як органічним засобом самотворення, самоствердження й самовираження, розвитку своїх інтелектуальних та емоційно-вольових можливостей і як засобом соціалізації особи в даному суспільстві.
Словник-довідник з української лінгводидактики. 2-ге вид., доповн. та переробл./ М.І. Пентилюк, О.М. Горошкіна, Л.О. Попова,	Носій мови, який добре володіє системою лінгвістичних знань, репродукує мовленнєву діяльність, має навички активної роботи зі словом, дбає про мову і сприяє її розвитку. Це мовець, який забезпечує розширення функцій мови, творення україномовного середовища в усіх сферах суспільного життя, виявляє природне бажання повернутися у повсякденному спілкуванні до

А.В. Нікітіна, Н.В. Мордовцева/ за заг. ред. проф. М.І. Пентилюк. Харків: Вид. група «Основа», 2016. 172 с., С. 104.	рідної мови, до відродження культури, традицій народу, до вироблення зразків висококультурного інтелектуального спілкування літературною мовою.
--	---

Ідеться загалом про мовленнєву особистість, яка «може використовувати мову» (М. Вашуленко) (*Вашуленко, 2001, с. 11*)²².

Мовна особистість фахівця журналістики знаходиться під впливом різноманітних соціальних і ситуативних факторів, конкретизуємо зверненням до професійного мовлення.

Узагальнення наукових праць дозволило окреслити поняття професійне мовлення як вид діяльності людей окремої галузі знань, що знаходить прояв у користуванні мовою конкретної галузі в усній і писемній формах і формується під час вдосконалення мовленнєвої діяльності, основу структури якої становить мовленнєва ситуація, а її кінцевим результатом є дискурс (С. Дубовик)²³ (*Дубовик*).

Дотримуємось такої характеристики: професійне мовлення – це володіння нормами літературної мови, фаховою термінологією і стандартизованими мовленнєвими конструкціями для здійснення професійного спілкування. Професійне мовлення фахівця журналістики являє собою систему вербальних і невербальних засобів, які забезпечують продуктивне спілкування в усній і письмовій формі у фаховому середовищі.

Важливими комунікативними ознаками професійного мовлення виступає змістовність (глибоке осмислення теми, головної думки висловлювання), точність (вибір слів, які найбільше відповідають висловлюваному змісту), логічність (тобто послідовність висловлювання відповідно до законів логіки), правильність (дотримання мовних норм), стислість викладу думок, лаконічність, доказовість, коректність та доречність уживання термінів, насиченість інформацією, чистота мови, виразність дикції, милозвучність. Багатство

²² Вашуленко, М. (2001). Формування мовної особистості молодшого школяра в умовах переходу до 4-річного початкового навчання. Початкова школа, 1, 11–14.

²³ Дубовик, С. Культура професійного мовлення педагога. Відтворено з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psh_2014_12_3

професійного мовлення зумовлюється наявним лексичним запасом, а це залежить від загального активного запасу мовних засобів (слів, значень, моделей словосполучень і речень, типових інтонацій, зв'язків і відношень у тексті), сукупності умінь і навичок для цілеспрямованого застосування засобів мови.

Результатом мовленнєвої діяльності майбутніх фахівців є текст професійного спрямування.

1.2. Фахівець із журналістики у вимірах кваліфікаційних характеристик

Термін *журналістика* уживають на позначення літературно-публіцистичної діяльності в журналах, газетах, на радіо і т. ін.; професії журналіста (Білодід, Т.2, 1971, с. 549)²⁴.

У Законі України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» (1997) виокремлено специфічні риси й умови журналістської діяльності: творчий характер, інтенсивність інтелектуальної праці, її нерегульована тривалість за умов жорсткої регламентації редакційного і технологічного циклу підготовки та випуску видань і програм; висока соціальна відповідальність; постійне значне морально-психологічне навантаження і напруженість; необхідність здійснювати власний творчий пошук нової потрібної інформації та ін.²⁵.

Х. Марціхів окреслює три підходи до визначення журналістики: економічний (засіб управління ринковими силами в інтересах самих журналістів, тобто форма монополії, гільдії чи профспілки); політичний (професія створена для певної країни: урядові структури нав'язують журналістам правила поведінки, норми етикету, моральні цінності тощо); антропологічний (дотримання журналістами культурних

²⁴ Білодід, І. К. (Голова редкол.). (1971). Словник української мови: в 11 томах. Київ: Наук. думка.

²⁵ Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів: Закон України від 23.09.1997 № 540/97-ВР. Відновлено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-%D0%B2%D1%80#Text>

цінностей як вияв соціальної функції держави за певних умов існування) (Марціхів, 2019)²⁶.

І. Михайлин розглядає журналістику як галузь масово-інформаційної та суспільно-політичної діяльності, систему засобів масової інформації, свободи преси і журналістської діяльності та ін. й окреслює соціальну позицію журналіста (Михайлин, 2011)²⁷.

Як показує аналіз словників, поняття *журналіст* уживають для характеристики професійного літературного працівника газет, журналів, радіо та інших органів інформації і пропаганди (Білодід, Т.2, 1971, с. 549)²⁸.

Упродовж 2011-2012 рр. авторськими колективами журналістів радіо, друкованих ЗМІ, телебачення, редакторів, телепродюсерів було розроблено паспорти професій:

- «журналіст мультимедійних видань засобів масової інформації»²⁹
 - «редактор мультимедійних видань засобів масової інформації (ЗМІ)»³⁰.

З урахуванням паспорту професії та на основі аналізу освітньо-кваліфікаційних характеристик напрямку 06 Журналістика виокремимо такі види журналістської діяльності: творчу журналістську роботу виконують кореспондент, фотокореспондент, ведучий теле-, радіоефіру, оператор, ведучий авторських колонок; технічну діяльність із забезпечення видавництва продукції – більд-редактор, оператор комп'ютерної верстки, веб-дизайнер, редактор інтернет-видань, розробник інтерактивних ігор, звукорежисер, монтажер, оператор прямого ефіру, літературний редактор, коректор); професійно-прикладна діяльність – це провідна характеристика медіасоціолога, медіаюриста, медіамаркетолога, медіапсихолога, медіакритика,

²⁶ Марціхів, Х. Р. (2019). Професійна підготовка бакалаврів гуманітарних наук у галузі журналістики в університетах США. (Дис. канд. пед. наук: 13.00.04). Львів.

²⁷ Михайлин, І. (2011). Основи журналістики. Київ: Центр учбової літератури

²⁸ Білодід, І. К. (Голова редкол.). (1971). Словник української мови: в 11 томах. Київ: Наук. думка.

²⁹ Журналіст мультимедійних видань засобів масової інформації: паспорт професії. Відновлено з: http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/zhurnalist_multimediynih_vidan.pdf.

³⁰ Журналіст мультимедійних видань засобів масової інформації: паспорт професії. Відновлено з: http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/zhurnalist_multimediynih_vidan.pdf.

менеджера із реалізації готової продукції, агента із реклами, помічника головного редактора.

Згідно із галузевим стандартом вищої освіти України (*Про затвердження стандарту*) фахівець з журналістики повинен уміти виконувати складні завдання в галузі соціальних комунікацій, що передбачає проведення інноваційних досліджень у професійній діяльності, а також володіння основними методами, засобами, технологіями, які використовуються у журналістиці. Обов'язки журналіста полягають в оперативному редагуванні медіатекстів відповідно до мовних норм; наповненні рубрики логічним, точним, повним, інформативним матеріалом згідно із встановленими нормами права й етики; проведенні перевірки достовірності отриманої інформації відповідно до законодавства про ЗМІ; просуванні медіапродукту в соціальних мережах тощо³¹.

Узагальнення наукових і нормативних джерел дає підстави окреслити фаховий портрет журналіста, що пронизаний мовленнєвим компонентом. Фахівець характеризується шанобливим ставленням до української мови, органічним поєднанням високого професіоналізму, глибокого усвідомлення громадянського і професійного обов'язку, соціальної відповідальності, готовності здійснювати системну обробку матеріалу, створювати репортаж, замітку, допис в інтернет-виданнях, інтерв'ю, лід, лонгвід, репортаж тощо, не порушуючи журналістські стандарти, взаємодіяти з різними категоріями реципієнтів, фахівців суміжних напрямків діяльності на засадах професійної етики. Це підтверджує необхідність удосконалення якості фахової освіти.

У сучасній українській журналістській освіті, зазначає В. Різун, «...відбувається активний пошук істини» (Різун)³², а фахівці галузі медіасфери (М. Житарюк, В. Здоровега, С. Квіт, В. Різун, А. Шевченко та

³¹ Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 061 «Журналістика» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: Наказ МОН України № 864 від 20.06.2019. Відновлено з: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/06/25/061-zhurnalistika-bakalavr.pdf>.

³² Різун, В. В. (2004). Проблеми і перспективи розвитку журналістської освіти в Україні початку XXI століття. Взято з: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1338>.

ін.) дискутують щодо необхідності реорганізації журналістської освіти (Житарюк)³³.

С. Квіт виокремлює серед проблем мовно-культурну маргінальність, яка супроводжує і дискредитує будь-яку діяльність в українській мас-медійній галузі і свідчить як про низьку особисту і політичну культуру, так і про брак професіоналізму³⁴.

М. Маринович³⁵ (Мариневич) виокремлює такий важливий інтегральний складник журналістської освіти, як етичний вишкіл і ціннісна освіта. Мотивує це тим, що лише за умови такого взаємодоповнення студенти, освоївши журналістську техніку, знатимуть, як можна декодувати й нейтралізувати зловживання нею, знайдуть розв'язання дилеми успішності й відповідальності.

В. Здоровега акцентує на тому, що важливо розвивати журналістську освіту, «спираючись на кращі національні традиції»³⁶.

Згідно з чинним Законом України «Про освіту» (2017)³⁷ коледжі здійснюють підготовку молодших спеціалістів (ідеться про здобувачів освіти, прийнятих до 2020 р.) та фахових молодших бакалаврів (здобувачі освіти, які будуть прийняті з 2020 р.).

Термін «фаховий коледж», згідно із Законом України «Про фахову передвищу освіту» (2019), використовують на позначення закладу фахової передвищої освіти або структурного підрозділу закладу вищої освіти, іншої юридичної особи, що провадить освітню діяльність, пов'язану зі здобуттям фахової передвищої освіти, може проводити також дослідницьку та/або творчу мистецьку, та/або спортивну

³³ Житарюк, М. (2006). Особливості журналістської освіти в контексті вищої освіти в Україні. Відновлено з: http://www.uapp.org/industry/analytics/debate/article_109.html?template=23.

³⁴ Квіт, С. (2006) Проблеми журналістської освіти в Україні. Відновлено з: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/14261/Kvit_Problemy_zhurnalistskoi_osvity_v_suchasnij_Ukraini.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

³⁵ Маринович, М. Уникнути четвертої тиранії. Відновлено з: <https://m.tyzhden.ua/Columns/50/245696?fbclid=IwAR07vEMLmd9i8j4CPkjkICpdF0yr-p351LzOvslj66yWmXh2wFmaDlsmjE>.

³⁶ Здоровега В. Якщо ми не зробимо відповідних кроків, майбутнє буде сумне. URL: http://www.aksioma.lviv.ua/glas14_1941.html.

³⁷ Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Відновлено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

діяльність, забезпечувати поєднання теоретичного навчання з навчанням на робочих місцях³⁸.

Студенти коледжів, крім диплома про відповідний рівень вищої освіти, отримують також і атестат про повну загальну середню освіту, склавши після другого курсу Державну підсумкову атестацію у формі ЗНО. Навчання в коледжах триває 3–4 роки залежно від спеціальності.

У дослідженні В Україні, згідно з даними інформаційної системи «Конкурс», спеціальність 061 Журналістика за освітнім рівнем молодший спеціаліст можна здобути в таких закладах:

Машинобудівний коледж Сумського державного університету (з 2004 р.),

Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені М. Грушевського (з 2003 р.),

Прилуцький гуманітарно-педагогічний коледж імені І.Я. Франка (з 2007 р.),

Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола (з 2007 р.),

Коледж Університету імені Б. Грінченка (з 2007 р.),

Коледж Київського міжнародного університету (з 2007 р.),

Економіко-правничий коледж ЗНУ (з 2011 р.),

Львівський поліграфічний коледж УАД (з 2003 р.),

Коледж преси та телебачення (з 1997 р.),

Коледж Університету сучасних знань (з 2003 р.),

Лисичанський педагогічний коледж (з 2012 р.).

Зазначимо, що згідно з постановою від 29.04.2015 р. № 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей³⁹», за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти», здобувачі, які вступили закладів вищої освіти до набрання чинності постанови, продовжують навчання відповідно до обраних напрямів підготовки та спеціальностей, а спеціальність «Видавнича справа та редагування» змінено на 061 Журналістика.

³⁸ Про фахову передвищу освіту: Закон України від 06.06.2019 р. № 2745-VIII. Відновлено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>.

³⁹ Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: Постанова Кабінету міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266. Відновлено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text>

Випускники отримують такі кваліфікації: фахівець видавничо-поліграфічного виробництва; редактор як літературний робітник, менеджер, розробник електронних видань чи інтернет-сайтів (*Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей*)⁴⁰.

У дослідженні зупиняємося на характеристиці професійної підготовки фахівців за напрямком 061 Журналістика, спеціальність «Видавнича справа та редагування».

Відповідно до довідникових та наукових джерел, редактором (від лат. *redactus* – упорядкований) називають особу, яка:

виправляє, опрацьовує, готує до друку текст, рукопис⁴¹ (*Бідзілі, 2007, с. 98*);

є керівником видання (книги, журналу, газети тощо)⁴² (*Нечволод, 2007, с. 583*);

редагує який-небудь текст; керує яким-небудь виданням, визначає його напрям і зміст; це також комп'ютерна програма, що дає змогу редагувати і верстати текст)⁴³ (*Бусел, 2005, с. 962*);

«наставником інформаційного суспільства», як зазначає Д.Керлен (*Kerlen, 2003, с. 171*)⁴⁴.

Фахівці засвідчують попит на редакторів з 2000 р. і дотепер, тому в коледжах функціонує спеціалізація «Редагування та видавнича справа» (*Тимошик, 2007, с. 20*)⁴⁵.

Заклади готують таких фахівців: молодший редактор, коректор, спеціаліст відділу зав'язків із громадськістю, прес-секретар державної або приватної установи, шеф-редактор, головний редактор редакції засобів масової інформації та комунікації (традиційних та електронних),

⁴⁰ Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: Постанова Кабінету міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266. Відновлено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text>

⁴¹ Бідзілі, Ю. (2007). Словник журналіста: терміни, мас-медіа, постаті. Ужгород: ВАТ «Видавництво Закарпаття».

⁴² Нечволод, Л. (Укл.). (2007). Словник іншомовних слів. Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС.

⁴³ Бусел, В. Т. (Уклад. і голов. ред.). (2009). Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ: ВТФ «Перун».

⁴⁴ Kerlen, D. (2003). The Publisher: Tutor of the Information Society. Communication Research and Media Science in Europe. (P. 171-185.). Berlin; New York; 2003.

⁴⁵ Про фахову передвищу освіту: Закон України від 06.06.2019 р. № 2745-VIII. Відновлено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>.

директор видавництва)⁴⁶ (*Бабченко та ін., 2013*).

Фахівці виокремлюють такі компетентнісні вимоги до редакторів: здатність до організації редакційно-видавничого процесу, досвід редагування й художнього оформлення авторських оригіналів, робота з ілюстраторами; налагодження зв'язків з інформантами; навички макетування; володіння іноземною мовою (англійською або німецькою) (М. Тимошик) (*Тимошик, 2006, с. 205*)⁴⁷;

здатність до регулярного моніторингу ринку поліграфічної продукції для успішного просування продукції свого підприємства (В. Теремко) (*Теремко, 2009, с. 58*)⁴⁸;

комунікабельність й уміння донести до реципієнта ідею чи послання в письмовій та усній формах; володіння чималою кількістю специфічних знань; відчуття мови і стилю (В. Різун) (*Різун, 1996, с. 123-125*)⁴⁹.

Предметом і результатом фахової діяльності редактора є медіапродукт, текст навчальної, довідкової, суспільної, дитячої, художньої, наукової, науково-популярної, ужиткової літератури.

Н. Зелінська поділяє думку зарубіжних дослідників, що фахівець цієї галузі «сприятиме досягненню правильності, послідовності, точності та зрозумілості тексту і, таким чином, зекономить видавцеві гроші, читачеві – час і настрій, а авторові – репутацію» (*Зелінська, 2012, с. 267*)⁵⁰. Тому вагомим складником професійної компетентності молодших спеціалістів з журналістики розглядаємо мовленнєву компетентність, критичне й оперативне осмислення, інтерпретацію здобутої з різних джерел інформації та продукування якісного українського видавничо-поліграфічного та інформаційного продуктів.

На основі узагальнення наукових джерел (Н. Зелінська, Е. Огар

⁴⁶ Бабченко, С. Г., Слоцяк, М. В., Шимечко Н. П. (2013). Освітньо-кваліфікаційна характеристика молодшого спеціаліста спеціальності 061 Журналістика галузі 0303 – Журналістика та інформація. Львів: Львівський поліграфічний коледж української академії друкарства.

⁴⁷ Тимошик, М. (2006). Книга для автора, редактора, видавця: практич. посіб. Київ: Наукова культура і наука.

⁴⁸ Теремко, В. (2012). Видавництво-XXI: виклики і стратегії: монографія. Київ: Академвидав.

⁴⁹ Різун, В. В. (1996). Літературне редагування. Київ: Либідь.

⁵⁰ Різун, В. В. (1996). Літературне редагування. Київ: Либідь.

(Зелінська та Огар, 2002), В. Різун (Різун, 1996), В.Теремко (Теремко, 2012), М.Тимошик (Тимошик, 2006) до ознак мовленнєвої компетентності журналіста, видавця-редактора відносимо бездоганне володіння українською та однією-двома іноземними мовами, мовну інтуїцію, вміння логічно й чітко мислити, широку ерудованість, вміння аналізувати різноманітні комунікативні ситуації, знання психології авторської праці й читацької поведінки (Тимошик, 2006, с. 205)⁵¹.

1.3. Закордонний досвід фахової підготовки майбутніх журналістів у контексті формування мовленнєвої компетентності

Схарактеризуємо елементи закордонного досвіду фахової підготовки майбутніх журналістів у контексті формування мовленнєвої компетентності. Предметом фахового інтересу є зміст навчальних предметів, форм і методів, які пропонуються студентам з метою формування мовленнєвих умінь.

Для аналізу орієнтирів підготовки майбутніх журналістів ми обрали країни тоталітарного режиму, Велику Британію, країни Скандинавії, США, Німеччину, Францію та Іспанію.

Як зазначено в наших попередніх дослідженнях (Пономаренко, 2018j), Школа інструктажного навчання властива країнам із тоталітарним режимом – Кубі та Північній Кореї, де засоби масової інформації – це інструмент влади правлячої партії. Головні вміння, що формують у межах цієї школи, – це робота з політичними текстами (партійними постановами, виступами лідерів партії). Саме на таких засадах формувалась журналістська освіта в республіках Радянського Союзу⁵².

У Великій Британії та країнах Скандинавії панівною є Школа виховання інформатора. Для випускника-фахівця цієї школи важливою є насамперед робота з даними, не їхній аналіз. Він уміє якісно працювати з текстом: перетворювати буденну подію на сенсацію, володіє навичками

⁵¹ Тимошик, М. (2006). Книга для автора, редактора, видавця: практич. посіб. Київ: Наукова культура і наука.

⁵² Пономаренко, Н. П. (2018i). Редакторський фах крізь призму аналізу наукових джерел та емпіричних досліджень. Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки, 3, 145–149.

репортерської журналістики: оперативність, відбір інформації, уміння швидко, лаконічно, логічно вибудувувати текст, цікавий для реципієнта. Для Німеччини, Франції та Іспанії, як показує аналіз офіційних сайтів навчальних закладів, властива Школа виховання аналітика. Відмінністю між виданнями цих країн є те, що в Німеччині видання дотримуються однієї точки зору, а в США на шпальтах одного видання реципієнтові пропонують різні погляди на проблему.

Проведений аналіз Освітньо-професійної програми спеціальності 09.1001 «Видавнича справа» (Publishing) у закладах США (*Classification of Instructional Programs, 2017*)⁵³ засвідчує, що упродовж першого року навчання студенти вивчають основи журналістики, а саме: граматику, синтаксис, методи опису, пояснення, логіку, факти, пошук інформації; аналітичні методи обробки і висвітлення інформації.

На другому році навчання – опановують етику журналістики, залучаються до підготовки інформаційних текстів для випуску новин. Між третім і четвертим роком студенти проходять практику в міжнародних та національних ЗМІ, а на четвертому курсі спеціалізуються на одному із предметів сфери гуманітарних і природничих наук, відвідують факультативи з медіа, проходять практику в редакції газети, здійснюють редагування документів, дизайн та випуск, вивчають фотожурналістику (*New challenges for journalism education*)⁵⁴.

Навчальна програма Університетського коледжу Мерілендського університету, як свідчить аналіз, охоплює медіакомунікації, нові медіа, журналістику, зв'язки з громадськістю, ділове й технічне письмо. Опанування предметів (історії, мистецтва, англійської мови та літератури, екології та інших) зосереджено на вивченні ключових понять медіаосвіти («категорія», «мова», «агентство», «технологія», «аудиторія», «репрезентація»), процесу створення медіатекстів, їх функціонування у суспільстві. Натомість в українських ЗВО предмети

⁵³ Classification of Instructional Programs. (2017). National Center for Educational Statistics. Retrieved from: <https://nces.ed.gov/ipeds/cipcode/cipdetail.aspx?y=55&cipid=87230>.

⁵⁴ New challenges for journalism education. A contribution to UNESCO politics (2015). Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/331397542_New_challenges_for_journalism_education_A_contribution_to_Unesco_politics

циклу професійної і практичної підготовки недостатньо спрямовані на роботу саме із медіатестом, що увиразнює інфомедійний компонент мовленнєвої компетентності молодших спеціалістів з журналістики.

Суспільні вимоги до фахівців з журналістики з високим рівнем мовленнєвої компетентності передбачають упровадження інноваційного навчання, тому зацентруємо увагу на вивченні форм і методів навчання закордоном.

У Данській школі медіа і журналістики, наприклад, актуалізується використання проєктного методу. У першому семестрі під час занять виконують проєктні завдання з журналістської етики, медіаправа та граматики. Значна увага приділяється тим, кому не вдається вчасно скласти іспит з данської граматики (*Детектор медіа*)⁵⁵.

У закладах США перевагу надають практичним заняттям, на яких застосовують медіатехнології (виготовлення афіш, відеозйомка, створення синопсисів, сценарних планів), використовують проблемні (наприклад, аналіз сюжету, ситуацій, характерів персонажу, авторської точки зору щодо медіатексту), евристичні, дослідницькі методи (моделювання та перевірка гіпотез стосовно різних параметрів медіатексту) (*Федоров & Новикова, 2004*)⁵⁶.

Проведений аналіз закордонного досвіду, дає підстави констатувати що мовленнєве наповнення дисциплін потребує більш глибокого взаємозв'язку на засадах міжпредметних зв'язків. Це посилює увагу до професійного розвитку викладачів-філологів і викладачів дисциплін професійної та практичної підготовки. Форми і методи навчання доцільно збагатити шляхом включення студентів в інтерактивне спілкування. Важливе творче застосування набутих знань і практичних навичок під час навчальної, технологічної та переддипломної практик. До особистісних чинників відносимо прагнення студентів до мовленнєвого розвитку і саморозвитку, рефлексивного ставлення до себе як до суб'єктів професійного спілкування

⁵⁵ Детектор медіа. Відновлено з: <https://detector.media/>.

⁵⁶ Федоров, А. В., Новикова, А. А. (2004). Медиаобразование в США и Канаде. США и Канада: Экономика, политика, культура, 9, 96–104.

РОЗДІЛ 2

МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ЖУРНАЛІСТИКИ: ЗМІСТОВЕ НАПОВНЕННЯ

2.1 Сутність поняття «мовленнєва компетентність» майбутнього фахівця з журналістики

Натепер «не можна уявити журналіста, зауважує В. Буряк, без здібностей до вироблення, використання й ретрансляції комунікативних кодів, що забезпечують взаємодію між людьми» (Буряк, 2003, с. 52)⁵⁷.

Г. Сагач слушно зауважує: «досконало володіючи українською мовою як засобом комунікації, ділова людина зможе легше соціалізуватися, краще спілкуватися із колегами, посилить своє творче начало» (Сагач, 1995, с. 36)⁵⁸.

Окреслимо поняття «мовленнєва компетентність».

Паралельно в наукових дослідженнях визначено поняття «мовленнєва компетентність» і «мовленнєва компетенція» (див. табл 2.1.).

Таблиця 2.1

Порівняльна характеристика понять «мовна компетентність» «мовленнєва компетентність» у довідниково-енциклопедичних та наукових джерелах

Джерело	Мовна компетентність	Мовленнєва компетентність
Копусь О. Концептуальні підходи до розроблення змісту й організації процесу формування у майбутніх магістрів-філологів	Знання норм і правил сучасної української літературної мови, уміле їх використання в процесі мовлення, система вироблених і засвоєних у процесі мовленнєвої діяльності мовознавчих правил, достатніх для адекватного сприйняття й вербального відтворення явищ об'єктивної	Уміння говорити, слухати, читати, писати, тобто вміння, пов'язані з мовленнєвою діяльністю, з побудовою монологічних і діалогічних висловлювань у конкретній ситуації,

⁵⁷ Буряк, В. Д. (2003). Журналістська творчість як система образної комунікації : навч. посіб. Дніпропетровськ : РВВДНУ.

⁵⁸ Сагач, Г. (1995). Мистецтво ділової комунікації. Київ.

професійної мовленнєвої компетенції. Українська мова і література в школі. 2011. № 2. С. 46–51, С. 48.	дійсності.	відповідно до рівнів мовної компетенції учасників спілкування.
Лещенко Г. Компендіум основних методичних понять: стислий виклад засад формування комунікативної україномовної компетенції. Українська мова і література в школі 2009. № 5. С. 6 – 13, С. 9.	Сукупність спеціальних (лінгвістичних і навчально-мовних) та загальнопредметних знань, умінь, навичок і способів діяльності, а також ціннісних орієнтацій і мотивів навчально-пізнавальної діяльності, сформована в результаті вивчення учнями предметної галузі «рідна мова», яка забезпечує всебічний розвиток школяра, слугує засобом формування комунікативної компетенції.	Опанування певних знань про особливості усного й писемного мовлення, про діалогічну й монологічну форми, ознаки й будову тексту, стилі та жанри мовлення, трансформовані в уміння створювати власні висловлювання, адекватні до ситуації спілкування. Мовленнєва компетенція відповідає за рівень адекватності висловлювання.

Систематизація наукових студій дозволяє окреслити мовленнєву компетентність як:

компетентність володіння мовою (О. Залевська)⁵⁹ (Залевская, 2000);

вироблення вмінь користуватися усною й писемною мовою, багатством її засобів виразності залежно від цілей і завдань висловлення та сфери суспільного життя (О. Ткачук)⁶⁰ (Ткачук, 2009);

здатність особистості доречно практично використовувати мову в конкретних ситуаціях (А. Богуш)⁶¹ (Богуш, 1999);

практику оволодіння рідною мовою, її словниковим запасом, граматику, а також дотримання всіх норм користування мовою

⁵⁹ Залевская, А. А. (2000). Введение в психолінгвістику. Москва: Российский государственный гуманитарный университет.

⁶⁰ Ткачук, О. С. (2009). Мовно-мовленнєва компетенція на уроках української мови в початкових класах. Вісник Житомирського державного університету, 44, 156–159.

⁶¹ Богуш, А. М. (1999). Мовленнєвий розвиток дітей: сутність та шляхи реалізації. Дошкільне виховання, 6, 3–5.

(О. Горошкіна, А. Нікітіна, Л. Попова, Л. Порохня, О. Рудіна)⁶² (*Горошкіна та ін., 2009*);

діяльність, спрямовану на розуміння чи створення тексту в процесі мовленнєвої діяльності (М. Пентилюк)⁶³ (*Пентилюк, 2015*).

Аналіз наукових джерел, зокрема, А. Богуш, показує: мовленнєву компетенцію представляють в єдності кількох складників – говоріння, аудіювання, читання і письма, що передбачає оволодіння вмінням адекватно і коректно використовувати мову з метою висловлення своїх думок, намірів, прохань та ін. за допомогою як мовних, так і позамовних засобів (мімічних, пантомімічних, інтонаційних)⁶⁴.

Мовленнєва компетенція забезпечує формування у майбутніх молодших спеціалістів із журналістики продуктивних (уміння говорити і писати) та рецептивних мовленнєвих умінь (уміння слухати і читати). Розглядаємо мовленнєву компетенцію як змістову основу мовленнєвої компетентності (її мовної, соціокультурної, комунікативно-прагматичної складових, інформаційної грамотності та медіаграмотності) і як мовленнєво-поведінковий компонент мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів із журналістики.

Як засвідчує аналіз наукових джерел, поняття «мовленнєва компетентність» дослідники уживають на позначення характеристики здатності особистості, котра володіє знаннями використовувати мовні засоби для побудови висловлень і текстів відповідно до норм усного та писемного мовлення, вміннями і навичками організувати професійне спілкування з іншими людьми з урахуванням соціальних норм поведінки і комунікативної доцільності, вирішувати комунікативні завдання в різноманітних ситуаціях професійної взаємодії використовуючи систему внутрішніх ресурсів.

У дослідженні враховуємо позицію І. Кожем'якіної про те, що мовленнєва компетентність визначається видами мовленнєвої діяльності (аудіюванням, говорінням, читанням, письмом) і

⁶² Горошкіна, О. М., Нікітіна А. В., Попова Л. О., Порохня Л. В., Рудіна О. М. (2007). *Культура мовлення вчителя-словесника*. Луганськ: СПД Резніков.

⁶³ Пентилюк, М. І. (2015). *Словник-довідник з української лінгводидактики: навчальний посібник*. Київ: Ленвіт.

⁶⁴ Богуш, А. М. (1999). *Мовленнєвий розвиток дітей: сутність та шляхи реалізації*. Дошкільне виховання, 6, 3–5.

характеризується здатністю сприймати, використовувати мовні засоби для побудови висловлень і текстів відповідно до норм усного та писемного мовлення, створювати монологічні й діалогічні висловлювання різних типів, стилів тощо в підготовлених і непередбачених ситуаціях мовлення⁶⁵ (Кожем'якіна, 2019).

Поняття «мовленнєва компетентність» уживаємо як складову професійної компетентності майбутніх фахівців на позначення характеристики здатності особистості, котра володіє знаннями, уміннями і навичками організовувати професійне спілкування з іншими людьми з урахуванням соціальних норм поведінки і комунікативної доцільності, вирішувати мовленнєво-комунікативні завдання в різноманітних ситуаціях професійної взаємодії, використовуючи систему внутрішніх ресурсів.

З метою визначення змістових компонентів мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів із журналістики звернемось до дисертаційних робіт, в яких окреслено проблеми формування мовнокомунікативної, мовно-мовленнєвої компетентності майбутніх учителів (О. Біда, В. Зінченко, І. Кожем'якіна, О. Семенов, Т. Симоненко та ін.); філологів (Т. Вигранка), журналістів на засадах (Н. Кондратенко); економістів (В. Ісакова), юристів (Л. Насіленко), фахівців біржової діяльності (В. Гордієнко), майбутніх фахівців сфери обслуговування (Л. Руденко).

В. Ісакова, зокрема, виділяє у мовленнєвій компетентності майбутніх економістів такі компоненти: лінгвокультурний, ділового спілкування, гносеологічний, риторичний, комунікаційно-інструментальний, етичний і вербалізаційний компоненти⁶⁶. В. Зінченко – мовну, лінгвістичну, комунікативну компетентності⁶⁷.

Т. Вигранка досліджує у змісті мовленнєвої компетентності

⁶⁵ Кожем'якіна, І. В. (2019). Розвиток професійної мовно-мовленнєвої компетентності вчителя початкових класів у системі післядипломної освіти. (Дис. канд. пед. наук (доктора філософії): 13.00.04). Суми.

⁶⁶ Ісакова, В. (2017). Формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів економіки у процесі вивчення філологічних дисциплін. (Дис. канд. пед. наук: 13.00.04). Полтава.

⁶⁷ Зінченко, В. М. (2015) Методика формування мовно-мовленнєвих компетентностей на засадах системного підходу учнів старших класів гімназії (Дис. канд. пед. наук: 13.00.02). Київ

студентів філологічних спеціальностей англomовний, мовний, комунікативний, мовно-культурологічний, психолінгвістичний, інформаційний, соціокультурний компоненти ⁶⁸.

Для нашого дослідження вагомою є характеристика Н. Кондратенко, яка виокремлює у змісті комунікативної компетентності журналістів мовний (лінгвістичний), соціокультурний, стратегічний та професійний компоненти ⁶⁹.

На основі аналізу наукових джерел щодо змісту поняття «мовленнєва компетентність», специфіки професійної діяльності, досвіду викладання фахових та філологічних дисциплін визначаємо мовленнєву компетентність майбутніх молодших спеціалістів із журналістики як складник професійної компетентності майбутніх фахівців, інтегральну особистісно якісну характеристику, що поєднує сукупність взаємопов'язаних та взаємозумовлених складників: мовна, соціокультурна, комунікативно-стратегічна компетентності, компетентність інформаційної грамотності та медіаграмотності.

2.2. Складники змісту мовленнєвої компетентності майбутнього фахівця з журналістики: мовний складник

Для фахівця сфери журналістики важлива мовна компетентність, знання учасниками комунікацій мови (мовного коду), тобто правил, за якими формуються правильні мовні конструкції та повідомлення, здійснюється їх трансформація (Бацевич, 2009, с. 123) ⁷⁰. Підтримуємо думку психолінгвіста І. Зимньої, що мовна компетентність є фундаментом мовленнєвої, адже мовлення – це послуговування мовою,

⁶⁸ Вигранка, Т. В. (2019) Дидактичні умови формування мовленнєвої компетентності студентів філологічних спеціальностей в освітньому середовищі закладів вищої освіти (Автореф. дис... канд. пед. наук 13.00.02). Тернопіль.

⁶⁹ Кондратенко, Н. (2018). Методика формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології. (Дис. канд. пед. наук: 13.00.02). Київ.

⁷⁰ Бацевич, Ф. С. (2009). Основи комунікативної лінгвістики: підруч. Київ: ВЦ «Академія».

яка реалізується в таких видах: аудіювання, читання, письмо, говоріння⁷¹.

Ураховуємо розмежування понять «мовна компетентність» і «мовленнєва компетентність», яке запропонувала О. Копусь: мовна компетентність – це знання норм і правил сучасної української літературної мови, уміле їх використання в процесі мовлення, система вироблених і засвоєних у процесі мовленнєвої діяльності мовознавчих правил, достатніх для адекватного сприйняття і вербального відтворення явищ об'єктивної дійсності; а мовленнєва – це вміння говорити, слухати, читати, писати, тобто вміння, пов'язані з мовленнєвою діяльністю, з побудовою монологічних і діалогічних висловлювань у конкретній ситуації, відповідно до рівнів мовної компетенції учасників спілкування (Копусь, 2011, с. 48)⁷².

Для фахівця сфери журналістики важливі, як показує аналіз освітньо-кваліфікаційної характеристики спеціальності 061 Журналістика, знання фонетичних, лексичних, стилістичних, граматичних норм української та іноземних мов.

У дослідженні керуємось характеристикою Л. Струганець (*Struhanets, 2015*)⁷³ щодо норм сучасної української літературної мови: акцентуаційні норми визначають правильні наголоси у словах; норми орфоєпії регулюють правильну вимову слів; лексичні норми відповідають за розмежування смислів і семантичних відтінків слів; орфографічні норми стосуються усталених правил написання слів та їхніх форм; пунктуаційні норми – правил використання пунктуації; стилістичні норми – правил, що визначають можливість використання мовних виражальних засобів у певному лексичному середовищі.

Фахівцеві з журналістики важливо уміти подавати матеріал журналістського тексту (усного і письмового) логічно, послідовно, зі

⁷¹ Зимняя, И. А. (2004). Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов. Відновлено з: <http://www.twirpx.com/file/438474/>.

⁷² Копусь, О. (2011). Концептуальні підходи до розроблення змісту й організації процесу формування у майбутніх магістрів-філологів професійної мовленнєвої компетенції. Українська мова і література в школі, 2, 46 – 51.

⁷³ Struhanets, L. (2015). Structure of lingual-communicative competence of personality. *Studia methodologica*, 41, 6–11. Retrieved from: <http://studiamethodologica.com.ua/vypusky/studia-41.pdf>.

збереженням вимог щодо вимови слів і наголошування, слововживання, використання граматичних форм та синтаксичних конструкцій (Кондратенко, 2018)⁷⁴.

Необхідно також ураховувати «лексичні ідентифікатори чистоти мови», працювати над уникненням таких позалітературних елементів, як тавтологія, плеоназми, штампи, канцеляризми, макаронізми, просторічна лексика, жаргонізми, надмірна кількість іншомовних слів⁷⁵; приділяти увагу труднощам слововживання, складним випадкам правопису, нормам узгодження мовних одиниць, культурі мовлення тощо. Тобто «...важливі знання правил оперування комунікативними синтаксичними одиницями, а також знання про особливості використання мовних засобів залежно від типу, стилю мовлення, зображувально-виражальних засобів мови», -- зазначає М. Орап⁷⁶.

Інформацію, яку подає журналіст у ЗМІ, потребує розвиненого критичного мислення. Це проявляється в уміннях ставити запитання, вести діалог, обґрунтовувати свою позицію, визначати причини і наслідки явищ та подій, а також у культурі слухання.

Американська філософська асоціація (*American Philosophical Association*) пояснює поняття «критичне мислення» як цілеспрямоване, саморегулююче судження, що завершується інтерпретацією, аналізом, оцінкою й інтерактивністю, а також як пояснення очевидних, концептуальних, методологічних або тематичних міркувань.

Традиційно критичне мислення інтерпретують як мистецтво формувати судження в результаті розв'язання певної проблеми (Грекулов, 2003, с. 136)⁷⁷;

⁷⁴ Кондратенко, Н. (2018). Методика формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології. (Дис. канд. пед. наук: 13.00.02). Київ.

⁷⁵ Struhanets, L. (2015). Structure of lingual-communicative competence of personality. *Studia methodologica*, 41, 6–11. Retrieved from: <http://studiamethodologica.com.ua/vypusky/studia-41.pdf>.

⁷⁶ Орап, М. (2014). Мовленнєва компетенція та мовленнєва діяльність у структурі мовленнєвого досвіду особистості. Відновлено з: <http://oaji.net/articles/2014/983-1415346182.pdf>.

⁷⁷ Грекулов, О. Д. (Ред.). (2003). Педагогический энциклопедический словарь. Москва: Большая российская энциклопедия.

активний процес, що надає можливість контролювати інформацію, ставити її під сумнів, об'єднувати, переробляти, відкидати, аргументовано висловлювати самостійні судження (Дьюї, 1999, с. 31)⁷⁸ ;

уміння не піддаватися впливу чужих думок, а оцінювати їх, виявляти те цінне, що в них є, й ті недоліки, які вони мають (Халперн, 2000, с. 92)⁷⁹ ;

результативне мислення: воно обов'язково передбачає певний результат у вигляді судження (Ліппман, 2005, с. 19)⁸⁰.

Критичне мислення журналіста, зазвичай, пов'язане із допитливістю, неупередженістю, гнучкістю, чесністю у зіткненні з особистими упередженнями, розсудливістю в судженнях, із бажанням здійснювати ретельний пошук необхідної інформації, правильний вибір критеріїв оцінки фактів тощо. «Ця комбінація пов'язує розвиток «уміння критичного мислення з розумінням основ раціонального та демократичного суспільства», - зазначається в документі (Ruminski, & Hanks, 1997, с. 145)⁸¹.

Формування основ критичного мислення майбутніх фахівців з журналістики здійснюємо, зокрема, на основі якісних словників. Зокрема, акцентуємо увагу на академічних словниках НАН України і національних лінгвістичних ресурсах Українського мовно-інформаційного фонду НАН України під керівництвом В. Широкова «Словники України»: граматичний словник, тлумачний словник української мови та інші традиційні словники й цифрові системи подають семантичний, прагматичний, статистичний, лінгвогеографічний опис української мови й інших основних мов світу (<http://lcorp.ulif.org.ua/LSlist/>).

⁷⁸ Дьюї, Дж. (1999). Психология и педагогика мышления (Как мы мыслим). Москва: Лабиринт.

⁷⁹ Халперн, Д. (2000). Психология критического мышления. Санкт-Петербург: Питер.

⁸⁰ Ліппман, М. (2005). Критичне мислення: чим воно може бути? Управління школою, 25 (109), 18 – 25.

⁸¹ Ruminski, H., Hanks, W. (1997) Critical Thinking. Media Education Assessment Handbook. Mahwan. (USA): Lawrence Erlbaum Assoc. Publishers. pp. 143–164

2.3. Соціокультурний складник змісту мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики

Поняття «соціокультурний», як показує аналіз одинадцятитомного «Словника української мови», пов'язане з культурою суспільства (Білодід, Т. 9, с. 476)⁸².

Підготовка будь-якого виду журналістського тексту (інтерв'ю, есе, репортажу, інтерпретація чи редагування тексту різних видів літератури (навчальної, довідкової, дитячої, художньої, наукової, ужиткової тощо) потребує формування у майбутніх молодших спеціалістів з журналістики цілісних світоглядних уявлень. Набуті шляхом інтерактивного навчання і самоосвіти знання національної культури (наприклад, вислови народної мудрості, паремії, фразеологізми), специфіки міжкультурного спілкування (*Struhanets, 2015, p. 9*)⁸³, заглиблення в історію, традиції, звичаї розвиває «мовомислення і мовотворення» (Л.Мацько)⁸⁴ (Мацько, 2014) майбутніх фахівців, сприяють вибору стратегій спілкування із різними респондентами.

Реалізація соціокультурної складової мовленнєвої компетентності на заняттях дає можливість опановувати мовленнєву діяльність крізь призму національно-культурних особливостей, сприяє усвідомленню себе як носія національних цінностей, слушно зауважує О.Семенов⁸⁵ (Семенов, 2005).

Н.Кондратенко, провівши дослідно-експериментальну роботу, акцентує увагу на важливості добору текстів-мовленнєвих взірців про національну культуру, що продуковані майстрами художнього слова, публіцистики, журналістської галузі⁸⁶. Така робота дає змогу розвивати

⁸² Білодід, І. К. (Голова редкол.). (1971). Словник української мови: в 11 томах. Київ: Наук. думка.

⁸³ Struhanets, L. (2015). Structure of lingual-communicative competence of personality. *Studia methodologica*, 41, 6–11. Retrieved from: <http://studiamethodologica.com.ua/vypusky/studia-41.pdf>.

⁸⁴ Мацько Л. (2004). Стратегія мовної освіти в Україні. Педагогічна газета, 5 (118), 3.

⁸⁵ Семенов, О. (2005). Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури: монографія. Суми: ВВП «Мрія-1».

⁸⁶ Кондратенко, Н. (2018). Методика формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології. (Дис. канд. пед. наук: 13.00.02). Київ.

у майбутніх журналістів уміння читати авторський підтекст, вести віртуальні діалоги з авторами, а також формувати мовну спостережливість і мовний смак на основі аналізу специфіки використання авторами мовних засобів (лексичних повторів, синонімії, різноманітних граматичних форм, стилістики синтаксичних конструкцій та ін.).

Фахівцям важливо більш чітко розуміти поняття стереотипу і механізми його виникнення, уміння ідентифікувати стереотипи й дискримінацію, пояснювати різні погляди на розв'язання порушеної проблеми, володіти нормами етичного спілкування з представниками різних культур, навіть тоді, коли його учасники часто не усвідомлюють цього впливу» (Ніколаєва, 2003)⁸⁷, тому доцільним вважаємо виділення соціолінгвістичного аспекту мовленнєвої компетентності.

У дослідженні послуговуємось думкою О. Потебні (1835-1891) щодо взаємодії мови й суспільства: «Мова розвивається лише в суспільстві, і при цьому не тільки тому, що людина – завжди частина цілого, до якого вона належить, саме свого племені, народу, людства, не тільки внаслідок необхідного взаємного розуміння як умови вияву соціальних інституцій, а й тому, що людина розуміє саму себе, тільки перевіривши на інших людях зрозумілість своїх слів». Олександр Потебня виокремлює функції мови, важливі для людини і суспільства, зокрема: залежність рівня розвитку мови від активності суспільного спілкування («удосконалення мови народу перебуває у прямому зв'язку зі ступенем активності обміну думки в суспільстві»⁸⁸ (Потебня, 1976, с. 39; 57-58).

На соціальній ролі мови акцентував увагу Б. Рассел і писав, що мова як єдиний засіб повідомлення є соціальною у своїй сутності, походженні та основних функціях (Рассел, 1997, с. 12)⁸⁹.

Г. Мацюк зауважує, «якщо ж мову вивчати поза її соціальним контекстом, то отримуємо ірреальну величину, тому що для існування

⁸⁷ Ніколаєва, С. Ю. (Наук. ред.). (2003). Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Київ: Ленвіт.

⁸⁸ Потебня, А. А. (1976а). Мысль и язык. В Потебня, А. А. Эстетика и поэтика. Москва: Искусство. (С. 35–220).

⁸⁹ Рассел, Б. (1997). Человеческое познание: Его сфера и границы. Киев: Ника-Центр. Відновлено з: <http://www.bookland.com/download/8/83/83194/sample.pdf>.

мови потрібна маса мовців, котра використовує мову. Оскільки вона перебуває в колективній душі, цей факт повинен бути частиною самого визначення мови» (Мацюк, 2008, с. 111)⁹⁰.

Соціолінвістичний аспект враховує мовну ідентичність. Дослідники тісно пов'язують ідентичність та мову «у той спосіб, коли перша є однією з найважливіших сутнісних ознак другої і навпаки. Мовна ідентичність є важливою складовою частиною інтегральної соціальної ідентичності» (Черниш, 2012, с. 20)⁹¹, виражається через мовні засоби, якими послуговується мовна особистість, а також через умови, у яких вона ними оперує. «У мовленні (дискурсі) мовна особистість реалізує через спілкування об'єктивні спільні фонові знання соціуму і суб'єктивні, ті, що виділяють її як індивідуальну мовну особистість на фоні мовних смаків її епохи, мовну моду та певну мовну поведінку» (Мацько,)⁹².

Ми погоджуємося з Л. Засекіною, що в індивідуальному аспекті саме «мова слугує важливим чинником та знаряддям соціалізації особистості, адже входження в соціум та соціалізація передбачає інтеріоризацію колективного з метою формування індивідуального і своєрідного. Таке колективне передбачає не лише загальнолюдське, а й національно-специфічне, що слугує ґрунтом для національної ідентичності людини» (Засекіна, 2007, с. 83-84)⁹³.

У контексті проблеми дослідження враховуємо і поняття «мовна свідомість». П. Селігей доводить, що мовна свідомість – це усвідомлення себе як індивіда, що володіє мовою, думає нею, формує за її допомогою систему моральних та ціннісних настанов; форма свідомості, що об'єднує знання, почуття, оцінки й настанови щодо мови та мовної дійсності. Мовна свідомість тісно пов'язана із низкою супутніх явищ, зокрема знаннями і культурою мови, мовним смаком, мовною соціалізацією, мовленнєвою вправністю, мовною особистістю. Компонентами мовної

⁹⁰ Мацюк, Г. (2008). Соціологічний напрям у мовознавстві: монографія. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка.

⁹¹ Черниш, Н. (2012). Мова та ідентичність у сучасному світі. Мова і суспільство: збірн. наук. праць, 3, 13–21.

⁹² Мацько Л. (2004). Стратегія мовної освіти в Україні. Педагогічна газета, 5 (118), 3.

⁹³ Засекіна, Л. В. (2007). Мовна особистість у сучасному соціальному просторі. Соціальна психологія, 5, 82–89.

особистості, на думку дослідника, є загальні й мовні знання, культура мови, мовний смак, мовна соціалізація та мовленнєва вправність (Селігей, 2012, с. 13)⁹⁴.

Мовна свідомість (точніше усвідомлення себе особою, яка мислить), обумовлює мовну поведінку і є основою й обов'язковою умовою для розвитку мовної особистості студента – майбутнього журналіста.

Мовна свідомість охоплює вербально виражені знання про світ, її змістом є вербалізована частина картини світу – мовна картина світу. Л. Мацько⁹⁵ доводить, що мовна спроможність є першоосновою для формування мовної свідомості, виконується мовомисленням, мислеобразами, рефлексіями. Мовна свідомість формує когнітивний (пізнавальний) зміст мовлення.

2.4. Прагматичний (комунікативно-стратегічний) складник змісту мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики

З урахуванням аналізу наукових досліджень до змісту мовленнєвої компетентності майбутнього молодшого спеціаліста з журналістики відносимо прагматичний (комунікативно-стратегічний) складник. Молодшому спеціалістові з журналістики властива підвищена мовленнєва відповідальність; йому важливо уміти налагоджувати контакт з співбесідником, обирати доцільний варіант мовленнєвої поведінки.

Прагматична компетентність охоплює комунікативний, риторичний складники, які необхідні молодшому спеціалістові з журналістики для успішного виконання професійних обов'язків. Кожний комунікативний акт людини вже передбачає власне комунікативність,

⁹⁴ Селігей, П. (2012). Мовна свідомість: структура, типологія, виховання. Київ: Вид. дім «Кієво-Могилянська академія».

⁹⁵ Мацько Л. І. Українська мова в освітньому просторі : [навч. посіб.] /Л.І.Мацько. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – 607 с.

тобто людина завжди спрямована на взаєморозуміння, на взаємовідкритість, на сприйняття можливих аргументів чи контраргументів (Рижак, 2011, с. 286)⁹⁶.

У праці «Handbook of Communicative Competence» («Довідник з комунікативної компетентності») зазначається, що від комунікативної компетентності значною мірою залежить здатність людини досягти своїх цілей у соціальному житті (Rickheit, 2008)⁹⁷.

Є. Прозорова у структурі комунікативної компетентності виділяє два компоненти. До першого належать комунікативні цінності, орієнтація та специфіка мотивації комуніканта, його потреба у спілкуванні. Другий компонент визначає прояви комунікативної компетентності безпосередньо у спілкуванні, комунікативну поведінку та містить дві складові, а саме: дії під час акту комунікації (уміння та навички спілкування) та знання про спілкування (Прозорова, 2000, с. 200)⁹⁸.

Професійні ситуації, в яких перебуває журналіста, обумовлюють його мовну поведінку. У мовній поведінці, як зазначає Н. Шумарова, особистість проявляє себе в таких основних напрямках: носій певної мови (мов), індивід із усіма особливостями індивідуальної мовної діяльності, член соціуму, виконавець вимог нормативної соціокультурної діяльності суспільства (Шумарова, 1994, с. 15)⁹⁹. Потреба умінь організувати продуктивний діалог заaktuалізовує і риторичний компонент мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики.

Риторична компетентність розглядається О. Залюбінською (Залюбінська) як складне синкретичне поняття, що поєднує, окрім культури мовлення в традиційному розумінні, певні аспекти культури мислення, психологічної культури, сценічної майстерності, риторичну етику, поняття про імідж мовця. Ефективність роботи засобів масової

⁹⁶ Рижак, Л. (2011). Філософія сталого розвитку людства. Львів: ЛНУ імені Івана Франка.

⁹⁷ Rickheit, G. (2008). Handbook of Communicative Competence. Gottingen: Hubert & Co.

⁹⁸ Прозорова, Е. В. (2000). Педагогические условия формирования коммуникативной компетентности. Мир психологи, 2, 191–202.

⁹⁹ Шумарова, Н. (1994). Мовна компетенція особистості: соціолінгвістичний аспект. (Автореф. дис. д-ра філол. наук: 10.02.02). Київ.

інформації залежить від уміння журналістів будувати ефективний діалог за правилами етики професійного спілкування¹⁰⁰.

Н. Голуб уводить у науковий обіг поняття *елітарний тип мовно-риторичної особистості*, під яким розуміє компетентних, національно свідомих і самоактуалізованих у соборному суспільстві носіїв мови, що володіють риторичними законами, стратегіями і тактиками спілкування, здатних вільно, без особливих зусиль та результативно використовувати в усіх сферах життя функційно-стильові можливості мови (Голуб, 2008, с. 146)¹⁰¹.

Як показує проведене нами опитування респондентів, слухачів зачаровує переконливе і колоритне мовлення журналіста, приємний тембр голосу, доречне використання ним засобів невербальної мови, що є важливим у діалозі. На цьому акцентує і Н. Кондратенко, розглядаючи змістове наповнення комунікативної компетентності майбутніх журналістів. Вона детально характеризує таку важливу складову в діалогічному мовленні, як голос. У роботі враховуємо такі ідеї дослідниці: голос у журналіста може викликати у слухачів та співрозмовників симпатію, антипатію, а може взагалі не викликати жодних емоцій; необхідно постійно тренувати голос, щоб він мав приємне інтонаційне забарвлення і змінювався залежно від стану співрозмовника; важлива сила, тембр, гарна дикція, емоційне забарвлення голосу; його необхідно пристосовувати до обставин, приміщення, середовища, в якому перебувають співрозмовники, чи до умов, за яких здійснюється бесіда. Культура слухання вимагає від фахівця з журналістики, як слушно зауважує Н. Кондратенко, умінь визначати тему, мету, керувати діалогом, висловлювати власну думку, аргументувати, правильно зрозуміти зміст висловлення співбесідника, «вловлювати» підтексти, своєчасно ділити текст на частини, не втрачаючи сюжетно-змістової лінії, узагальнювати інформацію, загалом, впливати на співрозмовника¹⁰².

¹⁰⁰ Залюбінська, О. Б. (2007). Педагогічні засади формування риторичної культури особистості. Вісник Вінницького політехнічного інституту, 6, 126–132.

¹⁰¹ Голуб, Н. (2008). Риторика у вищій школі: монографія. Черкаси: Брама-Україна.

¹⁰² Кондратенко, Н. (2018). Методика формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології. (Дис. канд. пед. наук: 13.00.02). Київ.

2.5. Інфомедійний складник змісту мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики

До змісту мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики включаємо й інфомедійний компонент (компетентність інформаційної, медійної грамотності), що охоплює такі складники, як формування критичного мислення; текстовий, здатність критично оцінювати медіатексти й виявляти маніпулятивний контент медіа; уміння здійснювати аргументований критичний огляд медіапродукту, аналізувати й оцінювати медіاپовідомлення; відрізнити факти від суджень; виявляти плагіат; верифікувати медіапродукт та виявляти фейки у ньому, формувати етику спілкування в інформаційному суспільстві: ставити питання, обґрунтовувати власну позицію; ідентифікувати лексеми з негативною конотацією (мова ворожнечі в мас-медіа); оцінювати нетолерантне висвітлення журналістами чутливих для суспільства тем; фахову толерантність: етично спілкуватися, протидіяти мові ворожнечі.

Посилює важливість обґрунтування такого складника мовленнєвої компетентності оновлений фреймворк, які у 2016р. Європейський Союз представив Digital Competence (DigComp 2.0). До складу основних 5 блоків компетенцій уведено, зокрема, такі, як інформаційна грамотність та грамотність щодо роботи з даними, комунікація та взаємодія через використання цифрових технологій. У фаховій комунікації журналіст задіює такі поняття, як інформація (повідомлення або текст), розуміння (раціональне або чуттєве) як мета комунікації й технологія, яка дозволяє ефективно транслювати інформацію. Модель комунікації відтворює складові елементи і функціональні характеристики комунікаційного процесу у вигляді схеми. Першою та найбільш відомою моделлю комунікаційного процесу вважають т. зв. класичну «формулу Лассуела: хто – комунікатор; що говорить – повідомлення; реципієнт; яким каналом – засіб; з яким ефектом – ефект». Журналісти застосовують її для того, щоб надати структурної організованості

дискусіям і вплинути на реципієнта, тобто, комунікація трактується як процес переконання (Риженко та Ємець, 2011, с. 507)¹⁰³.

Американська Асоціація дослідницьких бібліотек (*Information Literacy Competency, 2000*) запропонувала стандарт – п'ять положень, що визначають досягнення високого рівня інформаційної грамотності. Передусім стандарт передбачає наявність необхідних знань, умінь і навичок для здійснення майбутніми журналістами пошуку й опрацювання матеріалу, презентації доповіді на актуальну проблематику. Особливу увагу приділено умінням і навичкам щодо пошуку головних фактів у зібраній інформації, перевірки їх на точність, правдивість та доречність, передачі повідомлення зрозумілою мовою, синтезу основних ідей для породження нового знання, його порівняння з попереднім та аналізу доданої цінності, підтвердження знання та інтерпретація інформації за допомогою діалогічного мовлення¹⁰⁴.

Не менш важливим є дотримання журналістами етичних та правових норм, а саме розпізнавання та застосування прав інтелектуальної власності, участь в онлайн-обговореннях стосовно певної теми, пошук експертної думки за допомогою різноманітних механізмів, легальне отримання, збереження та поширення тексту, даних тощо. Важливим є розуміння проблеми плагіату, тому майбутні журналісти не мають права презентувати роботу, яка не є їхньою власністю (*Information Literacy Competency, 2000*)¹⁰⁵. Приходимо до висновку, що майбутній фахівець має усвідомлювати інфомедійну грамотність як «стандарт роботи та навчання, адже ЗМІ та інфомедійна грамотність можуть забезпечити якість та дотримання етики в журналістиці, будувати довіру до ЗМІ» (Muratova, 2019)¹⁰⁶.

Інфомедійний компонент мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців із журналістики передбачає і такий складник, як термінологічна компетентність. У **додатку** пропонуємо мінісловник

¹⁰³ Риженко, М. А., Ємець, О. А. (2011). Міжкультурна та кроскультурна мовленнєва комунікація в межах англомовного дискурсу. *Studia Linguistica*, 5, 505–510.

¹⁰⁴ *Information Literacy Competency Standards for Higher education*. (2000). Chicago, Illinois, USA: American Library Association.

¹⁰⁵ *Information Literacy Competency Standards for Higher education*. (2000). Chicago, Illinois, USA: American Library Association.

¹⁰⁶ Muratova, N., Grizzle, A., Mirzakhmedova D. (2019). *Media and information literacy in journalism: a handbook for journalists and journalism educators*. Tashkent: Baktria press.

термінів журналістської діяльності, зокрема пояснюємо такі лексеми: *брифінг, біла пропаганда, бул-марк, вижимка, мікшермен, підвал, хронометраж* тощо, який укладений як складник навчально-методичного забезпечення до дисциплін професійної підготовки.

За Г. Бондаренко, термінологічна компетентність охоплює вміння добирати терміни відповідно до теми висловлювання, уживати терміни відповідно до їхньої дефініції, розрізняти терміни і професіоналізми, перекладати терміни й термінологічні словосполучення українською мовою (Бондаренко, 2008, с. 11) ¹⁰⁷.

Т. Денищич убачає в термінологічній компетентності «здатність людини розуміти й породжувати професійні висловлювання в різноманітних соціально-детермінованих ситуаціях з використанням фахової лексики та з урахуванням лінгвістичних і соціальних правил, яких дотримуються носії мови» (Денищич, 2012, с. 138) ¹⁰⁸. Л. Вікторова трактує поняття «професійно-термінологічна компетентність» як готовність і здатність фахівця демонструвати особистісні якості в ситуаціях професійного спілкування, мобілізуючи для цього знання фахової термінології (Вікторова, 2009, с. 7-8) ¹⁰⁹.

Важлива для формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів із журналістики **словникова компетентність**, вміння працювати із словниково-довідковою інформацією, у тому числі базою даних електронної лексикографії.

Інфомедійний компонент мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців із журналістики охоплює низку умінь, які укладаємо із урахуванням міжнародних документів, зокрема Всесвітнього економічного форуму в Давосі щодо умінь, важливих до 2030 р.:

¹⁰⁷ Бондаренко, Г. П. (2008). Методика навчання студентів економічних спеціальностей української наукової термінології в умовах східного регіону України. (Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02). Київ.

¹⁰⁸ Денищич, Т. А. (2012). Формування термінологічної компетентності майбутніх фахівців з політології. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія: Педагогіка, Т. 209, 197, 137–142. Відновлено з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2012_209_197_28.

¹⁰⁹ Вікторова, Л. В. (2009). Формування професійно-термінологічної компетентності студентів вищих аграрних навчальних закладів у фаховій підготовці. (Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04). Чернігів.

1) комплексне багаторівневе рішення проблем (Complex problem solving); 2) критичне мислення (Critical thinking); 3) креативність в широкому сенсі (Creativity); 4) уміння управляти людьми (People management); 5) взаємодія з людьми (Coordinating with others);

6) емоційний інтелект (Emotional intelligence); 7) формування власної думки та прийняття рішень (Judgment and decisionmaking);

8) клієнтоорієнтованість (Service orientation); 9) уміння вести переговори (Negotiation); 10) гнучкість розуму (Cognitive flexibility).

РОЗДІЛ 3

КОМПОНЕНТИ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ З ЖУРНАЛІСТИКИ

3.1. Мотиваційно-особистісний компонент мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів із журналістики

Проведений аналіз наукових джерел щодо особливостей професійної діяльності майбутніх молодших спеціалістів із журналістики, специфіки підходів щодо змісту і структури мовленнєвої компетентності фахівців, у т.ч. журналістів дозволяє визначити структуру мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики. Проведений аналіз наукових джерел з питань мовнокомунікативної компетентності особистості (М. Вашуленко, О. Горошкіна, Л. Мацько, М. Пентиліук, О.Семенов та ін.); розвитку професійного мовлення фахівців сфери обслуговування у ПТНЗ (І. Бабій), професійно-мовленнєвої підготовки фахівців біржової діяльності в коледжах (В. Гордієнко), мовленнєвої компетентності майбутніх економістів (В. Ісакова), формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців лісотехнічних спеціальностей (О. Гриджук), фахівців сфери обслуговування (Л. Руденко); фахівців педагогічної освіти (О. Біда), фахівців з журналістики на засадах лінгвокультурології (Н. Кондратенко); іншомовної медіакомпетентності (А. Палієнко) дає підстави визначити структуру мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики.

До структурних компонентів мовленнєвої компетентності дослідники відносять ціннісно-мотиваційний, змістовий, особистісний (А. Варданян (*Варданян, 2017*)); мотиваційний, соціокультурний, діяльнісний, рефлексивний (В. Боса (*Боса, 2018*)).

Компонентна структура мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів із журналістики представлена у єдності компонентів: мотиваційно-особистісного; мовленнєво-когнітивного; мовленнєво-поведінкового.

У мотиваційно-особистісний компонент закладаємо формування шанобливого ставлення до мови як форми свідомості, що є сукупністю

поглядів, уявлень, почуттів, оцінки й настанов щодо мови та мовної дійсності, потребу усвідомлення цінностей професії та суспільної значущості українського професійного мовлення. Рівень уявлень студентів про професію безпосередньо співвідноситься з рівнем ставлення до навчання, і чим більше студент знає про свою майбутню професію, тим позитивнішим є його ставлення до навчання.

Г. Костюк слушно зауважує, що «... характерною рисою свідомої діяльності людини є її спрямованість на досягнення певних цілей. Цілі діяльності людини пов'язані з її мотивами. Мотив – це те, що зумовлює прагнення людини до даної, а не якої-небудь іншої мети» (*Войтюк, 1982, с. 423*).

Поряд із мотивами у майбутніх фахівців формуємо ціннісне ставлення до професійної мовленнєвої діяльності і відповідні ціннісні орієнтації. Г. Андрєєва характеризує цінності як елементи мотивації людини, регулятори соціальної поведінки особистості і групи (*Андрєєва, 2000*).

Важливою для фахівця журналістики є здатність до рефлексії професійної діяльності та конкретної мовленнєвої ситуації; здійснення медійної комунікації на засадах на основі вільного володіння вербальними і невербальними засобами; емоційна стійкість до впливів медіа. Значущим є також і гнучкість у спілкуванні, розуміння емоційного стану співрозмовника; відповідність поведінки принципам професійної етики; усвідомлення необхідності соціальної толерантності.

Мотиваційно-особистісний компонент проявляється в особистісному критерії. До показників особистісного критерію відносимо: сформованість мовнокомунікативних, текстово-жанрових, стилістично-редакторських, мовленнєво-риторичних, інфомедійних умінь.

Для діагностики сформованості мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів за особистісним критерієм було визначено показник 1 «Здатність до саморозвитку і рефлексії» (методика Т. Елерса «Діагностика мотивації до уникнення невдач») та показник 2 «Мотивація до успіху» (методика Л. Бережної «Діагностика рівня саморозвитку»).

Показник «Здатність до саморозвитку і рефлексії» проявляється через такі характеристики особистості, як цілеспрямованість; працездатність; дисциплінованість, відповідальність, позиціонування власних рішень, ерудованість, комунікабельність, здатність до створення проєктів через суб'єкт-суб'єктну взаємодію, досвідченість, витривалість у сприйнятті труднощів, що спонукають до подальшої активності, кмітливості, захопленості улюбленою справою. Обрана діагностика передбачає оцінку відповідей на 41 запитання і дозволяє визначити мотивацію до самозахисту та рефлексії.

Розподіл балів тестування за рівнем П1 подано в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

**Розподіл балів тестування за рівнями П1
«Здатність до саморозвитку і рефлексії»
(за методикою Т. Елерса «Діагностика мотивації до уникнення невдач»)**

Рівні	Бали за методикою Т. Елерса	Класифікатор за методикою Т. Елерса
Низький	2-10	низька мотивація до самозахисту
Середній	11-16	середній рівень мотивації
Високий	17-20	високий рівень мотивації
	21 і більше	надто високий рівень мотивації до уникнення невдач, самозахисту

Запропоновано віднести респондентів з балами 2-10 до низького рівня (низька мотивація до самозахисту); з балами 11-16 – до середнього рівня (середній рівень мотивації), з балами 17-20 – до високого рівня (високий рівень мотивації) та 21 і більше (надто високий рівень мотивації до уникнення невдач та самозахисту).

На думку дослідника Т. Елерса, результати дослідження дають підстави припускати, що люди з високою орієнтацією на успіх надають переваги середньому рівню ризику. Ті ж, хто побоюються невдач, надають перевагу малому чи, навпаки, великому рівню ризику. Чим вища мотивація людини до успіху – досягнення мети, тим нижчий показник готовності до ризику. Дослідник припускає: ті, хто сильно мотивований на успіх і має високу готовність до ризику, рідше потрапляють в незручні ситуації, ніж ті люди, які мають високу готовність до ризику, але високу мотивацію до уникнення невдач. А

коли в людини є висока мотивація до уникнення невдач (захист), це є перешкодою мотиву до успіху – досягнення мети.

Іншим показником особистісного критерію для характеристики мотиваційно-особистісного компоненту мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики нами обрано показник П2 «Мотивація до успіху».

Було обрано методику Л. Бережної, що має на меті вивчити стан внутрішньої мотиваційної налаштованості студентів до оволодіння майбутньою професійною діяльністю. Цей показник зазвичай залежить від усвідомлення майбутнім фахівцем журналістських цінностей, вагомості ролі функціонування української мови як державної у засобах масової інформації, прагнення до створення якісних видавничо-поліграфічних та інформаційних продуктів.

Максимальна кількість балів, яку можна набрати за тестом – 54 бали. Розподіл балів для обраних рівнів наведено у табл. 3.2.

Таблиця 3.2.

**Розподіл балів опитувальника «Мотивація до успіху»
за рівнями показника П2
(за тестом Л. М. Бережної «Прагнення до саморозвитку»)**

<i>Рівень</i>	<i>Рівень за тестом Л. Бережної</i>	<i>Розподіл балів</i>
Низький	Дуже низький	18-24
	Низький	25-29
	Нижче середнього	30-34
Середній	Середній	35-39
	Вище середнього	40-44
Високий	Високий	45-49
	Дуже високий	50-54

До низького рівня прагнення до саморозвитку належать реципієнти, які набрали 18-24 (дуже низький), 25-29 (низький) та 30-34 (нижче середнього); до середнього рівня належать реципієнти, які набрали 35-39 балів (середній) та 40-44 (вище середнього); до високого рівня віднесемо тих реципієнтів, які набрали 45-49 (високий) та 50-54 (дуже високий).

3.2. Мовленнєво-когнітивний компонент мовленнєвої компетентності

Мовленнєво-когнітивний компонент мовленнєвої компетентності охоплює сукупність сформованих знань мовних норм сучасної української літературної мови. Для майбутніх фахівців з журналістики важливі знання орфоепічних, акцентологічних, лексичних, граматичних, правописних, стилістичних норм і правил їх застосування у професійному спілкуванні.

Процеси сприймання та створення мовленнєвих висловлювань потребують оцінки виражальних можливостей мови та вмінь користуватися ними в мовленні. Майбутні журналісти повинні осягнути тонкощі розуміння смислових і стилістичних відтінків мовних одиниць, навчитися оцінювати їх виразність, розрізняти семантико-стилістичні особливості багатозначних слів, лексичних і граматичних синонімів, синтаксичних структур, стилістичні колорити текстів різних типів і стилів мовлення. Ця закономірність виявляється не тільки в розумінні суті виразності мови, а й у засвоєнні способів вираження емоційності та експресивності в мовленні під час спілкування (Кондратенко, 2018)¹¹⁰.

Важливі також знання і дотримання таких мовленнєвих ознак, як правильність, змістовність, точність, логічність, ясність, чистота (уміння відбирати, синтезувати мовні засоби), доцільність (відповідність використовуваних мовних засобів умовам спілкування і визначеній комунікативній меті), глибина, доказовість, переконливість, аргументованість, стандартизованість (вибір клішованих мовних варіантів з певною метою).

Зокрема, змістовність спілкування залежить від вичерпного розкриття предмета спілкування, від правильності, логічності, аргументованості кожної комунікативної фрази. Для культури роботи з медіатекстом важливі знання про жанри медійних текстів, зокрема про репортаж, допис, огляд, звіт, лід, лонгвід, замітка, допис та ін.

До лінгвальних ідентифікаторів, які характеризують логічність як комунікативну ознаку, Л. Струганець відносить відповідність змісту висловлювання думці, правильний порядок слів у реченні, дотримання

¹¹⁰ Кондратенко, Н. (2018). Методика формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології. (Дис. канд. пед. наук: 13.00.02). Київ.

хронологічності викладу, розмежування конкретних та абстрактних понять, смислове узгодження частин тексту ¹¹¹. Логічне мовлення закладає основи усного й писемного професійного мовлення: структури повідомлення, логічної послідовності викладу інформації, взаємозв'язку між змістовими частинами, умінь узагальнювати, підбивати підсумки.

Формуванню мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів із журналістики сприяють знання культури слухання як активного процесу відбору звукових сигналів у комунікації (Бацевич, 2004, с 338) ¹¹².

Для культури говоріння, професійної мовленнєвої комунікації важливі знання техніки і логіки мовлення; знання маркерів соціальних стосунків, правил увічливості, норм вербальної та невербальної комунікативної поведінки. Необхідні також і знання стилів вербального і невербального спілкування, типових труднощів, що виникають у процесі міжособистісного і професійного спілкування.

Важливо збагачувати інтелектуальний рівень особистості, спираючись на знання історії української та світової культури та знання у сфері професійної діяльності. А за недостатніх знань технологій та методик редагування опрацювання над авторським оригіналом ускладнюється.

Мовленнєво-когнітивний компонент мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики реалізується у когнітивному критерії, що проявляється у таких показниках: сформованість знань норм сучасної української літературної мови, знань ключових понять медіа грамотності, мовленнєвих знань (культура слухання, культура говоріння), професійної мовленнєвої комунікації; техніки мовлення; культури роботи з медіатекстом. До показників когнітивного критерію відносимо глибину, повноту, системність, правильність; точність; логічність; багатство; чистота; доречність; виразність мовлення; дотримання орфоепічних, лексичних,

¹¹¹ Struhanets, L. (2015). Structure of lingual-communicative competence of personality. *Studia methodologica*, 41, 6–11. Retrieved from: <http://studiamethodologica.com.ua/vypusky/studia-41.pdf>.

¹¹² Бацевич, Ф. С. (2009). *Основи комунікативної лінгвістики: підруч.* Київ: ВЦ «Академія».

граматичних, правописних, стилістичних норм; ступінь володіння знаннями особливостей аудіювання, говоріння, читання; письма).

За когнітивним критерієм – показник З (ПЗ) «Знання норм сучасної української літературної мови» (авторський тест «Діагностика знань сучасної української літературної мови»);

Визначення рівня сформованості мовленнєво-когнітивного компонента мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики за показником ПЗ «Знання норм сучасної української літературної мови») відбувалося за авторським тестом на знання норм української мови (Додаток В.3.1.). Тест охоплює кілька блоків.

Перший блок у формі тестів закритої та змішаної форми. Завдання тестової форми мають на меті перевірити знання з різних розділів сучасної української літературної мови: з акцентології (обрати варіант, у якому на другий склад падає наголос у словах кропива, новий (А); олень, напій (Б); ярмарковий, асиметрія (В); індустрія, отаман (Г); решето, вітчим (Д)); з лексикології (визначити варіант, у якому слово «свіжий» ужито в прямому значенні в обох словосполученнях рядка: свіжа газета, свіжа кава (А); свіжий погляд, свіже повітря (Б); свіжий хліб, свіжий букет (В); свіжа сорочка, свіжа солома (Г); свіжий вигляд, свіжі сили (Д); з морфології (обрати правильно утворені жіночі імена по батькові із запропонованих варіантів Григоріївна, Яківна (А); Хомівна (Б), Георгіївна; Пилипівна, Анатоліївна (В); Кузьминішна, Євгеніївна (Г); Миколаївна, Андріївна (Д)). Кожне з запитань оцінювалося одним балом.

Другий блок містить аудіювання (прослухати текст та відповісти на запитання за його змістом) та читання мовчки (прочитати текст та відповісти на запитання за його змістом). До кожного з текстів було запропоновано по 4 запитання.

Третій блок містить завдання на роботу із текстом професійного спрямування «Коректор: від теорії до професіоналізму».

Четвертий блок передбачає перевірку умінь усного та писемного мовлення: написати формальне есе та підготувати і виголосити промову.

3.3. Мовленнєво-поведінковий компонент мовленнєвої компетентності

Мовленнєво-поведінковий компонент мовленнєвої компетентності майбутнього молодшого спеціаліста з журналістики передбачає практичне володіння лексичними та синтаксичними засобами мовленнєвої й емоційно-образної виразності.

Мовленнєва діяльність, на переконання І. Зимньої, визначається взаємодією трьох чинників – знанням одиниць мови і правил їх поєднання, навичками користування цими одиницями та правилами і комбінаційним умінням використовувати наявні знання для вираження нової думки в новій ситуації (Зимняя, 2004, с. 11)¹¹³.

Мовленнєво-поведінковий компонент охоплює ступінь реалізації засвоєних цінностей, норм, знань майбутніх фахівців у професійних ситуаціях; комплекс мовленнєвих умінь, що визначаються змістовим наповненням мовленнєвої компетентності (мовної, соціокультурної, прагматичної та інфомедійної компетентностей). Під умінням розуміємо засвоєний суб'єктом спосіб виконання дій, який забезпечується сукупністю набутих знань і навичок (Зеер, 2003, с. 414)¹¹⁴.

Означений компонент представлений групою мовленнєвих умінь: мовнокомунікативні, текстово-жанрові, стилістично-редакторські, мовленнєво-риторичні, інфомедійні уміння які складають підґрунтя для здійснення редакційно-видавничої та медійної діяльності (див. табл. 3.3.).

В основу поділу на групи покладено характеристики груп умінь, які визначають у своїх дослідженнях В.Гордієнко¹¹⁵, І.Кожем'якіна¹¹⁶, Л.Насіленко¹¹⁷.

¹¹³ Зимняя, И. А. (2004). Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов. Відновлено з: <http://www.twirpx.com/file/438474/>.

¹¹⁴ Зеер, Э. Ф. (2003). Психология профессионального образования. Москва – Воронеж: Моск. психолого-социальный инс-т.

¹¹⁵ Гордієнко, В. (2013). Професійно-мовленнєва підготовка майбутніх молодших спеціалістів біржової діяльності. (Дис. канд. пед. наук: 13.00.04). Київ.

¹¹⁶ Кожем'якіна, І. В. (2019). Розвиток професійної мовно-мовленнєвої компетентності вчителя початкових класів у системі післядипломної освіти. (Дис. канд. пед. наук (доктора філософії): 13.00.04). Суми.

¹¹⁷ Насіленко, Л. А. (2015) Формування комунікативної компетентності майбутніх юристів у процесі вивчення спеціальних дисциплін. Дис. канд. пед. наук. 13.00.04). Київ.

**Групи мовленнєвих умінь
майбутніх молодших спеціалістів з журналістики та критерії їх оцінки**

Уміння	Критерії оцінки уміння
Мовнокомунікативні уміння	
Використовувати норми літературної мови у професійно-мовленнєвій діяльності Оперувати термінологією, дотримуватися правильності, чистоти, точності, логічності, виразності мови; виділяти головне, суттєве; встановлювати причиново-наслідкові зв'язки.	Дотримання орфоепічних, орфографічних, граматичних, лексичних, пунктуаційних, синтаксичних норм у процесі спілкування. Правильність, точність, виразність мови. Встановлення причиново-наслідкових зв'язків.
Реалізовувати основні різновиди мовлення у професійному спілкуванні.	Володіння технікою мовлення. Укладання різновидів документації засобами писемного мовлення.
Мовленнєво-риторичні уміння	
Усвідомлено впливати на аудиторію за допомогою мовлення. Уміти володіти голосом, дикцією, уміло використовувати інтонацію, паузи в мовленні.	Добір аргументації, риторичних фігур і тропів для увиразнення думки. Володіння голосом, інтонацією, правильне наголошування, володіння паузою.
Виконувати мисленнєво-мовленнєві дії, що забезпечують переконливість. Обирати в усному і писемному професійному мовленні доцільні формули мовленнєвого етикету.	Застосування прийомів переконання слухачів. Уміння доводити думку, посилаючись на фактичний матеріал. Уживання формул мовленнєвого етикету. Добір доцільних мовленнєвих моделей взаємодії у професійній журналістській діяльності.
Текстово-жанрові вміння	
Логічно, послідовно викладати думки в тексті; виявляти логічні зв'язки між поняттями і фактами, висловлювати власну думку щодо прочитаного.	Логічний зв'язок між поняттями і фактами; уміння вилучати, обробляти, продукувати, ретранслювати текст. Виділення головного смислу, складання плану. Використання термінів у тексті. Використання словників у роботі з текстом.

<p>Аналізувати та інтерпретувати тексти; виділяти основні проблеми досліджень; визначають її актуальність; пояснювати ключові слова, робити відповідні висновки; оцінювати текст з погляду нормативності</p>	<p>Упізнавання, аналіз, зіставлення мовних явищ, фактів. Нормативність, відповідність літературним нормам, логічність, завершеність; редагування. Усвідомлення тексту як одиниці культури.</p>
<p>Моделювати зв'язний текст з урахуванням структурно-смыслових, жанрово-композиційних особливостей та дотримання принципів текстової організації; вміння осмислювати прочитаний текст, усвідомлювати його своєрідність та оригінальність; дискурсивно доводити текст до слухача, викликаючи його на діалог відповідно до мети професійної діяльності.</p>	<p>Зв'язний текст; своєрідність тексту; оригінальність тексту; чітка професійна спрямованість; діалогічність тексту.</p>
<p>Використовувати навички невербального спілкування; використовувати засоби невербальної комунікації (жести, міміку, пози, погляд, дистанція тощо; екстралінгвістичні (позамовні) засоби (паузи, покашлювання, сміх).</p>	<p>Використання жестів відповідно до мети медійного спілкування. Відповідність жестів, міміки пози, погляду нормативним вимогам медійної комунікації.</p>
<p>Слухати, адекватно реагувати на співрозмовника для зацікавлення предметом розмови, інтересу до інформації.</p>	<p>Дотримання культури слухання, прагнення розуміти почуття і внутрішній світ співрозмовника.</p>
<p>Стилістично-редакторські вміння</p>	
<p>Розробити видавничо-поліграфічний та інформаційні продукти</p>	<p>Редагування різних видів видань (тексти наукової, науково-популярної та ужиткової, навчальної та довідкової, художньої та дитячої літератури). Використання стилістичних, діалектних та контекстуальних відмінностей мови. Володіння комп'ютерними засобами редагування різних видів текстів. Створення та редагування видавничо-поліграфічного та інформаційного продуктів. Підготовка оригінал-макету видавничо-поліграфічного та інформаційного продуктів.</p>
<p>Інфомедійні вміння</p>	

<p>Сприймати інформацію, критично її оцінювати, обробляти й репрезентувати, обговорювати й відтворювати в ситуативних умовах, висувати гіпотези й робити висновки, висловлювати й аргументовано пояснювати власне бачення сприйнятого.</p>	<p>Тлумачення текст масмедіа з урахуванням його специфіки. Розрізнення фактів і суджень. Аргументація думки. Установлення контакту з реципієнтами видавничо-поліграфічного і медійного процесу з урахуванням соціальної толерантності. Встановлення першоджерел інформації. Вирізнення плагіату. Систематизація інформації. Висунення гіпотези та оцінювання альтернатив. Аналіз фото, лого-, символів, постерів, інфографіки.</p>
--	--

До мовнокомунікативних умінь відносимо вміння користуватись лексичними, фразеологічними, графічними, словотвірними, морфологічними, орфографічними, пунктуаційними, синтаксичними, стилістичними нормами сучасної української літературної мови та фахово застосовувати їх у професійно-мовленнєвій діяльності; оперувати термінологією, дотримуватися правильності, чистоти, точності, логічності, виразності мови; виділяти головне, суттєве; встановлювати причиново-наслідкові зв'язки, реалізовувати основні різновиди мовлення у професійному спілкуванні.

Важливі вміння оптимально будувати своє мовлення; швидко, оперативно і правильно орієнтуватися в умовах спілкування, що змінюються; орієнтуватися у співрозмовникові, тобто доцільно обирати зміст спілкування, адекватні засоби для передачі цього змісту, цілеспрямовано організовувати спілкування; швидко знаходити комунікативні засоби, які відповідають творчій індивідуальності й ситуації спілкування; проявляти ініціативу в спілкуванні; здійснювати мовленнєвий вплив; володіти вміннями управляти власною поведінкою; розуміти, «читати» з обличчя; адекватно моделювати особистість, її психічний стан за зовнішніми ознаками.

Виокремлюємо текстово-жанрові вміння з урахуванням дослідження О.Земки¹¹⁸ (Земка, 2013). Це вміння створювати

¹¹⁸ Земка, О. І. (2013). Формування дослідницьких умінь у майбутніх учителів української мови і літератури. (Дис. канд. пед. наук: 13.00.04). Київ.

журналістські тексти різних жанрів з дотриманням комунікативних якостей мовлення (змістовність, точність, логічність, лаконічність, аргументованість, коректність), виявляти логічні зв'язки між поняттями і фактами, висловлювати власну думку щодо прочитаного; аналізувати та інтерпретувати тексти; пояснювати ключові слова, робити висновки. Журналістські жанри прикладі «інтерв'ю», «репортажу», «розслідування» об'єднані спільною метою – донести інформацію реципієнтам, однак зазначимо, що в інтерв'ю інформація передається у форматі запитання – відповідь з людиною, яка має відношення до цієї інформації, репортаж репрезентує інформацію з місця події, а розслідування – це журналістський матеріал, що сформований в наслідку з'ясування обставин (зазвичай тих, що приховувалися). Такий журналістський жанр, як лонгвід (текст містить більше, ніж 10 тисяч знаків), зазвичай властивий блогінгу і має такі характерні особливості: наявність авторського бачення проблеми, аргументи до фактів, що відображені в тексті, унікальний стиль викладу матеріалу.

Майбутній фахівець з журналістики має працювати з текстом, урахувавши мовностилічні засоби, цільове призначення, знакову природу, структуру, змісту та характер інформації, що подана. На основі досліджень В. Різуна, М. Тимошика, Н. Зелінської, Я. Фруктової виокремлюємо стилістично-редакторські вміння: уміння доречно використовувати стилістичні, діалектні та контекстуальні відмінності, знаходити й виправляти недоліки та помилки у висловлюваннях, редагувати журналістські тексти, тексти наукової, науково-популярної та ужиткової, навчальної та довідкової, художньої та дитячої літератури.

Актуальною у практиці редагування залишається проблема мовностилістичного опрацювання тексту. Реалізація стилістично-редакторських умінь передбачає кропіткий аналіз кожного слова, врахування його точності, логічності, доречності, сприйняття цього слова реципієнтом. Водночас, складністю такої роботи редактора над текстом вважаємо те, що редактор, редагуючи текст зі стилістичної точки зору, повинен зберегти ідіостиль автора. Особливості роботи редактора в цьому напрямку пропонуємо розглянути, зокрема, на прикладі М. Перкінса, американського літературного редактора,

відомого своєю співпрацею з Ернестом Гемінгвеем, Френсісом Скоттом Фіцджеральдом та Томас Вулфом.

До інфомедійних умінь відносимо уміння тлумачити текст масмедіа з урахуванням його специфіки, працювати з фактами й аргументами, установлювати контакт з реципієнтами видавничо-поліграфічного і медійного процесу з урахуванням соціальної толерантності; уміння збирати і працювати з джерелами та першоджерелами; вирізняти плагіат; відрізняти факти від суджень; систематизувати інформацію, висувати гіпотези та оцінювати альтернативи; аналізувати фото, лого- символи, постери, інфографіку, інші візуальні ряди. За умови сформованості інфомедійних умінь фахівці здатні більш якісно сприймати вхідну інформацію, критично її оцінювати, обробляти й репрезентувати, обговорювати й відтворювати в ситуативних умовах, висувати гіпотези й робити висновки, висловлювати й аргументовано пояснювати власне бачення сприйнятого.

До важливих умінь професійної компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики відносимо мовленнєво-риторичні уміння – уміння усвідомлено впливати на аудиторію за допомогою мовлення, уміти володіти голосом, дикцією, уміло використовувати інтонацію, паузи в мовленні; виконувати мисленнєво-мовленнєві дії, що забезпечують переконливість; обирати в усному і писемному професійному мовленні доцільні формули мовленнєвого етикету; уміння використовувати механізми пропаганди та агітації з урахуванням тематики тексту, уміння створювати рекламні тексти з урахуванням аудиторії.

Складником мовленнєво-риторичних умінь є уміння використовувати засоби невербальної комунікації: жести, міміку, погляд. Кожний жест має бути виправданим і доцільним: чи це механічні жести (запрошення співрозмовника до студії та ін.) – побутового характеру; чи психологічні – виражають особливості психічного стану особистості; комунікативні – увиразнюють дії щодо привернення уваги, вітання і прощання; модальні – виражають значення незнання, заперечення, пригніченості, вдячності, схвалення, згоди, подиву.

Важливі також уміння слухати. Серед видів слухання (пасивне, активне, емпатичне слухання) для майбутніх молодших спеціалістів із журналістики важливим передусім *активне* слухання, тобто «адекватне реагування на співрозмовника з метою зацікавлення предметом розмови, за необхідності – коректне уточнення, оцінювання почутого, легка критика і коректна підказка варіантів розв'язання проблеми; основна умова ефективності зворотного зв'язку, що ґрунтується на здатності слухати й чути, розуміти внутрішній світ співрозмовника (Яшенкова, 2010, с. 130-131) ¹¹⁹.

Мовленнєво-поведінковий компонент проявляється у поведінковому критерії, що представлено такими показниками: рівень сформованості мовнокомунікативних, текстово-жанрових, стилістично-редакторських, мовленнєво-риторичних, інфомедійних умінь як підґрунтя для здійснення редакційно-видавничої та медійної діяльності, уміння здійснювати комунікативну діяльність, створювати медіапродукт; обирати (визначати) систему мовленнєвих дій у професійних ситуаціях.

Для діагностики поведінкового критерію застосовуємо показник 4 (П4) «Уміння здійснювати комунікативну діяльність» (тест оцінки комунікативних умінь Міхельсона) та показник 5 (П5) «Уміння створювати медіа продукт» (авторський тест «Діагностика уміння створювати медіатекст»).

Визначення рівня сформованості мовленнєво-поведінкового компонента мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики за показником П4 поведінкового критерію «Ступінь володіння уміннями здійснювати комунікативну діяльність» відбувалось за допомогою тесту оцінки комунікативних умінь Міхельсона (табл. 3.4.).

¹¹⁹ Яшенкова, О. (2010). Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. Київ: Академія.

**Розподіл рівнів за тестом Міхельсона
Показник П4 «Ступінь володіння уміннями
здійснювати комунікативну діяльність»**

Рівень	Відсоток за класифікатором	Коротка характеристика показника
<i>Низький</i>	0-40	Ви поганий співрозмовник.
<i>Середній</i>	41-70	Ви гарний співрозмовник, але іноді відмовляєте партнеру в повній увазі. Вам властиві деякі недоліки.
<i>Високий</i>	71-100	Ви відмінний співрозмовник.

Тест Міхельсона включає оцінку співрозмовника, визначення його сильних і слабких сторін, уміння встановити дружню атмосферу, уміння зрозуміти проблеми співрозмовника тощо. За інструкцією студентам потрібно обрати ситуації, які викликають невдоволення або роздратування під час спілкування з будь-якою людиною, після чого визначається відсоток ситуацій, що викликають розпач чи роздратування. Розподіл рівнів за тестом подано в табл.3.4: низький рівень 0-40 балів (значні труднощі в спілкуванні), середній рівень – 41-70 балів (незначні труднощі в спілкуванні), високий – 71-100 балів (взірцевий співрозмовник) (Таблиця 3.8.).

Для визначення показника П5 «Уміння створювати медіатекст» розроблено авторський тест, завдання якого зорієнтовані на визначення сформованості мовнокомунікативних, текстово-жанрових, стилістично-редакторських, мовленнєво-риторичних, інфомедійних умінь (Додаток В.4.2.).

Авторський тест передбачає такий розподіл балів: 0-40 – низький рівень сформованості уміння, 41-70 – середній рівень, 71-100 – високий рівень.

Для уміння аналізувати, розробляти, створювати) медіатекст критерієм слугує сформованість умінь:

- складати та розповідати історії, уявляти композицію та сюжет тексту,
- висловлювати свої почуття словами, образами та музикою, відео,
- порівнювати особисті переживання та почуття учасника створення тексту (того, хто бере участь у інтерв'ю, бесіді),

- виразити себе та свою індивідуальність, порівнювати свої цінності і ставлення з тими, що представлені у ЗМІ,

- аналізувати значення медіатексту, сприймати різні точки зору, представлені в ЗМІ,

- когось зрозуміти з точки зору іншого і слухати його, уміння розрізняти приватний і публічний простір у ЗМІ, щоб бути ознайомленими з принципами свободи слова, знання про норми нетикету, етикету спілкування, про різні способи залучення до ЗМІ, вікові особливості реципієнтів, на яких зорієнтовано медіапродукт, про те, як захистити інформацію та конфіденційність.

Обрана діагностика дозволяє виявити реальний стан сформованості мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики у процесі професійної підготовки.

РОЗДІЛ 4

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ЖУРНАЛІСТИКИ У ФОКУСІ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

4.1. Особливості професійної підготовки майбутніх фахівців з журналістики

У контексті проблеми дослідницького пошуку схарактеризуємо особливості професійної підготовки майбутніх фахівців з журналістики, окреслимо основні чинники, що сприяють більш ефективному формуванню мовленнєвої компетентності.

Термін «професійна підготовка», відповідно до Закону України «Про професійно-технічну освіту» (2004), трактується як здобуття кваліфікації за відповідним напрямом підготовки або спеціальністю¹²⁰ (*Про професійно-технічну освіту*).

У наукових джерелах професійну підготовку охарактеризовано як:

- цілеспрямовану діяльність в єдності змісту, структури, мети навчання і виховання, сукупності психологічних і моральних якостей особистості, знань, умінь, навичок, здібностей, набуття яких дає можливість формувати позитивну мотивацію студентів до професійної діяльності, сприяє оволодінню ними необхідним обсягом професійних умінь (*Семенов, 2005, с. 52*)¹²¹,

засіб розвитку пізнавальної та творчої активності особистості на основі володіння загальнонауковими та професійними знаннями, вміннями та навичками; процес, у межах якого відбувається професійне становлення майбутнього фахівця; як мету і результат діяльності навчального закладу (*В. Семиченко*) (*Семиченко, 1992*)¹²²,

¹²⁰ Про професійно-технічну освіту: Закон України. (2004). Відновлено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1158-15/ed20180725>.

¹²¹ Семенов, О. (2005). Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури: монографія. Суми: ВВП «Мрія-1».

¹²² Семиченко, В. (1992). Концепция целостности и ее реализация в профессиональной подготовке будущих учителей. Киев: Киевский государственный педагогический институт имени М. П. Драгоманова.

сукупність спеціальних знань, навичок та умінь, якостей, трудового досвіду та норм поведінки, які забезпечують можливість успішної роботи (С. Батишев) (*Батышев, 1999, Т. 2, с. 1168*)¹²³.

Розглянемо особливості професійної підготовки майбутніх фахівців з журналістики на прикладі навчального плану підготовки молодшого спеціаліста зі спеціальності 061 Журналістика («Видавнична справа та редагування») (2014) відповідає «Освітньо-професійній програмі підготовки молодшого спеціаліста». У дослідно-експериментальній роботі керуємось документом 2016 року.

Проаналізуємо навчальні плани підготовки 061 Журналістика (освітньо-кваліфікаційний рівень: молодший спеціаліст) таких закладів: Оптико-механічного коледжу Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Коледжу ПЗВО «Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика», Машинобудівного коледжу СумДУ, Прилуцького гуманітарно-педагогічного коледжі імені І.Я. Франка, Барського гуманітарно-педагогічного коледжу імені М. Грушевського.

Освітня програма розроблена на виконання Закону України «Про освіту» (2017), наказу МОН України від 01.06.2018 р. № 570 «Про затвердження типової освітньої програми профільної середньої освіти, що здійснюють підготовку молодших спеціалістів на основі базової загальної середньої освіти» та з урахуванням наказу МОН України від 20.05. 2018 р. №408 «Про затвердження типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти III ступеня».

Організація освітнього процесу загалом передбачає через цикл загальної підготовки та цикл професійної підготовки послідовне формування у майбутніх молодших спеціалістів з журналістики світоглядних, психолого-педагогічних та соціокомунікативних компетенцій (дисципліни гуманітарної підготовки), умінь, навичок, особистісних якостей студентів, готовності і здатності розв'язувати завдання, що виникають в умовах реальної професійної діяльності (базові редакторські дисципліни (редакторський аналіз, логічні, термінознавчі та лінгвостилістичні засади редагування, практична і

¹²³ Батышев, С. Я. (1998). Энциклопедия профессионального образования. Москва: РАОАПО.

функціональна стилістика, підготовка до видання різних видів літератури).

Запропоновано дисципліни з проблем видавничого маркетингу та бізнесу, реклами видавничої продукції в умовах ринку, сучасного книжкового дизайну, мультимедійних технологій.

До загальноосвітнього циклу, що забезпечує опанування здобувачами освіти повної загальної середньої освіти, належать такі дисципліни: «Українська мова», «Українська література», «Іноземна мова», «Світова література», «Історія України», «Всесвітня історія», «Громадянська освіта», «Людина і світ» та ін. Предмети в аналізованих закладах не різняться кількістю годин. Соціально-економічна, гуманітарна, природничо-наукова підготовка, як показує аналіз робочих програм, спрямована на опанування національної культури, поглиблення знань української та іноземної мов.

Цикл дисциплін професійної та практичної підготовки охоплює такі дисципліни: «Редагування. Загальний курс» (III і IV семестри), «Основи редакторської майстерності» (V і VI семестри), «Історія видавничої справи» (III семестри), «Коректура» (IV семестр), «Редагування наукової, науково-популярної і ужиткової літератури» (V і VI семестри), «Редагування навчальної і довідникової літератури» (VII і VIII семестри), «Редагування суспільно-політичної літератури» (VII семестр), «Редагування художньої і дитячої літератури» (VII і VIII семестри), «Рекламознавство і підготовка рекламних видань» (VII і VIII семестри), «Організація і економіка видавничої справи» (VIII семестр), «Історія світової літератури» (VII і VIII семестри), «Основи книгознавства» (III семестр), «Видавничо-поліграфічні стандарти» (VI семестр). Мета спеціальної підготовки – сприяти формуванню знань видавничої, редакторської справи молодшого спеціаліста з журналістики.

Аналіз навчальних планів засвідчує, що в Барському гуманітарно-педагогічному коледжі імені М. Грушевського в порівнянні з Машинобудівним коледжем СУМДУ виділено більше аудиторних годин на такі фахові дисципліни, як «Сучасна українська мова і практична стилістика» (240 год і 180 год), «Редагування. Загальний курс» (180 год і 114 год), «Основи редакторської майстерності» (180 год і 130 год).

У навчальні плани Оптико-механічного коледжу Київського

національного університету імені Тараса Шевченка та Коледжу ПЗВО «Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика» включено такі дисципліни: «Інтернет-видання» (нормативні дисципліни), «Інтернет-журналістика» (дисципліни практичної підготовки), «Технічні засоби медіавиробництва» (дисципліни практичної підготовки), «Аудіовізуальна журналістика» (дисципліни практичної підготовки), важливі для формування умінь і навичок інфомедійної грамотності як складової мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів.

Проаналізуємо мовленнєвий компонент у змісті навчальних дисциплін. Навчальний предмет «Українська мова» (I-IV семестри) входить до переліку загальноосвітніх предметів закладів, що здійснюють підготовку молодших спеціалістів на базі неповної загальної середньої освіти. Викладання української мови забезпечується навчальною програмою, авторами якої є Т. Антонюк, Л. Авдіковська, А. Кабаненко, Л. Ковалевська, О. Стрижаківська (2017 р., кер. авт. кол. Голуб Н.Б.).

Програма відображає предметну мету – формування компетентного мовця, національно свідомої, духовно багатой мовної особистості; серед завдань, важливих для студентів, виокремимо, зокрема, такі: виховання почуття національної свідомості, високої духовності, залучення до культурних надбань українського народу зокрема й людства в цілому, що значною мірою сприяє підвищенню мотивації вивчення української мови; формування комунікативної, мовної, мовленнєвої, предметної, прагматичної, соціокультурної компетентностей на основі свідомого опанування мовної й мовленнєвої теорії; корекція орфографічної та пунктуаційної грамотності; формування готовності до використання мовних ресурсів на всіх відповідних структурних рівнях фахової діяльності; формування мовленнєвої культури; розвиток логічного, критичного й образно-художнього мислення. Передбачено у програмі міжпредметні та внутрішньопредметні зв'язки.

У зв'язку з тим, що в дев'ятому класі школи завершується вивчення всіх розділів української мови, зміст мовної лінії в коледжі враховує

підготовку до складання державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання.

Навчальний матеріал згруповано за принципом повторення основних норм сучасної української літературної мови на засадах текстоцентричного підходу. Під час вивчення розділу «Риторика» викладач може запропонувати теми (підтеми), що визначаються майбутнім фахом. Розділ «Розвиток мовлення» передає перевірку знань і вмінь студентів працювати з текстом; розділ «Стилістика» – володіння вміннями визначати функціональні стилі мовлення; користуватися багатством виражальних засобів української мови з метою досягнення мети комунікації.

Для майбутніх фахівців з журналістики важливою є підготовка власного висловлення (формальне есе), що включено до завдань ЗНО з української мови. Власне висловлення оцінюється за шістьма критеріями (орфографія та пунктуація, виклад тези та аргументів, наведення двох прикладів, логічність, послідовність формулювання висновку. Завдання ускладнюється тим, що є вимоги до підбору прикладів: один з них повинен бути з будь-якого виду мистецтва, інший – з історії чи особистого досвіду. Наведення прикладу повинно бути ілюстрацією аргументу.

Водночас, згідно із офіційним звітом про проведення ЗНО у 2015 р. (на час проведення нашої дослідної роботи), 65% тестованих випускників шкіл не зуміли вправно сформулювати свою позицію, 71% – аргументувати. Мовленнєву вправність власних висловлювань учнів було оцінено загалом у 0 або 1 бал із чотирьох можливих, що вказує на низький рівень опанування орфографічних, пунктуаційних, лексичних, граматичних і стилістичних норм української мови (*Офіційний звіт*)¹²⁴.

Результати дослідження PISA 2018 (Programme for International Student Assessment/Міжнародна програма з оцінювання освітніх досягнень учнів) теж підтверджують: за показником читацької компетентності (здатності сприймати, аналізувати, використовувати й оцінювати письмовий текст задля досягнення певних цілей,

¹²⁴ Офіційний звіт про проведення в 2015 році зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти. (Т. 2). Відновлено з: http://www.lvtest.org.ua/images/files/arhiv/ZVIT_ZNO_2015_Part_2.pdf.

розширювати свої знання й читацький потенціал) учні /студенти українських шкіл /училищ віком до п'ятнадцяти років набрали в середньому лише 466 балів із 1000 можливих (*PISA 2018*)¹²⁵.

Констатуємо також і загалом низькі результати вступних диктантів на спеціальність 061 Журналістика, що пояснюється вимогою забезпечити насамперед рівень грамотності, а не уміння креативно і критично мислити, дотримуватись логічних зв'язків та ін. Важливим був би для вступників творчий конкурс, однак його було замінено на іспит з історії України.

Натомість, як показує проведений нами аналіз, на аналогічну спеціальність з журналістики для учнів старших класів у закладах США пропонують холастичний оцінювальний тест. Тест охоплює читання (критичний аналіз тексту), письмо (написання листа) і оцінює навички та вміння критично аналізувати текст, використовувати різноманітні граматичні структури при написанні листа, виявляти граматичні помилки в уривках. (*Classification of Instructional Programs, 2017*)¹²⁶.

У США головною вимогою вступу на журналістські спеціальності є знання англійської мови. Зокрема, для вступу в Коледж мистецтв і наук (College of Arts and Science) потрібно написати мотиваційний лист, надати мовний сертифікат і заповнити аплікаційну форму. Вступний іспит для абітурієнтів Данської школи медіа і журналістики DMJX (Данія) охоплює завдання на граматику, написання твору і тест на загальні шкільні знання. Щоб скласти тест, потрібно набрати мінімум 50 відсотків з кожної частини. Зазначимо, що Данська школа медіа і журналістики – це гімназія, у якій навчаються після закінчення середньої школи три роки і яка не вимагає для вступу завершеного навчання у старшій школі.

Культурологічний блок, як показує аналіз навчальних планів закладів, задіяних у дослідно-експериментальній роботі, забезпечується предметами «Культурологія» (III семестр), «Основи філософських знань» (IV семестр), «Українська література» (I і II семестри) та «Зарубіжна

¹²⁵ PISA 2018 Insights and Interpretations 2018 Andreas Schleicher Retrieved from: <https://www.oecd.org/pisa/PISA%202018%20Insights%20and%20Interpretations%20FINAL%20PDF.pdf>

¹²⁶ Classification of Instructional Programs. (2017). National Center for Educational Statistics. Retrieved from: <https://nces.ed.gov/ipeds/cipcode/cipdetail.aspx?y=55&cipid=87230>.

література» (I і II семестри) (загальноосвітній курс), «Історія української літератури» (IV семестр) та «Історія зарубіжної літератури» (VII і VIII семестри).

Заняття з культурології мають на меті збагачувати інтелектуальний рівень особистості, заняття з історії України спрямовуються на формування умінь аналізувати явища і події соціально-політичного, культурного середовища в їх динамічному розвитку та займати активну життєву позицію, а основи філософських знань – свідомо використовувати знання наук у пізнавальній, практичній, виробничій та організаційно-виховній діяльності. Як свідчить аналіз робочих програм, мета і завдання предмету з української літератури (I і II семестр) – розширення культурно-пізнавальних інтересів здобувачів освіти; формування читацької культури, стійкого інтересу до української літератури як вагомого духовного спадку народу, повноцінного оригінального мистецтва, розвиток естетичного смаку, уміння розрізняти явища високохудожньої та «масової» культури; розвиток творчих і комунікативних здібностей, самостійного і критичного мислення, культури полеміки, умінь аргументовано доводити власну думку; вироблення вміння компетентно і цілеспрямовано орієнтуватися в інформаційно-комунікативному сучасному просторі, розвиток навичок самоосвіти, бажання і спроможності вчитися упродовж життя.

Вивчення дисципліни «Історія української літератури» (VI семестр) загалом забезпечує формування таких вмінь і навичок: орієнтуватися у становленні, розвитку та особливостях різних періодів українського літературного процесу, визначати жанрову приналежність літературних творів. Опанувавши «Зарубіжну літературу» (I та II семестр), «Історія світової літератури» (VII і VIII семестр), володіти навичками критичного літературознавчого аналізу; самостійної роботи з літературно-критичними джерелами: статтями, монографіями, підручниками, енциклопедіями тощо. Водночас аналіз навчальних книг з означених дисциплін дав можливість виявити такі риси, як високий рівень складності, відсутність практичних ситуативних завдань, які б спрямовувалися на розвиток як професійних знань, так і професійного мовлення.

У результаті дисципліни «Сучасна українська мова і практична стилістика» (III та IV семестр) молодший спеціаліст з журналістики має володіти лексичними, фразеологічними, графічними, словотвірними, морфологічними, орфографічними, пунктуаційними, синтаксичними, стилістичними нормами сучасної української літературної мови та вміти фахово застосовувати їх при підготовці журналістських матеріалів різних жанрів, проведення радіо- та телепередач.

На третьому році підготовки студенти опановують дисципліну «Українська мова за професійним спрямуванням» (V семестр). Як показує аналіз модулів «Культура фахового мовлення» та «Нормативність і правильність фахового мовлення», мета занять – ознайомити із нормами сучасної української мови у професійному спілкуванні, основними вимогами оформлення професійних документів, збагатити словник термінологічною, фаховою лексикою; формувати практичні навички ділового усного і писемного спілкування. Разом із тим важливо проєктувати завдання, які б розвивали мислення, уяву, емоційну сферу, професійне мовлення, сприяли формуванню умінь пояснити термін, значення нових слів, рецензувати, виправляти мовленнєві помилки, інтерпретувати факти, розрізняти факти і судження, вести професійний діалог.

Для формування мовленнєвої компетентності важлива роль і такої навчальної дисципліни, як «Іноземна мова за професійним спрямуванням», метою вивчення якої є формування уміння читати, відповідати на запитання, вести ділове анотування і бесіду однією з іноземних мов в обсязі, необхідному для спілкування в соціально-побутовій, культурній та професійній сферах.

Окреслимо мовленнєвий компонент у навчальних дисциплінах *редакторського циклу*. Спеціальна підготовка має сприяти опануванню різноманітних творчих й організаційних аспектів редагування, технологій та методик редагування, теоретичних та практичних знань і навичок редакційного процесу, формуванню умінь аналізувати інформацію та її особливості, виконувати аналіз тексту (медіатексту).

Зокрема, як показує аналіз робочих програм, мету занять з дисципліни «Редагування. Загальний курс» (III і IV семестри) спрямовано на формування умінь оцінювати змістовно-тематичне

наповнення твору, його придатність до друку, опанування нормативної бази редагування, послідовності і змісту етапів редакційно-видавничого процесу. Мета і завдання дисциплін «Редагування наукової, науково-популярної та ужиткової літератури» (V і VI семестри), «Редагування навчальної та довідкової літератури» (VI і VII семестри), «Редагування суспільно-політичної літератури» (VII семестри) та «Редагування дитячої та художньої літератури» (VII і VIII семестри) – опанування різноманітних творчих та організаційних аспектів редагування, технологій і методик редагування, навичками редакційного процесу.

Зокрема, навчальна дисципліна «Основи редакторської майстерності» (IV і V семестри) має на меті ознайомити студентів зі складниками професійної вправності, навчальної дисципліни «Комп'ютерно-видавничі технології» (III–VI семестри) – із традиційними і сучасними засобами комп'ютерних видавничих технологій у професійній діяльності), «секретами» редакторської роботи над текстами. Використовувати різні групи коректурних знаків, читати й виправляти коректурні відбитки та оригінал із метою забезпечення графічної та лексичної уніфікації твору – такі завдання дисципліни «Коректура» (IV семестр). Ця дисципліна забезпечує формування редакторських умінь, візуалізованого компонента мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців.

Серед вибірових дисциплін заклади освіти пропонують такі, як «Українська та зарубіжна культура», «Теорія публіцистичних жанрів», «Текстознавство», «Неориторика», «Основи бібліографії», «Газетна журналістика», «Основи журналістської майстерності», «Робота ЗМІ та комунікації» (Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені М. Грушевського); «Теорія журналістики», «Теорія твору і тексту», «Зв'язки з громадськістю», «Журналістська етика», «Теорія і методика журналістської творчості», «Теорія масових комунікацій», «Психологія журналістської діяльності» (Машинобудівний коледж СУМДУ).

Зокрема, у результаті вивчення дисципліни «Теорія твору і тексту» студент повинен знати спільні й відмінні риси та ознаки понять «твір» і «текст»; тематичну, фактологічну, композиційну, емоційно-експресивну структуру твору; систему текстових одиниць й елементів; архітектонічну структуру текстового матеріалу; смислові зв'язки у

текстах; види текстів та їх призначення у ЗМК; уміти збирати й аналізувати інформацію про тексти, їх заголовки; будувати структуру журналістського твору; використовувати в текстах мовностилістичні засоби й зображувальні елементи.

Вивчення дисциплін «Психологія журналістської діяльності» та «Журналістська етика» спрямоване на формування у здобувачів соціально-особистісної і громадянської компетентності, морально-етичної культури журналіста, інформаційно-психологічної культури. Змістове наповнення дисциплін увиразнює інфомедійний компонент, питання етичного спілкування, ідентифікацію стереотипів, налагодження діалогу з учасниками видавничо-поліграфічного та медійного процесів.

Проведений аналіз кваліфікаційних вимог із загальноосвітніх та дисциплін практичної підготовки засвідчує, що у процесі опанування навчальних дисциплін майбутні молодші спеціалісти з журналістики загалом отримують певні мовленнєві професійно значущі знання і уміння. Водночас суспільний запит на інтегрованого фахівців з інноваційним типом мислення актуалізує необхідність читання навчальних дисциплін за принципом наступності і взаємозв'язку, що дозволяє представити процес формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики неперервно, з першого по четвертий курс. Опанування дисциплін відбувається більш ефективно за умови застосування інтерактивних форм і методів.

Якість навчання студентів перевіряється через виконання поточних контрольних робіт, захисту курсових робіт, домашніх завдань, семестрових атестаційних заходів, індивідуальних проєктів, проведення контрольних зрізів рівня підготовки. Навчальними планами передбачено курсові роботи із дисциплін «Сучасна українська мова і практична стилістика», «Рекламознавство і підготовка рекламних видань», «Редагування навчальної і довідкової літератури» (Машинобудівний коледж СумДУ); «Редагування дитячої та художньої літератури», «Редагування навчальної та довідкової літератури» (Оптико-механічний коледж університету імені Т. Шевченка); «Редагування. Загальний курс», «Технічне редагування», «Газетна журналістика», «Робота ЗМІ та комунікації», «Історія видавничої

справи», «Коректура», «Редагування наукової, науково-популярної та ужиткової літератури, «Редагування навчальної і довідкової літератури», «Організація і підготовка рекламних видань», «Редагування художньої і дитячої літератури» (Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені М. Грушевського). У Коледжі ПЗВО «Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика» курсові роботи навчальним планом не передбачені.

Тематика курсових і дипломних робіт орієнтована на вирішення практичних завдань. Водночас аналіз засвідчує, що роботи характеризуються недостатнім дослідженням мовлення журналіста, зокрема, мовлення регіональних ЗМІ, специфіки мовленнєвих умінь. Варіантом вирішення цієї проблеми вважаємо якісну підготовку до написання кваліфікаційної роботи, зокрема, під час занять у студентському науковому гуртку. У сучасних соціокультурних умовах до критеріїв оцінки результатів діяльності коледжів додають і питання щодо формування академічної культури дослідників.

Для успішного формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики важлива роль (технологічної) та переддипломної практик, що проводяться, згідно з програмами, у четвертому, шостому та восьмому семестрах у редакціях газет, видавництвах, друкарнях. Мета виробничої практики, як показує аналіз програми, – закріпити знання стилістики, традиційних та новітніх методів проєктування поліграфічної продукції (навчальна практика); набути умінь і навичок з усіх видів професійної діяльності (технологічна практика); збір, аналіз та систематизація тематичного матеріалу для виконання дипломного проєкту (переддипломна практика). Студент-практикант виконує роботу коректора, редактора, журналіста як позаштатний працівник певного підрозділу. Водночас, як засвідчує опитування студентів та стейкхолдерів, практикантів зазвичай майже не залучають до видавничо-поліграфічного процесу, здебільшого практика носить формальний характер.

Як показує опитування, проведене серед фахівців видавничо-поліграфічного та медійного процесів, випускники спеціальності 061 Журналістика не достатньою мірою володіють уміннями і навичками спілкування з інтерв'юерами, письменниками, замовниками

інформаційного продукту, підготовка молодших спеціалістів з журналістики недостатньо враховує професійну спеціалізацію щодо виконання професійних функцій коректора, редактора, журналіста радіо, телебачення, друкованих ЗМІ.

Державна атестація, як засвідчує аналіз навчальних планів, пропонується в кількох формах: захист кваліфікаційних робіт у формі реальних видавничих проєктів з обґрунтування концепції, редакційно-видавничої підготовки конкретного виду видання та його промоції (Машинобудівний коледж СумДУ); комплексний державний іспит з фаху, що охоплює такі дисципліни «Сучасна українська мова і практична стилістика», «Охорона праця в галузі», «Редагування. Загальний курс», «Редагування різних видів видань», «Комп'ютерні видавничі технології» (Коледж ПЗВО «Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика») або захист кваліфікаційної роботи та екзамен із сучасної української літературної мови та практичної стилістики (Прилуцький гуманітарно-педагогічний коледж імені І.Я.Франка), а також курсу редагування (Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені М. Грушевського).

4.2 Методологічні принципи формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців із журналістики у процесі професійної підготовки

Провідним методологічним принципом у встановленні концептуальності проблеми формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів із журналістики в умовах професійної підготовки є *принцип гуманізації*, що дозволяє зорієнтувати модель формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів із журналістики на особистість кожного студента, на сприяння їхньому індивідуально-особистісному і професійному становленню, утвердженню активної громадянської позиції.

Принцип гуманізації передбачає цілісне формування ціннісних орієнтацій фахівця як громадянина, патріота України, котрий шанує національну культуру, історію, мову, характеризується гуманістичним світоглядом і культурою, моральними й естетичними

цінностями, любов'ю до Батьківщини, повагою до інших народів і їхніх культур (В. Андрущенко і Л. Губерський) (Губерський та Андрущенко, 2008, с. 138-139)¹²⁷, почуттям обов'язку і відповідальності перед громадськістю. Реалізацію принципів гуманізації й гуманітаризації у професійній підготовці майбутніх фахівців із журналістики спрямовуємо на створення сприятливого середовища для мовленнєвого розвитку, саморозвитку і самореалізації кожного здобувача.

Загальнопедагогічні, загальнодидактичні і специфічні принципи, якими керуємось у дослідженні, у дослідно-експериментальній роботі, взаємообумовлені, взаємопов'язані і взаємозалежні. У дослідженні враховуємо думку В.Роменця. Науковець, з'ясовуючи специфіку психології творчості, виокремлює принципи за певними критеріями, що стосуються передусім розвитку особистості, формування її мотиваційної сфери, урахування вікових та індивідуальних особливостей учасників взаємодії освітнього процесу, зорієнтованості на встановлення суб'єкт-суб'єктних взаємин, виявлення активності на рівні окремих психічних процесів особистості (пізнавальних, емоційно-вольових, самосвідомості та ін.), рефлексивної регуляції (володіння прийомами управління діяльністю, самоконтролю, саморегуляції та ін.) (Роменець, 2004)¹²⁸.

Реалізацію принципів цілісності і системності у дослідженні обумовлюємо єдиною метою, завданнями, міждисциплінарним змістом, методами і прийомами, формами та засобами професійної підготовки майбутніх молодших спеціалістів з журналістики в коледжах у контексті формування мовленнєвої компетентності. Необхідність використання принципу цілісності в дослідженні обумовлюємо логікою цілісного особистісно-професійного розвитку студента як індивідуальності, суб'єкта редакційно-видавничої та медійної діяльності.

Принцип системності реалізуємо на всіх етапах здійснення дослідження і відображаємо в осмисленні мовленнєвої компетентності як системного утворення, процесів її вияву, системного і поетапного формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших

¹²⁷ Губерський, Л. В., Андрущенко, В. П. (2004) Філософія як теорія та методологія розвитку освіти. Київ: «МП Леся».

¹²⁸ Роменець, В. А. (2004). Психологія творчості: навч. посібник. Київ: Либідь.

спеціалістів із журналістики у процесі викладання навчальних дисциплін, гурткової роботи, виробничої практики.

Маємо системно формувати у студентів цілісну систему знань про мовний, соціокультурний, прагматичний (комунікативно-стратегічний), інфомедійний складники мовленнєвої компетентності, мовні літературні норми (орфоепічні, акцентологічні, орфографічні, лексико-фразеологічні, граматичні, стилістичні), особливості українськомовного професійного спілкування), у тісній співпраці (викладачі філологічних і спеціальних дисциплін, куратори груп, бібліотечні працівники, роботодавці) пояснювати, стимулювати розуміння того, як набуті знання можуть сприяти ефективному виконанню професійної діяльності (створення, редагування, просування українськомовного медійного й інформаційного продукту, здійснення медійної комунікації, спілкування з автором або замовником та ін.).

У процесі виконання такої педагогічної умови, як оновлення змісту дисциплін мовно-літературного, професійно-практичного циклу на основі міждисциплінарних зв'язків, спираємось на принципи наступності й перспективності, що враховують загальнодидактичні вимоги про необхідність опори наступного на попереднє та логіку предмета (Пентилюк, 2009) ¹²⁹.

Принцип зв'язку теорії з практикою передбачає закріплення одержаних знань та формування мовнокомунікативних, текстово-жанрових, стилістично-редакторських, мовленнєво-риторичних, інфомедійних умінь з урахуванням специфіки здійснення редакційно-видавничої та медійної діяльності.

Принцип особистісного розвитку, особистісної активності (І.Зимня) (Зимня, 2002, с. 39-42) ¹³⁰спирається на фундаментальну здатність людини бути справжнім суб'єктом свого життя, розглядати життєдіяльність як предмет практичного перетворення; розвиток особистісного ставлення до світу, діяльності, до себе; на розуміння того, що тільки суб'єктивна активність особистості, її реальна самостійність

¹²⁹ Пентилюк, М. І. (2015). Словник-довідник з української лінгводидактики: навчальний посібник. Київ: Ленвіт.

¹³⁰ Зимня, И. А. (2004). Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов. Відновлено з: <http://www.twirpx.com/file/438474/>.

дасть результат, позначений у моделі професійної підготовки фахівця. Цей принцип реалізований нами у виборі завдань для навчальної діяльності.

З урахуванням характеристики поняття «професійний розвиток» В.Сидоренко (Сидоренко, 2018)¹³¹ розглядаємо поняття мовленнєвий розвиток і саморозвиток як неперервний, поетапний, інтегративний процес формування і вдосконалення мовленнєвих умінь за індивідуальною освітньою траєкторією, що забезпечує загальне та професійне становлення майбутніх фахівців з журналістики, їх готовність до творчої діяльності.

Принцип проблемного навчання передбачає, щоб викладач виступав тьютором студентської дослідницької (пошукової) діяльності здобувачів освіти, що передбачає застосування проблемних ситуацій, завдань з метою формування текстово-жанрових, стилістично-редакторських, мовленнєво-риторичних, інфомедійних умінь. Така діяльність передбачає актуалізацію проблемних і бінарних лекцій, міжпредметних семінарів-практикумів, семінарів-дискусій, застосування дослідницьких, проблемних методів, інтерактивних вправ, мікродослідження з метою формування текстово-жанрових, стилістично-редакторських, мовленнєво-риторичних, інфомедійних умінь.

Застосування принципу поєднання індивідуальних і колективних форм навчання дає можливість розширити можливості налагодження між студентами спільної діяльності, співдії і прийняття мобільних рішень у колективі. Реалізація цього принципу можлива шляхом взаємодоповнення колективних форм фрагментами індивідуальної роботи і навпаки, ширшого використання методів редакторського аналізу і конструювання тексту, моделювання професійних ситуацій, проектування і створення медійного та інформаційного продуктів.

¹³¹ Сидоренко, В. В. (2018). Безперервний професійний розвиток педагога Нової української школи в умовах формальної і неформальної освіти. Збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) «Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки та підвищення кваліфікації фахівців в умовах трансформації освіти», 25 травня 2018 року. Київ: ЦППО ДВНЗ «Університет менеджменту освіти».

Принцип міждисциплінарних зв'язків реалізуємо при викладанні мовно-літературних та спеціальних дисциплін, що дозволяє краще розпізнати, предмет, мету, завдання кожної дисципліни, передбачає взаємодоповнювану організацію навчального матеріалу, розширення у структурі навчальних програм із дисциплін міждисциплінарного компонента, розробку відповідного навчально-методичного забезпечення.

У процесі формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики послуговуємося специфічними принципами. Формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики через призму студентоцентризму передбачає індивідуальний підхід, самоідентифікацію, командну роботу, консультації, оцінювання, зворотній зв'язок. У процесі такого навчання студенти набувають інтегральних компетентностей: здатність до аналізу й синтезу; до навчання; розв'язання проблем; застосовувати знання на практиці; пристосовуватись до нових ситуацій; турбота про якість; навички управління інформацією; працювати самостійно, у групі; здатність до організації і планування, здатність встановлювати міждисциплінарні зв'язки тощо.

Принцип партнерської взаємодії розглядаємо з урахуванням, за О.Селівановою, комунікативної взаємодії та комунікативного суперництва (*Селіванова, 2011*)¹³², а також принципу діалогізації навчання, який характеризуємо як одну з найбільш ефективних форм комунікативної взаємодії у площинах «студент – викладач» і «студент – студент», «студент – «працівник редакції, медіа», мета якої є формування навичок фахового спілкування. Сутність принципу полягає в опануванні мовних засобів налагодження комунікації.

Принцип навчання на мовленнєвих взірцях розглядаємо (за Н. Кондратенко (*Кондратенко, 2018*)) як систематичне використання в освітньому процесі естетично вартісних текстів, текстів-репрезентантів естетичної, комунікативної та інших функцій мови, засвоєння естетично маркованих концептів, що втілюють морально-етичний досвід народу. Цей принцип тісно пов'язуємо із реалізацією комунікативно-

¹³² Селіванова, О. О. (2011) Лінгвістична енциклопедія. П.:Довкілля-К.

стратегічного складника мовленнєвої компетентності, потребою підготовки фахівця із журналістики як комунікативно вправного мовця.

Принцип використання мовленнєвої практики важливий у процесі вивчення мовних і спеціальних дисциплін з метою створення різноманітних професійно зорієнтованих ситуацій.

Принцип мовленнєвої активності студентів (за А. Богуш) (*Богуш та ін., 2008*)¹³³ сприяє навчанню дисциплін як мовленнєвої діяльності; розумінню мовних значень слова, розвитку мовного чуття мови як практичного засвоєння норм української мови.

В освітньому процесі спираємось принципи комунікативності, мовленнєвого впливу, запропоновані А. Загнітком як «загальні рекомендації щодо організації та реалізації мовленнєвого впливу на адресата» (*Загнітко, Т. 3, 2012, с. 136*)¹³⁴, так і конкретні поради окремому студентові щодо способу впливу на співрозмовника.

На основі врахування принципу інформаційної екології встановлюємо правила-орієнтири пошуку, критичного осмислення, накопичення відрефлексованої інформації із різних наукових галузей. «Народження» лексеми інформаційної екології (*information ecology*), зауважує О.Твердохліб, обумовлюється появою таких складників інформації, як інформаційне забруднення, циркулювання токсичної, неекологічної інформації. Основним завданням екології інформації є пошук відповіді, яким інструментарієм забезпечити відповідну якість і кількість інформації, як протидіяти негативним проявам в інформаційній сфері (*Твердохліб*)¹³⁵.

Отже, на основі аналізу наукових джерел визначено, що в основу організації освітнього процесу з метою формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики у процесі професійної підготовки доцільно покласти загальнодидактичні (цілісності; системності; систематичності та послідовності навчання;

¹³³ Богуш, А. М., Трифонова, О. С., Кисельова, О. І., Горіна, Ж. Д., Черкасов, М. П. (2008). Формування мовної особистості на різних вікових етапах: монографія. Одеса: ПНЦ АПН України.

¹³⁴ Загнітко, А. П. (2012). Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни: у 4 т. (Т. 3.). Донецьк: ДонНУ.

¹³⁵ Твердохліб, О. (2018). Екологія інформації як один з пріоритетів сучасної державної інформаційної політики. Відновлено з: <https://mmi.fem.sumdu.edu.ua/journals/2018/1/362-370>

наступності, зв'язку навчання з практикою; особистісного розвитку; проблемності змісту навчання, поєднання індивідуальних, групових і колективних форм навчання; міждисциплінарних зв'язків) та специфічні принципи (студентоцентризму, навчання на мовленнєвих взірцях, мовленнєвої практики, комунікативності, партнерської взаємодії; функційно-комунікативної спрямованості навчання; інформаційної екології).

Загальнодидактичні та специфічні принципи слугують вихідними орієнтирами в розробленні змісту та ефективних форм, методів, засобів формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики у процесі професійної підготовки.

4.3. Наукові підходи щодо формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців із журналістики у процесі професійної підготовки

На основі аналізу наукових джерел, вивчення специфіки професійної діяльності і підготовки схарактеризуємо положення наукових підходів щодо формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики у процесі професійної підготовки.

Важливий для формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики безпековий підхід. Національна безпека – це «здатність держави захищати свої інтереси та реалізувати свої цілі у сфері безпеки як усередині держави, так і за її межами¹³⁶. Національна безпека тісно пов'язана з людським капіталом, що на особистісному рівні означає знання та навички, яких людина набула шляхом навчання, практичного досвіду¹³⁷.

Вибір особистісно-розвивального підходу пов'язуємо із пріоритетністю виховання у коледжі особистості майбутнього фахівця як громадянина Української держави, який шанує традиції народу, володіє і підготовлений до здійснення різних видів професійної

¹³⁶ Ліпкан, В.А. (2008). Національна безпека України: навчальний посібник. Національна академія внутрішніх справ України, Кондор, 5551с. Режим доступу: <https://books.google.com.ua>

¹³⁷ Ничкало, Н.Г. (2014). Розвиток професійної освіти в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів монографія К.: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. 125 с.

діяльності українською мовою, формування і розвитку в нього здатності до мовленнєвого розвитку і саморозвитку, спрямуванням освітньої діяльності на особистісний розвиток студента.

С. Гончаренко визначає такі риси особистісно орієнтованого навчання: «послідовне ставлення педагога до вихованця як до особистості, як до самосвідомого відповідального суб'єкта власного розвитку і суб'єкта виховної взаємодії» (Гончаренко, 1997, с. 243) ¹³⁸. Метою особистісно орієнтованого навчання стає розвиток автономності, самостійності, відповідальності, рефлексії здобувача освіти.

Студентський вік 15-17 років психологи називають періодом ранньої юності (Выготский, 1999, с. 39) ¹³⁹. Характерні риси віку полягають у максимальному розвитку як фізичних, так і психологічних властивостей, вищих психічних функцій: сприймання, мислення, пам'яті, уваги, емоцій та почуттів особистості. Уявлення про професію у студентів загалом співвідноситься із рівнем ставлення до навчання, то ж є необхідність в оновленні випереджувальним змістом навчальних дисциплін, виробничої практики на основі міждисциплінарних зв'язків, через упровадження інтерактивних форм і методів, моделювання професійних ситуацій для активізації мовнокомунікативної взаємодії з учасниками редакційно-видавничого та медійного процесу; залучення до активного інформаційно-розвивального освітнього середовища.

У публікаціях ¹⁴⁰передусім звертала увагу на психологічні особливості студентів. Дослідники стверджують, що покоління Z мислить більш глобально й відкрито, вони запрограмовані на саморозвиток і самодостатність. Їх успішність та продуктивна робота в аудиторії цілком залежать від вмотивованості на зацікавленості. Саме тому в освітньому процесі важливо пояснювати студентам, на розвиток яких саме умінь і навичок орієнтована та чи інша вправа, та як саме

¹³⁸ Гончаренко, С. У. (2000). Професійна освіта: словник: навчальний посібник. Київ: Вища школа.

¹³⁹ Выготский, Л. С. (1999). Мышление и речь. Москва: Лабиринт.

¹⁴⁰ Пономаренко, Н. П. (2019а). Формування мовленнєвої компетентності як ознаки професійної культури творчої особистості студентів спеціальності 061 Журналістика. Development of modern technologies and scientific potential of the world: coll. of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with materials of the International scientific-practical conf. (V. 4, pp. 100–102). London.

набутий досвід можна буде застосовувати у майбутньому (Mohr, 2017, с. 92)¹⁴¹.

Студенти покоління Z більш орієнтовані на власні цілі; віддають перевагу не численним гурткам і секціям поза школою, а більше часу проводять удома й замислюються над своїм покликанням. Такі представники інформаційної епохи здатні мобільно працювати з інформацією, можуть швидко знаходити, систематизувати й аналізувати інформацію буквально «на льоту», відчують себе комфортно в оточенні різноманітних гаджетів: комп'ютерів, проекторів, інтелектуальних дошок, iPod, MP4, iPhone тощо.

Серед рис характеристик, про які важливо знати, проектуючи мовно-професійну підготовку, акцентуємо увагу на таких рисах, як індивідуалізм; інфантилізм. Їм легше отримувати інформацію через експерименти та практичні завдання, аніж через лекції та читання підручників. Їх складно зацікавити звичайними книгами, в якій картинки не рухаються; вони пізнають світ через камеру смартфона, планшети чи навіть розумні годинники.

Отже, приходимо до висновку: важлива копітка робота над розвитком критичного мислення студентів, їх самостійності, гнучкості, швидкості (здатність особистості швидко розібратися у складній ситуації і негайно прийняти правильне рішення); викладач враховує також такі особливості, як увага, сприйняття, пам'ять, уява, особливості мови, особливості емоційної сфери, поведінки, загальні здібності, схильності, інтереси, спрямованість, досвід особистості. Формування і розвиток мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики важливо здійснювати з урахуванням особистісно розвивального підходу, зорієнтованості навчальних занять, студентської неформальної освіти, позанавчальних заходів на формування мовної особистості журналіста, саморозвиток та рефлексію студентів.

Положення системного підходу, зокрема вивчення об'єкта в його цілісності й інтегративних властивостей (Садовский, 1974, с. 5)¹⁴² ,

¹⁴¹ Mohr, K. A. (2017). Understanding Generation Z Students to Promote a Contemporary Learning Environment. *Journal on Empowering Teaching Excellence*, 84–94.

¹⁴² Садовский, В. Н. (1974). *Основания общей теории систем*. Москва: Наука.

сприяють осмисленню сутності та розгляду структурних компонентів мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики у єдності структурованості компонентів і зв'язків, моделі формування і розвиток мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики як динамічної системи взаємопов'язаних і ефективно взаємодіючих складових професійної підготовки: навчально-пізнавальної, науково-дослідної, практичної.

Цілісність структури професійної підготовки уможлиблює осмислення єдності її компонентів і зв'язків між ними та забезпечує скоординованість усіх елементів системи (Семенов, 2005)¹⁴³. Кожна із складових професійної підготовки майбутніх журналістів має бути враховувати принцип системності. Навчальну складову становить системно структурована сукупність дисциплін. Навчально-дослідну підготовку наповнюємо завданнями щодо виконання дослідницьких практико орієнтованих проєктів, створення медійних і видавничих продуктів у студентських гуртках, формування мовнокомунікативних, текстово-жанрових, стилістично-редакторських, мовленнєво-риторичних, інфомедійних умінь; участь у конкурсах проєктів, підготовкою газети та ін.

Навчальна, виробнича та переддипломна практика, а також підготовка профорієнтаційних заходів, позааудиторні заходи мають теж становити динамічну взаємопов'язану систему, мета якої сприяти розумінню майбутніми фахівцями місії своєї професії як невід'ємної складника інформаційної безпеки, усвідомленню цінностей державної мови і мовленнєвої компетентності у формуванні конкурентноспроможної особистості журналіста.

Розглянемо особливості компетентнісного підходу, що базується на понятті *якість*, що знаходить вияв в Законі України «Про вищу освіту» (2014): це «сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі)

¹⁴³ Семенов, О. (2005). Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури: монографія. Суми: ВВП «Мрія-1».

у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти»¹⁴⁴. Якісна освіта, на переконання В.Кременя, має формувати потребу в постійному розвитку і саморозвитку особистості.

Компетентнісний підхід у вищій освіті, як показує аналіз численних наукових досліджень (Н. Бібік, О. Біда, І. Зимня, П. Коляса, Н. Кузьміна, О. Семенов та ін.), орієнтований на підготовку майбутніх фахівців до професійної діяльності.

Компетентнісний підхід зорієнтований на розвиток у студентів-журналістів умінь та навичок діяти у різноманітних складних ситуаціях, вирішувати життєві та професійні проблеми. Детальніше в табл. 4.1.

Таблиця 4.1.

**Поняття «компетентнісний підхід»
у довідниково-енциклопедичних та наукових джерелах**

ДЖЕРЕЛО	ВИЗНАЧЕННЯ
Болотов В.А., Сериков В.В. [Болотов В. А., Сериков В. В. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе. Педагогика. 2003. № 10. С. 8–14., С. 40]	Компетентнісний підхід висуває на перше місце не поінформованість студента, а уміння вирішувати проблеми.
Громико Ю.В. [Громько Ю. В. Понятие и проект в теории развивающего образования В. В. Давыдова. Известия РАО. 2000. № 2. С. 37–42.]	Найголовніша специфіка компетентнісного підходу полягає в тому, що студентом засвоюються не “готові знання”, що передає викладач, а прослідковуються умови походження даного знання.
Державні стандарти професійної освіти [Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика: монографія/за ред. Н. Г. Ничкало. Хмельницький: ТУП, 2002. 334 с., С.98-99]	Особливості навчання на основі компетентного підходу: навчання сконцентроване на вихідних результатах, а не на вхідних; враховується переважно здатність виконання практичних завдань, але беруться до уваги і знання; навчання у виробничих умовах (принаймні частина навчання відбувається на робочому місці в умовах виробництва.
Зимня І. А. [Зимняя И. А. Ключевые компетентности как	Компетентнісний підхід орієнтує на побудову навчального процесу відповідно до очікуваного чи бажаного результату

¹⁴⁴ Закон України «Про вищу освіту» (2014). Відомості Верховної Ради, № 37–38, ст. 2004 [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

<p><i>результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Труды методолог. семинара «Россия в Болонском процессе: проблемы, задачи, перспективы». Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. 40 с.]</i></p>	<p>освіти (що буде знати і уміти студент « на виході»).</p>
<p>Паращенко Л.І. [Паращенко Л. І. Технологія формування ключових компетентностей у старшокласників: практичні підходи. Компетентнісний підхід у сучасній освіті. Світовий підхід та українські перспективи/за ред. О. В. Овчарук. Київ, 2004. 111 с., С. 71-72]</p>	<p>Компетентнісний підхід полягає в зміщенні акценту з накопичування нормативно визначених знань, умінь і навичок до формування й розвитку здатності практично діяти, застосовувати індивідуальні техніки і досвід успішних дій у ситуаціях професійної діяльності та соціальної практики. Перспективність компетентнісного підходу полягає в тому, що він передбачає високу готовність випускника до успішної діяльності в різних сферах.</p>
<p>Пометун О.І. [Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті. Компетентнісний підхід у сучасній освіті. Світовий підхід та українські перспективи/за ред. О. В. Овчарук. Київ, 2004. 111 с., С. 64]</p>	<p>Спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості, результатом якого буде формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості.</p>
<p>Селевко Г. К. [Селевко Г. Компетентности и их классификация. Народное образование. 2004. № 4. С. 138–143., С. 138]</p>	<p>Компетентнісний підхід означає поступову переорієнтацію домінуючої освітньої парадигми з переважаючою трансляцією знань, формуванням навичок створення умов для оволодіння комплексом компетенцій, що означають потенціал, здатність випускника до виживання і стійкої життєдіяльності в умовах сучасного багаточинникового соціально-політичного, ринково-економічного, інформаційно і комунікаційно насиченого простору.</p>
<p>Шевченко Г.П. [Шевченко Г.П. Концептуальна сутність компетентнісного підходу: європейський вимір. Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України: мат-ли методолог.</p>	<p>Концептуальна сутність компетентнісного підходу полягає у всебічній підготовці і вихованні індивіда не тільки в якості спеціаліста, професіонала своєї справи, але й як особистості, що прагне самовдосконалення, творчого відношення</p>

сем. Київ: Пед. думка, 2009. С. 121–130., С. 125]	до своєї праці, гуманістичного поведження в соціумі; з чітко визначеною системою професійних компетенцій, що об'єктивуються характером, рівнем і тенденціями розвитку економіки, науки, освіти, культури – всіх сфер і видів життєдіяльності людини і суспільства як у нашій країні, так і в європейському просторі...
---	--

Аналіз і узагальнення запропонованих дослідниками визначень щодо поняття «компетентність», дозволяє виокремити, за І. Зимньою, такі компоненти компетентності, як когнітивний (володіння знанням змісту компетентності), операційно-технологічний (досвід застосування знань (навички)), мотиваційний (готовність до прояву компетентності), етичний (емоційно-вольова регуляція процесу і результату вияву компетентності), соціальний (ставлення до змісту компетентності і об'єкта її застосування) і поведінковий (досвід вияву компетентності в різних стандартних і нестандартних ситуаціях) (Зимняя, 2004) ¹⁴⁵. Детальніше в табл. 4.2.

Таблиця 4.2.

**Поняття «компетентність»
у довідниково-енциклопедичних та наукових джерелах**

Словники	
Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с., С. 560	Поінформованість, обізнаність, авторитетність», «достатні знання у певній галузі», «добра обізнаність, тямущість», «наявність певних повноважень».
Бибик С.П., Сюта Г.М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання/ за ред. С. Я. Єрмоленко; худож.-оформл. Б.П. Бублик. Харків: Фоліо, 2006. 623 с., С. 302	Від лат. <i>competentia</i> , від <i>competo</i> – спільно добиваюся, досягаю, відповідаю, є синонімом до компетенція у 1 знач. (порівн.: компетенція «1. Добра обізнаність із чим-небудь. Фахова компетенція. 2. Коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи»
Яременко В. Новий тлумачний словник української мови: у трьох	Знання, обізнаність, авторитетність у певній галузі; володіння компетенцією.

¹⁴⁵ Зимняя, И. А. (2004). Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов. Відновлено з: <http://www.twirpx.com/file/438474/>.

томах : 200000 слів. Вид-во "Аконіт", 2008. 862 с.	
Словник іншомовних слів / уклад.: С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута. Київ, 2000. 680 с.	Обізнаність, поінформованість, авторитетність.
Педагогика. Большая современная энциклопедия/ [сост. Е. С. Рапацевич]. – Минск: Современное слово, 2005. 720 с., С. 237	Міра відповідності знань, умінь, досвіду осіб визначеного соціально-професійного статусу реальному рівню складності завдань і проблем, що розв'язуються.
Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних словосполучень/уклад. Л.О. Пустовіт та ін. Київ : Довіра, 2000. 1018 с., С. 282.	Коло повноважень якої-небудь організації, установи чи особи; коло питань, у яких ця особа має певні повноваження, знання, досвід.
Harvard University Competency Dictionary. URL: https://www.campuservices.harvard.edu/system/files/documents/1865/harvard_competency_dictionary_complete.pdf	Усне повідомлення або письмове спілкування.
Macmillan English Dictionary for Advanced Learners. Second Edition London, United Kingdom: Macmillan, 2007. 1748 p.	Комплексна характеристика особистості.
Законодавчий аспект	
Державні стандарти професійної освіти: Теорія і методика: Монографія/ За ред. Н.Г. Ничкало. Хмельницький, 2002. 334 с.	Реальна здатність досягнення мети чи результату, тоді як кваліфікація є лише потенційною здатністю виконувати завдання у певній професійній діяльності.
Глоссарий терминов рынка труда, разработки стандартов образовательных программ и учебных планов. Европейский фонд образования. 1997. 160 с.	Мотивація, що є однією із складових глобальної компетентності.
Психологічний аспект	
Бех І.Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу в педагогіці. Педагогіка і психологія. 2009. № 2. С. 26-31., С. 27.	Своєрідне уміння, що спонукається мотивом і ґрунтується на прагненні самоствердження, переживанні почуття гідності. Принципово, що компетентність вищого рівня безпосередньо залежить від якості навчальних здобутків, які мають перетворюватися на систему компетентностей суб'єкта.
Зеер Э.Ф. Личностно-ориентированное профессиональное образование. Екатеринбург: Изд-во Урал. гос. проф.-пед. ун-та, 1998. 126 с., С. 94-95.	Не лише наявність обсягу знань і досвіду, а й уміння їх актуалізувати в потрібний момент і використовувати у процесі реалізації своїх професійних функцій.

<p>Нечаев Н.Н., Резницкая Г. И. Формирование коммуникативной компетенции как условие становления профессионального сознания специалиста. Вестник УРАО. 2002. № 1. С. 3–24.</p>	<p>Знання своєї справи, суті виконуваної роботи, складних зв'язків, явищ і процесів, можливих способів та засобів досягнення окреслених цілей.</p>
<p>Холодная М. А. Психология интеллекта. Томск – Москва, 1997. 370 с., С. 300.</p>	<p>Особливий тип організації знань, що забезпечує можливість прийняття ефективних рішень у певній предметній галузі діяльності. Ознаками знань компетентної людини дослідниця вважає різноманітність; артикуляційність; гнучкість; швидкість актуалізації в певний момент, у потрібній ситуації; можливість застосування у широкому спектрі ситуацій; розмежування ключових елементів; категоріальний характер; наявність знань про власні знання</p>
<p>Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів. уклад. В. Б. Шапар, В. О. Олефир та ін. Х.: Прапор, 2009. 672 с., С. 203</p>	<p>З франц. <i>competent</i> – правомірний; лат. <i>competens competentis</i> відповідний, здатний, <i>competere</i> – відповідати чомусь, бути придатним до чогось; психолого-соціальну якість, що дає змогу усвідомлювати свою спроможність ефективно взаємодіяти з навколишніми.</p>
Філософський аспект	
<p>Иванкина Л.И. Феномен компетентности как философская категория. URL: http://www.rusnauka.com/18_DNI_2011/Philosophia/2_89850.doc.htm</p>	<p>Системно організований потенціал, що інтегрує сукупність ресурсів для виконання діяльності, здатність використання цих ресурсів для самореалізації і самотрансценденції, а також здатність людини до розширення власних можливостей і до змін культурного середовища.</p>
Педагогічний аспект	
<p>Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / авт.-уклад. Н.П. Наволокова. Харків: Вид. група «Основа», 2009. 176 с.</p>	<p>Основа «життєвого досвіду, фактів з життя та знання справи».</p>
<p>Горобець С.А. Теоретичні моделі компетенцій майбутніх економістів. Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка. 2005. № 25. С. 156–158.</p>	<p>Рівень суспільної та розумової зрілості людини, який передбачає відповідний рівень психічного розвитку її особистості та її психологічну готовність до конкретного виду праці, що дає змогу індивіду інтегруватися в суспільство та успішно в ньому функціонувати (широке значення); діяльнісна характеристика й</p>

	показник інтегрованості людини в професійну діяльність (вузьке значення).
Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне: Волинські обереги.; 2011. С. 234	Сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності.
Головань М.С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. URL: http://lib.uabs.edu.ua/library/Article/Holovan_3.pdf	Інтегрована властивість особистості, що відображає її здатність, готовність ефективно діяти для досягнення мети діяльності.
Ковтун О.В. Формування професійного мовлення у майбутніх фахівців авіаційної галузі: монографія/ наук. ред. акад. НАПН України, докт. пед. наук, проф. Богуш А.М. Київ: Освіта України, 2012. 448 с., С. 110.	Освіченість (знання, вміння, навички), яких людина набуває не лише в процесі навчання, а й засобами неформальної освіти під впливом середовища.
Ковтун О.В. Формування професійного мовлення у майбутніх фахівців авіаційної галузі: монографія/ наук. ред. акад. НАПН України, докт. пед. наук, проф. Богуш А.М. Київ: Освіта України, 2012. 448 с., С. 74.	Якісна характеристика особистості, інтегрований результат, що передбачає зміщення акцентів з набуття нормативно визначених знань, умінь і навичок у певній професійній діяльності до формування в особистості здатності успішно практично діяти, застосовуючи набутий життєвий досвід у конкретній професійній діяльності.
Коляса П. Дефінітивний аналіз понять «компетентність» та «компетенція» в процесі дослідження їх формування у майбутніх фахівців професійної освіти в галузі комп'ютерних технологій. Молодь і ринок. №5 (172) С. 165-170.	Комплекс знань, необхідних для ефективної професійної діяльності, вмінь аналізувати і використовувати інформацію, передбачати наслідки професійної діяльності та практичних навичок здобутих в процесі професійної підготовки, які в системі «знання-уміння-навички» забезпечать якісну підготовку кваліфікованих фахівців професійної освіти в галузі комп'ютерних технологій.
Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики/ під заг. ред. О.В. Овчарук. Київ, 2004. 112 с., С. 66.	Комплекс знань, умінь і навичок та досвіду застосування їх для здійснення діяльності, метою якої є досягнення певних цілей, ставлення до процесу та результатів виконання цієї діяльності.
Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики/ Н.М. Бібік, Л. С. Ващенко, О. І. Локшина та ін.; під. заг. ред. О.В. Овчарук. К.: К.І.С., 2004. 112 с., С.93	Певний рівень знань, умінь, ставлень, поведінкових реакцій, інтегровану характеристику особистості, необхідну для ефективного виконання конкретної дії.

Компетентнісна освіта: від теорії до практики / Н. М. Бібік, І. Г. Єрмаков, О. В. Овчарук та ін. К.: Плеяди, 2005. 120 с. С. 105; 368	Загальна здатність, що ґрунтується на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях, набутих у процесі навчання.
Микитенко Н. Технологія формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців природничого профілю: монографія / за ред. д. пед. н., проф., члена-кореспондента НАПН України Г. В. Терещука. Тернопіль: ТНПУ, 2011. 411 с., С. 33.	Володіння людиною відповідною компетенцією, а також її досвід, особисте емоційно-ціннісне ставлення до предмета діяльності, до складових компетентності.
Овчарук О.В. Ключові компетентності: Європейське бачення. Управління освітою. 2004. № 2. С. 6–9.	Здатність індивіда сприймати власні та суспільні потреби й адекватно на них відповідати; сукупність цінностей, ставлень, навичок і знань.
Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти . Рідна шк. 2005. №1. С. 65 – 69. , С. 69.	Результатом освіти буде набуття людиною набору компетентностей, що є необхідними для діяльності в різних сферах суспільного життя.
Плиско К.М. Принципи, методи і форми навчання української мови (теоретичний аспект): навч. посіб. Х.: Основа, 1995. 240 с.	Спроможність особистості сприймати та відповідати індивідуальним та соціальним потребам.
Пентилюк М. І. Компетентнісний підхід до формування мовної особистості в євроінтеграційному контексті. Українська мова і література в школі. 2010. № 2. С. 2–5., С. 3.	Може виявляти людина, яка має певні знання в конкретній галузі, але виявляє їх за допомогою мови.
Равен Д. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация. М.: Когито-Центр, 2002. 396 с., с. 6	Специфічна здібність, що охоплює фахові знання, предметні навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії.
Родигіна І.В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання. 2-е вид., доп. Харків: Вид. група “Основа”, 2005. 96 с.	Інтегральна якість особистості.
Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підруч. для студ. пед. факультетів. Київ: Генеза, 2002. 368 с., С. 5.	Інтегроване утворення, яке охоплює особистісну здатність людини, її досвід.
Соляник А.А. Підготовка фахівців для книжкової галузі України: традиції та новації. Вісник Харківської державної академії культури. 2011. Вип. 32. С.	Вміння співробітника мобілізувати свої знання, прийняти оптимальне рішення в нестандартній виробничій ситуації.

116-125.	
Татур Ю. Г. Компетентность в структуре модели качества подготовки специалиста. Высшее образование сегодня. 2004. № 3. С. 20–26.	Прагнення і здатності реалізувати свій потенціал (знання, уміння, досвід, особистісні якості).
Чабан А.С. Нова стратегія професійної підготовки робітничих кадрів: Проф. підготовка на основі концеп. компетентності. Проф.техн. освіта. 2001. № 2. С. 37 – 40.	Відносно самостійні знання та навички робітника, що розширюють професійне поле, на якому можуть бути використані професійні здібності робітника.
Холодная М.А. Психология интеллекта. Томск–Москва, 1997. 370 с., С. 300.	Особливий тип організації знань, що забезпечує можливість прийняття ефективних рішень у певній предметній галузі діяльності.
Шапошников К.В. Контекстный подход в процессе формирования профессиональной компетентности будущих лингвистов-переводчиков: автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Йошкар-Ола, 2006. 26 с.	Готовність і спроможність спеціаліста приймати ефективні рішення в процесі професійної діяльності.
Шиянюк Л. Текстцентричний підхід до формування україномовної комунікативної компетентності студентів вищих технічних навчальних закладів I-II рівнів акредитації Дис. канд. пед. наук: 13.00.02. Херсон, 2018.	Комплексна інтегрована характеристика особистості майбутнього фахівця, який володіє: набором знань, умінь, навичок, ставлень, що забезпечують розв'язання проблем і досягнення певних стандартів у галузі професії; стійкою готовністю і здатністю до професійної й комунікативної діяльності з певним знанням своєї справи; спроможністю успішно задовольняти індивідуальні, соціальні, виробничі потреби, діяти та виконувати поставлені завдання; ефективним використанням здібностей, що дозволяють плідно здійснювати професійну діяльність відповідно вимогам робочого місця, опановуючи певні компетенції й реалізуючи їх у досвіді успішної продуктивної діяльності в професійній і соціальній сферах.

Обґрунтовуючи сутність і змістове наповнення професійної компетентності майбутніх молодших спеціалістів із журналістики,

враховуємо значення терміна «компетентний». Ідеться про достатній рівень знань (Гончаренко, 2000)¹⁴⁶.

Відповідно до проекту Європейської Комісії Тюнінг, компетентність описують як «динамічну комбінацію знань, умінь, цінностей, інших особистих якостей, що описують результати навчання за освітньою/навчальною програмою. Компетентності покладені в основу кваліфікації випускника. Компетентності як набуті реалізаційні здатності особи не варто плутати з компетенціями як наданими особі повноваженнями» (Рашкевич, 2014, с. 37)¹⁴⁷.

У дослідженні враховуємо положення міжнародних документів (Рамкова програма ЄС щодо оновлених ключових компетентностей (2018), «Компетентності для культури демократії» (2016), документи Українського інституту майбутнього і керуємось визначенням поняття «компетентність», яке подане в Законі України «Про вищу освіту» (2014): це здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей (Про вищу освіту)¹⁴⁸.

Професійну компетентність означуємо як інтегральну якість особистості, що забезпечує фахівцеві здатність на високому професійному рівні здійснювати фахові (редакторські) функції, визначені освітньо-кваліфікаційною характеристикою та освітньо-професійною програмою (За Т. Борко) (Борко, 2011).

Поняття «професійна компетентність» (деякі з визначень пропонуємо у табл. 4.3.) фахівці окреслюють як ціннісні орієнтації фахівця, мотиви його діяльності, загальну культуру, спілкування із оточенням, світогляд, здатність до вдосконалення власної особистості та саморозвитку (Браже, 1999, с. 90)¹⁴⁹; узагальнювальну характеристику особистості, яка визначає здатність фахівця вирішувати

¹⁴⁶ Гончаренко, С. У. (2000). Професійна освіта: словник: навчальний посібник. Київ: Вища школа.

¹⁴⁷ Рашкевич, Ю. (2014). Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія. Львів: Видавництво Львівської політехніки.

¹⁴⁸ Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. Відновлено з: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page>.

¹⁴⁹ Браже, Т. Г. (1999). Развитие творческого потенциала учителя. Педагогика, 8, 89–94.

професійні завдання і стандартні робочі проблеми, що виникають під час реальних ситуацій професійної діяльності та вирішуються фахівцем за допомогою використання теоретичних знань, життєвого і трудового досвіду, звичок і цінностей.

Таблиця 4.3

**Поняття «професійна компетентність»
у довідниково-енциклопедичних та наукових джерелах**

Психологічний аспект	
Губарева О.С. Психологічні особливості формування професійної компетентності працівників ОВС : дис. .. канд. психол. наук : 19.00.06. Х., 2005. 216 с.	Сукупність загальнопрофесійних знань та вмінь з організації та планування робочих процесів, читання та складання документів, способів рішення проблем, використання нових інформаційних технологій.
Митина Л.М. Психологическое сопровождение выбора профессии : научно-методическое пособие. [2-е изд. испр.] М.: Флинта, 2003. 184 с.	Гармонійне співвідношення елементів дієвої і комунікативної (культура спілкування, навички соціальної поведінки) підструктур; сукупність знань, умінь, навичок, а також способи і прийоми реалізації їх в діяльності, спілкуванні, розвитку (саморозвитку) особистості.
Платонов К. К. Краткий словарь системы психологических понятий. М.: Высшая школа, 1984. 174 с.	Сукупність знань, умінь і навичок, що визначають результативність праці.
Філософський аспект	
Педагогічна майстерність : підручник/ за ред. І.А. Зязюна. К.: Вища школа, 1997. 349 с.	Рівень розвитку професійної самосвідомості, індивідуально-типові особливості й професійно-значущі якості.
Педагогічний аспект	
Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України: Історія. Теорія : підручник для студентів, аспірантів та молодих викладачів. К.: Либідь, 1998. 560 с.	Єдність теоретичної та практичної підготовки студентів.
Батышев С.Я. Энциклопедия профессионального образования. М.: РАОАПО, 1998. Т. 2. 440 с.	Інтегральна характеристика робочих і особистих якостей фахівця, які демонструють рівень його знань та вмінь, досвід праці, якого вистачає для здійснення цієї діяльності, і його моральну позицію.
Аніщенко В.М., Закатнов Д.О., Здіорук С.І. Напрями реформування системи професійнотехнічної освіти в умовах європейської інтеграції (досвід, аналіз, прогнози):	Сукупність особистісних і професійних якостей людини яка працює в певній галузі, здійснює діяльність у певному колі робіт, добре знається на всіх нюансах цих робіт, володіє ґрунтовними знаннями щодо

монографія. Київ, 2008. 196 с., С. 115.	технології, властивостей матеріалів, методів виконання дій у межах своїх посадових обов'язків тощо.
Браже Т. Г. Развитие творческого потенциала учителя. Советская педагогика. 1989. № 8. С. 89–94.	Визначається не тільки базовими знаннями й вміннями, а й ціннісними орієнтаціями фахівця, мотивами його діяльності, усвідомленням самого себе у світі та світу навколо себе, стилем взаємодії з людьми, загальною культурою, здатністю до розвитку свого творчого потенціалу.
Климова К.Я. Формування мовнокомунікативної професійної компетентності студента як креативної особистості в умовах навчального середовища педагогічного вузу. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. 2012. № 1. С. 66–72.	Сукупність заданих норм, вимог до освітньої підготовки фахівця.
Кузьмина Н.В. Методы исследования педагогической деятельности. Л., 1970. 114 с.	Система знань та вмінь педагога, що виявляється при вирішенні на практиці професійно-педагогічних завдань.
Міщенко І. Б. Дидактичні умови формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх викладачів економіки в процесі професійної підготовки : дис. ...канд. педагог. наук: 13.00.04. Житомир, 2004.	Поєднання знань із професійно значущими особистісними якостями.
Психолого-педагогічні засади проектування інноваційних технологій викладання у вищій школі: монографія/ за заг. ред. В.П. Андрущенко, В.І. Лугового. Київ: Педагогічна думка, 2011. 260 с., С. 65.	Здатність фахівця ефективно виконувати професійну діяльність, і ця здатність є результатом набуття фахівцем необхідних компетенцій.
Самойленко С. А. Оценка профессиональной компетентности – новая услуга в службе занятости. Профессиональный потенциал. 2004. № 1–2. С. 2–9.	Комплексна характеристика людини, що виявляється в конкретній професійній діяльності та включає знання, уміння, навички, здібності, досвід, мотивацію і особистісні властивості

<p>Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. К.: Видавничий центр «Академія», 2002. 528 с.</p>	<p>Визначають ціннісні орієнтації, мотиви його діяльності, розуміння себе та навколишнього світу, сталі взаємини з людьми, здатність до розвитку свого творчого потенціалу.</p>
--	---

У характеристиках професійної компетентності акцентується увага на поняття «діяльність».

Вагомою для нашого дослідження є характеристика діяльності, яку подає Б. Ананьєв: діяльність – це праця, спілкування, пізнання, гра, учіння, спорт, самодіяльність різних видів (Ананьєв, 2001, с. 189)¹⁵⁰. Досить слушним є уточнення Е. Стоунса. Психолог визначав це поняття як процес здійснення зв'язків між суб'єктом і навколишнім середовищем та пов'язував із поняттям діяльності розвиток особистості (Stones, 1984, с. 11)¹⁵¹.

В. Різун характеризує моделі професійної компетентності майбутнього журналіста-редактора за такими напрямками: професійний напрям – це комплекс знань, умінь та навичок з технології редакторської праці, структури редакторської діяльності, предмета редагування (інтегровані літературне, технічне, художнє редагування); загальний напрям – знання суміжних до редагування дисциплін (психологія авторської творчості, психологія сприймання твору, інформатика, кібернетика, лінгвістика, соціологія, літературознавство тощо) (Різун, 1996)¹⁵².

Компетентнісний підхід реалізуємо у процесі викладання нормативних та варіативних курсів, під час проблемних лекцій, практичних занять-дискусій, орфоепічних тренінгів, індивідуальної і колективної роботи у студентських наукових гуртках, що дозволяє систематизувати набуті знання, сформувані систему ключових знань, умінь і навичок.

Аксіологічний підхід зосереджується на розвитку особистісних, моральних та культурних якостей майбутніх журналістів і реалізується

¹⁵⁰ Ананьєв, Б. Г. (2001). Человек как предмет познания. Санкт-Петербург: Питер.

¹⁵¹ Stones E. The Colour of Conceptual Learning. The Colour of Conceptual Learning. Research Intelligent. Winter. p. 5-10.

¹⁵² Різун, В. В. (2004). Проблеми і перспективи розвитку журналістської освіти в Україні початку XXI століття. Взято з: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1338>.

через формування цінностей особистості, які охоплюють академічну свободу та мобільність, критичне мислення, в основі яких є «самовизначеність індивідуальності, самовияв, самовираження, професійна мобільність; цінності громадянського суспільства, відкритість, соціальна толерантність, етичні норми тощо» (*Kiryakova etc, 2015, p. 24*)¹⁵³. Специфіка застосування *аксіологічного підходу* зумовлена тим, що у процесі навчання мови у студентів формується ціннісне ставлення до української мови як державної, до процесу навчання як підґрунтя для майбутньої професійної діяльності.

На думку В. Лук'янова, саме «цінності забезпечують людину життєвими орієнтирами, визначають життєво важливі цілі діяльності і, зрештою, надають людському життю повного сенсу» (*Лук'янов, 2001, с. 222*)¹⁵⁴. Кожен студент як особистість прагне розвинути власні здібності, самореалізуватися, бути спроможним самоутвердитися у навчанні і у професії. Важливе усвідомлення ціннісних аспектів професійного мовлення, мислення, культури говоріння і професійного спілкування. Системний розвиток мовних та комунікативних фахово зорієнтованих умінь і навичок, розуміння процесу спілкування як способу впливу на співрозмовника (автора книги, інтерв'юера), регулювання стосунків з ними на засадах соціальної толерантності і виваженості стають тими засобами, що визначають основу мовленнєвої комунікативної поведінки майбутнього журналіста.

У межах аксіологічного підходу акцентуємо увагу на культурологічних чинниках до формування мовної особистості майбутніх журналістів, що передбачає відчуття себе як носія української ментальності.

Аксіологічний підхід збагачує наукові погляди на роль культури читання наукового, навчального, художнього, публіцистичного текстів, з якими працюють майбутні молодші спеціалісти з журналістики. На

¹⁵³ Kiryakova, A. V., Olkhovaya, T. A., Melekesov, G. A., Presnov, A. A. (2015). The axiological approach to the analysis of the problems of modern university education. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 6(2 S3), 22.

¹⁵⁴ Лук'янов, В. Г. (2001). Изучение проблемы ценностей в современной философии. *Методология гуманитарного знания в перспективе XXI века. К 80-летию профессора Моисея Самойловича Кагана: Матер. междунар. научн. конф. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургское философское искусство.* (С. 221–224).

жаль, аналіз усних відповідей студентів, їхніх есе, презентацій майбутнього фаху: потрібна систематична робота, глибоке і вдумливе занурення в текст, що розвиває пам'ять, увагу, уяву, критичне мислення.

Журналістика є невід'ємним складником сучасної щоденної культури, і як галузь відіграє важливу роль у створенні значення слова; розкритті прихованих значень, а також формуванні думки, відображаючи культурний аспект країни (Hartley, 2008) ¹⁵⁵. Головна особливість культурологічного підходу в тому, що він сприяє розвитку культурно-особистісних цінностей журналістів.

Характеризуючи культурологічний підхід до навчання мови студентів, спираємося на позиції учених Л. Мацько, О. Семенов, Л. Струганець, В. Красних, що мова та культура постають у тісному взаємозв'язку, а людина як член суспільства – це, з одного боку, зазначає В. Красних, основний носій мови, а з іншого – культури суспільства, тобто це творець культури, користувач культури.

Відповідно до культурологічної теорії масмедіа не нав'язують, зауважує Н. Кирилова, а пропонують свою інтерпретацію дійсності; водночас «слухачі не лише сприймають інформацію, а вкладають у неї різний зміст та самостійно її аналізують. Відповідно до цього головним завданням медіаосвіти є збагачення та покращення знання аудиторії у сприйнятті медіатекстів» (Кириллова, 2012, с. 323) ¹⁵⁶. Зокрема, естетична теорія журналістської освіти, наголошує дослідниця, «базується на правильному розумінні студентами основних законів та мови медіатекстів, а також сприяє розвитку художнього сприйняття інформації та здатності кваліфіковано її аналізувати» (Кириллова, 2012, с. 326–327) ¹⁵⁷.

Положення *текстового* підходу використовуємо з метою формування на заняттях спеціальних дисциплін («Редагування дитячої та художньої літератури», «Редагування навчальної та довідкової літератури») культури роботи з медіатекстом різних жанрів, що

¹⁵⁵ Hartley, J. Journalism as a human right : the cultural approach to journalism. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/27472891_Journalism_as_a_human_right_the_cultural_approach_to_journalism

¹⁵⁶ Кириллова, Н. Б. (2005). Медиа среда российской модернизации. Москва.

¹⁵⁷ Кириллова, Н. Б. (2005). Медиа среда российской модернизации. Москва.

зумовлено суспільними запитами до професії журналіста, редактора, коректора. (Семеног, Пономаренко, 2017)¹⁵⁸.

Мова як маркер культури допомагає розвивати культурологічну комунікацію (отже, забезпечує соціокультурну змістову лінію), послуговуючись текстом, демонструє особливості культури нації і людства; мінімальна одиниця спілкування, текст є віддзеркаленням ходу обміну інформацією, взаємодії співрозмовників.. Текст постає як дискурс, тобто текст у поєднанні лінгвістичних та екстралінгвістичних характеристик, текст у взаємодії з ситуацією мовлення, зі статусом і намірами співрозмовників, із результатами мовленнєвого акту (Конфедерат, 1988, с. 51-52)¹⁵⁹.

Для майбутніх редакторів важливо вміти здійснювати аналіз ключових слів у тексті, аналізувати різножанрові тексти, здійснити добір еталонних текстів, сприймати, аналізувати, відтворювати, створювати, редагувати текст, медіапроект та медіапродукт. Вдало дібраний текстовий матеріал (наповнений комунікативно-значущою лексикою – для збагачення словникового запасу, мовними явищами – для лінгвістичного аналізу) забезпечує розвиток мовленнєвих здібностей студентів, зокрема аудіювання, читання, письмо, говоріння, поглиблює уявлення про особливості фаху, особливостей функціонування одиниць мови в тексті.

Текст повинен легко сприйматись зором або на слух (читання, аудіювання) для формування умінь у рецептивних видах мовленнєвої діяльності та повинен легко переказуватись, стимулювати до складання діалогів і монологічних висловлювань на основі цього тексту (продуктивні види мовленнєвої діяльності: говоріння і письмо). Тексти радимо добирати проблемного характеру, щоб вони сприяли розвитку мислення, вмінню висловлювати власну думку, аргументувати її.

Виконання різнотипних навчальних дій, пов'язаних з аналізом тексту, спостереження над мовними одиницями та виявленням певних лінгвістичних явищ, виділення та узагальнення їхніх ознак, побудови

¹⁵⁸Семеног, О. М., Пономаренко, Н. П. (2017). Текстцентричний підхід до навчання української мови майбутніх молодших спеціалістів з журналістики. *The Top Actual Researches in Modern Science: III International Scientific and Practical Conference* (№ 24, pp. 72–77). Dubai.

¹⁵⁹ Конфедерат, М. І. (1988). Дидактичні можливості тексту. Київ: Редакційно-видавничий центр «Київський університет».

способу дії, зауважує М.Візінська, «значно активізує мислення, включає процеси аналізу, порівняння, зіставлення, узагальнення, побудови різноманітних міркувань» (Візінська, 2016, Ч.1, с. 14)¹⁶⁰.

На основі аналізу наукових джерел, вивчення педагогічного досвіду приходимо до таких висновків: методичний аспект використання текстів на заняттях з мовних, спеціальних дисциплін ґрунтується на розумінні тексту як мети, засобу оволодіння мовою і мовленням; робота з текстом репрезентує функціонування у мовленні мовних одиниць усіх рівнів, сприяє проведенню спостереження за відповідними мовними явищами, допомагає реалізовувати мовний, мовленнєвий, соціокультурний та діяльнісний (стратегічний) компоненти змісту навчання української мови.

Для майбутніх редакторів важливо вміти здійснювати аналіз ключових слів у тексті, аналізувати різножанрові тексти навчальної, навчально-довідкової, наукової, науково-популярної, ужиткової, суспільно-політичної, дитячої, художньої літератури, здійснити добір еталонних текстів, сприймати, аналізувати, відтворювати, створювати, редагувати текст, медіапроект та медіапродукт.

Отже, на основі аналізу наукових джерел схарактеризовано положення особистісно-розвивального, системного, культурологічного, компетентнісного, текстового, аксіологічного наукових підходів щодо формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики у процесі професійної підготовки. Пріоритетним для реалізації моделі формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики у процесі професійної підготовки є особистісно-розвивальний та системний підходи; на рівні теоретичного обґрунтування поетапного механізму формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики у процесі навчальних дисциплін, гурткової роботи, виробничої практики – текстовий, аксіологічний.

¹⁶⁰ Візінська, М. (2016). Робота з текстом на уроках української мови як засіб активізації когнітивно-дослідницької діяльності учнів. Дидактичний матеріал. Ч. 1: Синтаксис і пунктуація. Івано-Франківськ: Нова зоря.

РОЗДІЛ 5

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ЖУРНАЛІСТИКИ

5.1. Педагогічні умови формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики

Застосування структурно-логічного аналізу наукових розвідок, в яких розкрито різні аспекти професійної підготовки фахівців із журналістики, видавничо-поліграфічної справи і редагування (Г. Рожнова, Х. Марціхів, Н. Миколаєнко, Т. Ус), теоретичні та практичні аспекти формування професійної компетентності фахівців з журналістики (Т. Борко, Р. Бобренко, М. Дяченко, Н. Кондратенко, А. Палієнко, І. Чемерис, Я. Фруктова), специфіку професійно-мовленнєвої підготовки, формування мовної, мовнокомунікативної, мовленнєвої компетентності фахівців, у т.ч. у коледжах. (І. Бабій, В. Боса, М. Братко, Г. Головченко, В. Гордієнко, О. Гриджук, Н. Грона, І. Дроздова, В. Ісакова, Л. Насієнко, В. Микитенко, Л. Руденко, Л. Шиянюк) дозволило поглибити уявлення про сутність поняття «педагогічні умови».

З урахуванням наведених характеристик у дослідженні послуговуємося таким визначенням педагогічних умов формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики: це сукупність ефективних чинників, обставин, заходів, організаційно-методичних процедур, за яких успішно відбувається процес професійної підготовки. Проведений аналіз досліджень, педагогічне спостереження за освітнім процесом, перебіг дослідно-експериментальної роботи дозволили визначити низку організаційно-педагогічних умов, які загалом сприяють формуванню мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики у процесі професійної підготовки.

До педагогічних умов відносимо: оновлення змісту мовно-літературного, професійно-практичного циклу на основі міждисциплінарних зв'язків; упровадження інтерактивних форм і методів з метою стимулювання позитивної мотивації до мовленнєвого розвитку і саморозвитку; моделювання професійних ситуацій для активізації мовнокомунікативної взаємодії з учасниками редакційно-

видавничого та медійного процесу; залучення студентів до активного інформаційно-розвивального освітнього середовища для створення авторських медійних і інформаційних продуктів.

5.2 Оновлення змісту мовно-літературного, професійно-практичного циклу на основі міждисциплінарних зв'язків

Схарактеризуємо першу педагогічну умову стосовно оновлення змісту мовно-літературного, професійно-практичного циклу на основі міждисциплінарних зв'язків.

Суспільні вимоги до професії, специфічний характер редакційно-видавничої та медійної діяльності актуалізують потребу на більш якісне формування в освітньому процесі низки умінь фахівця. Майбутній журналіст, редактор повинен уміти критично мислити, правильно відбирати і структурувати великий обсяг інформації, аналізувати, перевіряти достовірність фактів, уміти формулювати, ставити й відповідати на запитання, інтерпретувати відповіді, недвозначно і лаконічно доносити смисл медіатексту до реципієнтів. Важливі також його уміння впливу на свідомість людей, працювати в команді для вирішення професійних завдань. Усе це свідчить про необхідність якісно оновлювати зміст підготовки на основі міждисциплінарних зв'язків.

У дослідженні враховуємо і позицію В. Кременя про те, що зміст навчання має відображати усе багатство раціональних знань людства, зокрема в духовній сфері; необхідно відпрацювати механізм систематичного оновлення змісту навчання, відповідно до розвитку науки та набуття людством нових знань ¹⁶¹ (*Кремень, с. 384-385*).

Проведений аналіз навчального плану, робочих навчальних програм дисциплін, виробничих практик, програм наукових гуртків, опитувань серед викладачів (п.1.3), перебіг дослідно-експериментальної роботи, власний досвід викладання переконує, що оновлення змісту навчальних дисциплін, виробничої практики з метою формування

¹⁶¹ Візінська, М. (2016). Робота з текстом на уроках української мови як засіб активізації когнітивно-дослідницької діяльності учнів. Дидактичний матеріал. Ч. 1: Синтаксис і пунктуація. Івано-Франківськ: Нова зоря.

здатностей, мовленнєвих знань й умінь і навичок має відбуватися з урахуванням міждисциплінарної проблематики досліджень різних галузей – журналістики, лінгвістики, жанрології, стилістики, текстології, культурології, інформатики.

Застосування міждисциплінарних зв'язків, як показують численні дослідження, дозволяє більш цілісно формувати у свідомості студентів професійні, мовленнєві знання, уміння і загалом застосовувати набутий досвід у різних професійних ситуаціях. Ідеться про «взаємне узгодження навчальних програм, що зумовлене системою наук і дидактичною метою», – так окреслює поняття «міждисциплінарність» С.Гончаренко (Гончаренко, 2011, с. 287)¹⁶². Дослідник наголошує, що «...такі зв'язки відображають комплексний підхід до виховання і навчання, а це дає можливість виділити як головні елементи змісту освіти, так і взаємозв'язки між навчальними предметами (Гончаренко, 2011, с. 198)¹⁶³.

Дотримання принципу міжпредметних, міждисциплінарних зв'язків дає можливість узгодити змістове наповнення навчальних програм навчального предмету «Українська мова (загальноосвітній курс)» з навчальними програмами дисциплін («Українська мова (за професійним спрямуванням)» та «Сучасна українська мова і стилістика» з метою формування цілісної системи знань стосовно мовних літературних норм, техніки мовлення у наступності, а також з метою формування пізнавальної активності студентів, дозволяє уникнути дублювання матеріалу, заощаджує час для поглиблення знань й удосконалення мовленнєвих умінь. Результатом застосування міждисциплінарних зв'язків є поява якісно нової властивості: сформовані мовний, соціокультурний, прагматичний, інфомедійний складники мовленнєвої компетентності в майбутніх фахівців журналістики.

¹⁶² Візінська, М. (2016). Робота з текстом на уроках української мови як засіб активізації когнітивно-дослідницької діяльності учнів. Дидактичний матеріал. Ч. 1: Синтаксис і пунктуація. Івано-Франківськ: Нова зоря.

¹⁶³ Візінська, М. (2016). Робота з текстом на уроках української мови як засіб активізації когнітивно-дослідницької діяльності учнів. Дидактичний матеріал. Ч. 1: Синтаксис і пунктуація. Івано-Франківськ: Нова зоря.

Наприклад, тему «Вступ. Державотворча роль мови» з навчального предмету «Українська мова (загальноосвітній курс)» доцільно збагатити темою «Законодавство України про мову та інформаційну безпеку» реалізуємо з урахуванням принципу наступності з дисциплінами «Українська мова (за професійним спрямуванням)» та «Журналістська етика». Доречною є вправа «Барометр», виконання якої пропонуємо у вигляді дискусії на круглому столі щодо розгляду в регіональних ЗМІ мовної ситуації в місті. Така вправа дозволяє здобувачам освіти візуалізувати різні точки зору щодо запропонованої проблеми, формує основи критичного мислення; уміння ставити запитання, обґрунтовувати свою позицію, визначати причини і наслідки подій, формувати культуру слухання, робити певні висновки.

Аналогічно у такому взаємозв'язку можна запропонувати теми із запропонованих вище дисциплін: тему «Терміни та терміносистема» («Українська мова») збагачуємо питанням «Фаховий словник журналіста (інтерв'ю, лонгрід, репортаж, лід, замітка, допис та ін.)», тему «Мовленнєвий етикет» – питанням «Мовленнєвий етикет у журналістській діяльності» («Українська мова за професійним спрямуванням»).

Зміст тем курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» пропонуємо збагатити темами-завданнями до занять з урахуванням наступності їх розгляду у спеціальних дисциплінах: створити комікс на тему «Українські ЗМІ проти української мови?!»; написати звернення «Українська мова в небезпеці» (до Верховної Ради, до Президента, українського народу, до медіафахівців, російськомовних громадян); написати у формі сторітелінгу історію на тему «Прикрі непорозуміння» (омоніми); переглянути інтерв'ю Ірми Вітовської «Українська мова зараз стала самозбереженням нації!» й у формі дебатів аргументувати власне ставлення до порушеної проблеми, а отримані висновки покласти в основу есе. Таким чином, залучаємо здобувачів освіти до більш ретельного вивчення специфіки журналістських жанрів і спонукаємо їх до формування культури говоріння, слухання, ставити питання, умінь тлумачити термін, пояснювати значення нових слів, виправляти мовленнєві помилки, розрізняти факти та судження, вести професійний діалог, ставити питання.

До пріоритетних умінь майбутніх фахівців з журналістики дослідники, роботодавці відносять такі, як: розуміння поняття стереотипу, «уміння ідентифікувати стереотипи та дискримінацію, пояснювати різні погляди на розв'язання порушеної проблеми, володіти нормами і навичками етичного спілкування з представниками різних культур» (*Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти*), тому доцільно збагатити зміст дисципліни «Українська мова і стилістика» соціолінгвістичним аспектом та міждисциплінарними зв'язками з дисципліною «Іноземна мова за професійним спрямуванням». Важливо проєктувати на заняттях спільні теми, що стосуються інформаційної безпеки та екології діалогічної взаємодії між учасниками медійного процесу. Це мобілізує знання фахової термінології, заохочує систематично користуватися словниково-довідковою інформацією, добирати фахові терміни, урахувати відмінності термінів-паронімів, омонімів, професіоналізмів, жаргонізмів.

Сучасний журналіст має усвідомлювати себе як носія національних цінностей, етичних норм; потребує вмінь аналізувати тексти (художні, публіцистичні, журналістські, навчальні, довідкові, суспільно-політичні) з урахуванням специфіки авторського стилю, володіти навичками літературознавчого аналізу; самостійної роботи з науково-критичними джерелами, культурою полеміки. Такі вимоги актуалізують читання мовно-мовленнєвих курсів з урахуванням міждисциплінарних зв'язків із літературними (українською і зарубіжною літературами (загальноосвітній цикл), історією української літератури та історією світової літератури (цикл професійної практичної підготовки).

На заняттях спираємось на методичні рекомендації Н. Кондратенко (*Кондратенко, 2018*)¹⁶⁴ щодо орієнтовні критерії добору текстів-взірців: відповідність змісту професійно орієнтованих текстів (огляд, репортаж, інтерв'ю, замітка, есе та ін.) пізнавальним, професійно-комунікативним потребам студентів; потенціал тексту для забезпечення комплексної роботи над усіма видами мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання,

¹⁶⁴ Візінська, М. (2016). Робота з текстом на уроках української мови як засіб активізації когнітивно-дослідницької діяльності учнів. Дидактичний матеріал. Ч. 1: Синтаксис і пунктуація. Івано-Франківськ: Нова зоря.

говоріння, письмо); урахування лінгвокультурологічного наповнення текстів, що продуковані майстрами художнього слова, публіцистики, журналістської галузі. Така робота дає змогу розвивати у майбутніх журналістів уміння читати авторський підтекст, вести віртуальні діалоги з авторами, формувати мовну спостережливість і мовний смак на основі аналізу специфіки використання авторами мовних засобів.

Спеціальна підготовка має сприяти опануванню студентами різноманітних технологій та методик редагування, формуванню умінь виконувати критичний аналіз медіатексту. Зміст програми фахової дисципліни «Редагування наукової, науково-популярної та ужиткової літератури» (Додаток Д.1.) доцільно збагатити, зокрема, змістовим модулем «Сучасне наукове українське мовлення», що враховує специфіку опанованих студентами норм української мови в дисциплінах мовного циклу. Результативність опрацювання особливостей мови наукового тексту досягається через спостереження над композиційною побудовою та шляхом аналізу мовних одиниць, що сприяє формуванню умінь узагальнювати, систематизувати, обґрунтовувати, доводити, робити припущення і висновки. Доцільно з цією метою застосовувати такі форми і методи, як проблемна лекція, екскурсія до наукового видавництва, складання мовного портфоліо відомих журналістів. Використовуючи такі форми, концентруємо увагу студентів на розвитку критичного мислення.

До програми дисципліни «Редагування навчальної та довідкової літератури» у взаємозв'язку із мовними дисциплінами упроваджуємо модуль «Мова сучасної довідкової та навчальної літератури». Зокрема, у ході вивчення таких тем, як «Ідентифікація стереотипів у навчальній та довідковій літературі»; «Мова сучасного шкільного підручника», пропонуємо студентам виконати функції гендерного експерта шкільного підручника: проаналізувати сторінки навчальних книг і з'ясувати, наприклад, які гендерні стереотипи в них проілюстровані. Зокрема, запропонувати прокоментувати сторінки шкільного підручника «Основи здоров'я» (Автор: І. Бех) і з'ясувати, чому на сторінці до теми «Вміння вчитися» на світліні представлені лише науковці-чоловіки. Чи це не є це дискримінацією щодо жінок-науковиць?

Виконання завдання формує вміння ідентифікувати стереотипи й дискримінацію.

У межах фахової дисципліни «Редагування дитячої та художньої літератури» доцільним є змістовий модуль «Мовний ідіостиль сучасного письменника». Під час лекції-дослідження, семінару-практикуму ознайомлюємо здобувачів освіти із стилістичними особливостями мови письменників (наприклад, Оксани Забужко, Володимира Лиса, Ірен Роздобудько) і коментуємо різні редакції художнього українського тексту.

Опанування навчальної дисципліни «Основи редакторської майстерності» має на меті ознайомити студентів зі складниками професійної вправності. Використовуючи різні види правок, пропонуємо здійснювати на заняттях поетапний редакторський аналіз текстової і нетекстової частин оригіналу. У ході виконання, зокрема, завдання «Робота із заголовками» студентів залучаємо до аналізу заголовків новинних стрічок на дотримання норм української мови, журналістських стандартів.

Для журналіста, слушно зауважує Н. Шумарова, важливо дотримуватись мовної поведінки в певній професійній ситуації. У мовній поведінці особистість виявляє себе в таких основних напрямках: як носій певної мови (мов), індивід із усіма особливостями індивідуальної мовної діяльності, член соціуму, виконавець вимог нормативної соціокультурної діяльності суспільства» (*Шумарова, 1994, с. 15*)¹⁶⁵. Тому зміст навчальних дисциплін «Психологія журналістської діяльності» та «Журналістська етика» збагачуємо темами, що увиразнюють етичний компонент,: «Медіаграмотність журналіста», «Журналістський діалог».

Вивчення дисципліни «Теорія твору і тексту» доцільно подавати у взаємозв'язку з дисциплінами мовного та редакторського циклів й акцентувати на роботі з різними видами журналістських текстів, медіатексту: опрацьовувати тематичну, фактологічну, композиційну, емоційно-експресивну структури тексту; систему текстових одиниць;

¹⁶⁵ Візінська, М. (2016). Робота з текстом на уроках української мови як засіб активізації когнітивно-дослідницької діяльності учнів. Дидактичний матеріал. Ч. 1: Синтаксис і пунктуація. Івано-Франківськ: Нова зоря.

сміслові зв'язки у текстах; аналізувати мовностилістичні засоби заголовків, лідів та ін.

Читання фахової дисципліни «Комп'ютерно-видавничі технології» доречно збагатити змістовим модулем «Інтернет-інструменти журналістської діяльності», темою «Робота журналіста з електронними словниками», запропонувати, наприклад, за прикладом онлайн-проєкту «Словопис» (<http://slovoypys.kubg.edu.ua/>) створити відеорозповідь про одне із слів, опрацьованих у словниках: новаторство, етичність, редактор, журналіст. Виконання завдання формує уміння ефективно шукати інформацію, працювати з першоджерелами; глибше усвідомлювати необхідність авторського права, уникати плагіату.

З метою підготовки до виробничої практики, яка проводиться в четвертому, шостому та восьмому семестрах у редакціях газет, видавництвах, друкарнях вважаємо за доцільне увести до дисциплін редакторського циклу теми й завдання, які моделюють практичну діяльність, і в межах занять «редакторської кав'ярні» проаналізувати різні приклади видавничо-поліграфічного та інформаційного продуктів, змоделювати різні жанри журналістського тексту (репортаж, стаття, інтерв'ю), зустрічі з українськими видавцями, журналістами, редакторами.

Важливо, як майбутній фахівець володіє навичками аналізу медіатекстів, уважно та критично читає медіатексти; описує основні ознаки і характеристики медіатекстів (точність, доречність, упередженість тощо), які обирає шляхи представлення матеріалу в медіатексті; визначає різницю між реальною подією та її відображенням у медіатексті; вміє порівнювати різні думки стосовно інформації, аргументувати свій вибір виступу, допису; відбирає медіатексти відповідно до розважального чи інформаційного аспекту змісту; аналізує вплив медіа на психологію людей.

Отже, реалізацію першої педагогічної умови доцільно здійснювати через коригування змісту тем робочих програм дисциплін мовного та професійного-практичного циклів, програм виробничої практики з урахуванням принципів цілісності, системності, систематичності та послідовності навчання, наступності, зв'язку навчання з практикою, особистісного розвитку, проблемності змісту навчання,

студентоцентризму, навчання на мовленнєвих взірцях, мовленнєвої практики, партнерської взаємодії, функційно-комунікативної спрямованості навчання та використання інтерактивних форм і методів навчання.

5.3 Упровадження інтерактивних форм і методів

Схарактеризуємо важливість другої педагогічної умови – упровадження інтерактивних форм і методів з метою стимулювання позитивної мотивації до мовленнєвого розвитку і саморозвитку.

Упровадження інтерактивних форм і методів, як показує дослідно-експериментальна робота, дозволяє стимулювати позитивну мотивацію молоді до вдосконалення власного мовлення й самоосвіти. Інтерактивне навчання, як визначають О.Пироженко і О.Пометун, – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має на меті створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність (*Пометун та Пироженко, с. 14*)¹⁶⁶.

Дослідниці І. Литовченко, О. Огієнко, А. Сбруєва, Г. Сотська (*Lytovchenko etc., 2018*)¹⁶⁷ пояснюють ефективність застосування інтерактивних методів, зокрема тим, що методи групового навчання, проєктних технологій, технологій змішаного навчання найбільш повно залучають здобувачів освіти до самостійного навчання, зважаючи на психологічні особливості студентів, роблять навчання спільним процесом, що передбачає співпрацю між викладачем і студентом як головною рушійною силою освітнього процесу.

Інтерактивне навчання полягає в тому, що освітній процес відбувається за умови активної комунікативної взаємодії всіх учасників

¹⁶⁶ Візінська, М. (2016). Робота з текстом на уроках української мови як засіб активізації когнітивно-дослідницької діяльності учнів. Дидактичний матеріал. Ч. 1: Синтаксис і пунктуація. Івано-Франківськ: Нова зоря.

¹⁶⁷ Візінська, М. (2016). Робота з текстом на уроках української мови як засіб активізації когнітивно-дослідницької діяльності учнів. Дидактичний матеріал. Ч. 1: Синтаксис і пунктуація. Івано-Франківськ: Нова зоря.

освітнього процесу: викладачів, студентів, працівників бібліотеки, а також роботодавців. Мету застосування інтерактивних форм вбачаємо у стимулюванні позитивної мотивації студентів до вдосконалення мовленнєвого розвитку і саморозвитку, в закріпленні мовленнєво-риторичних, мовнокомунікативних, текстово-жанрових, стилістично-редакторських, інфомедійних умінь.

Ефективним методом формування монологічного і діалогічного мовлення, комунікативних ознак мовлення майбутніх фахівців із журналістики, з-поміж яких особливе місце посідає правильність мовлення, є мовленнєвий тренінг (орфоепічного або комунікативного спрямування). Основу мовленнєвих тренінгів складають мовленнєві ситуації із професійної діяльності. На тренінгах під час занять із дисциплін мовного циклу, у гуртковій роботі пропонуємо розглянути такі ключові питання: майстерне послуговування голосом, інтонаційними варіантами конструкцій, вправлення мелодикою, темпом, тембром, привертання уваги логічними акцентами й емоційним наголошуванням слів.

Важливим для формування умінь ефективно шукати інформацію, навичок етичного спілкування; визначати й аналізувати жанри журналістських повідомлень є участь студентів у квесті чи вебквесті. На заняття гуртка «Культуромовна особистість журналіста» пропонуємо квест «Місто як медіатекст». Завдання, закодовані в QR-кодах, передбачають перехід від однієї туристичної чи мистецької локації до іншої та вивчення історичних об'єктів міста. Під час таких подорожей студенти мають можливість більш ефективно опанувати навички роботи з текстом.

На заняттях з дисципліни «Редагування наукової, науково-популярної та ужиткової літератури» (тема «Культура сучасного дослідника») пропонуємо студентам розглянути питання «Академічна культура дослідника» з допомогою вебквесту «ДоброЧесність», який організуємо на платформі Google Classroom. Зокрема, одна із зупинок вебквесту «Види плагіату» передбачає знайти порушення академічної доброчесності у запропонованих фрагментах журналістських текстів за допомогою застосунку Kahoot (код для переходу: 6731886) і долучитися

до інтерактивного опитування щодо порушення академічної доброчесності.

Доцільним є залучення студентів до інтерактивного семінару, під час якого здобувач освіти виконує роль і спікера, і опонента. Виконання ролей сприяє формуванню таких умінь і навичок: робота з інформацією (виокремлення основних проблем, структурування тексту виступу), уміння критично мислити (з'ясувати сутність порушеної проблеми, визначати способи їх вирішення), риторичні уміння (зокрема, аргументування чи спростування, уміння відстояти власну позицію). У ході інтерактивного семінару сприяємо аргументованому розгляду проблеми, дотриманню культури слухання, культури говоріння, культури взаємодії у групі.

Застосування таких інтерактивних методів, як мікрофон, «закінчи речення», метод «Прес», вправа «Крісло літературного героя», ігри Едварда де Боно (шість капелюхів, шість пар взуття, шість медалей), фішбоун («Скелет риби»), коло ідей, «два – чотири – усі разом» важливе для формування вмінь забезпечувати здійснювати аргументований критичний огляд інформації, аналізувати й оцінювати повідомлення, формувати етику спілкування: ставити запитання, обґрунтовувати власну позицію; ідентифікувати лексеми із негативною конотацією (мова ворожнечі в мас-медіа); оцінювати нетолерантне висвітлення чутливих для суспільства тем; фахову толерантність: етично спілкуватися, протидіяти мові ворожнечі.

Для моделювання професійних ситуацій (проведення телевізійних проєктів, репортажу, інтерв'ю) на заняттях з мовних та спеціальних дисциплін доцільно застосовувати метод диспуту та дискусії. Задля стимулювання творчої активності та самореалізації, формування редакторських умінь доцільним є застосування методу редакторського аналізу та конструювання тексту, що передбачає читання вголос, коректуру, стилістичний аналіз, редагування. Ці методи бажано реалізовувати як індивідуально, так і в малих чи великих групах. Доцільною є колективна робота з тестом; його створення, пошук достовірної інформації, відбір матеріалу, що імітує професійну ситуацію.

Застосування методу мікродослідження (наприклад, «Наші ЗМІ... наша безграмотність», «Мовленнєва чистота радіоєфіру», «Мова

рекламних оголошень та ін.) є доцільним для удосконалення умінь збирати, аналізувати і пояснювати допущені помилки представниками медіагалузі в засобах масової інформації, прогнозувати вплив допущених помилок на сприйняття інформації реципієнтами.

Для формування інтегрованих знань з різних навчальних дисциплін, застосування медіаресурсів, умінь самостійної та індивідуальної роботи з навчальних дисциплін, у гуртковій роботі доцільне застосування методу проєктів (описано нами в розділі монографії (Пономаренко, 2020) ¹⁶⁸. Зокрема, для розвитку розуміння у студентів сутності якісної українськомовної кінематографічної продукції у межах гуртка доцільно розробити проєкт «Дубляж фільму». Залучення студентів до проєкту має на меті навчити студентів редагувати або перекладати «пластмасову» мову, наприклад, популярного телесеріалу «Школа», шоу «Танці з зірками». Доречними є відеопроекти (наприклад, «(Не)знайоме слово»): суть завдання полягає в наступному: учасникам інтерв'ю пропонується пояснити маловживане слово, або слово, яке вживають ЗМІ (антрефіле, байлайнер, бекграундер, акронім «білий аркуш» тощо).

Пріоритетним напрямком роботи майбутніх молодших спеціалістів з журналістики на заняттях з навчальних дисциплін, у підготовці кваліфікаційних робіт, у гуртковій роботі має бути робота зі словниковими джерелами. Доцільно пропонувати проєкти у взаємодії викладач- студент зі створення відеословників. Особливість такої роботи описана в нашому дослідженні (Надутенко, Пономаренко, 2019) ¹⁶⁹ на прикладі роботи над проєктом «Відомі невідомі Суми». Лексикографічною базою може стати місцевий матеріал. За критерій добору слугує поширеність лексичних одиниць у реципієнтів міста.

Отже, упровадження інтерактивних форм і методів навчання дозволяє стимулювати позитивну мотивацію до мовленнєвого розвитку

¹⁶⁸ Візінська, М. (2016). Робота з текстом на уроках української мови як засіб активізації когнітивно-дослідницької діяльності учнів. Дидактичний матеріал. Ч. 1: Синтаксис і пунктуація. Івано-Франківськ: Нова зоря.

¹⁶⁹ Візінська, М. (2016). Робота з текстом на уроках української мови як засіб активізації когнітивно-дослідницької діяльності учнів. Дидактичний матеріал. Ч. 1: Синтаксис і пунктуація. Івано-Франківськ: Нова зоря.

і саморозвитку, дає можливість здійснювати ефективне професійне спілкування з учасниками редакційно-видавничого та медійного процесу на засадах партнерської взаємодії.

5.4 Моделювання професійних ситуацій для активізації мовнокомунікативної взаємодії

Третьою педагогічною умовою ми обрали моделювання професійних ситуацій для активізації мовнокомунікативної взаємодії з учасниками редакційно-видавничого та медійного процесу. Під моделюванням професійних умов спілкування дослідники (Романовський, Бутенко, 2009, с. 88)¹⁷⁰ розуміють реальне відтворення комунікативних ситуацій, за якими студенти будуть вчитися ефективно спілкуватися й оволодівати комунікативними вміннями і навичками, використовуючи власний досвід. А.Вербицький виокремлює три навчальні моделі завдань, що відтворюють власне навчальну діяльність, квазіпрофесійну й навчально-професійну діяльність (Вербицький, 1991, с. 68-70)¹⁷¹.

Моделювання професійних ситуацій на заняттях мовного, професійно-практичного циклу допомагає студентам більш коректно зрозуміти й відчувати відповідальність за свою мовну поведінку, навчить узаємодіяти із колегами. Моделювання професійних журналістських ситуацій під час занять спонукає студентів до активізації всіх видів мовленнєвої діяльності: говоріння, слухання, читання, письмо, що сприяє набуттю досвіду спілкування.

Здійснюючи аналіз поняття «проблемна ситуація», спираємось на характеристику, яку пропонує Л.Насіленко, визначаючи професійну комунікативну ситуацію як систему взаємопов'язаних факторів (партнери, місце, час, умови та ін.), що характеризується метою

¹⁷⁰ Візінська, М. (2016). Робота з текстом на уроках української мови як засіб активізації когнітивно-дослідницької діяльності учнів. Дидактичний матеріал. Ч. 1: Синтаксис і пунктуація. Івано-Франківськ: Нова зоря.

¹⁷¹ Візінська, М. (2016). Робота з текстом на уроках української мови як засіб активізації когнітивно-дослідницької діяльності учнів. Дидактичний матеріал. Ч. 1: Синтаксис і пунктуація. Івано-Франківськ: Нова зоря.

спілкування, певними соціальними ролями учасників спілкування, їхніми мовленнєвими намірами, предметом спілкування і ставленням учасників до нього (Насіленко, 2015)¹⁷².

У процесі вивчення дисциплін редакторського циклу здобувачам освіти доцільно запропонувати виділити основні тези в науковому, науково-популярному, ужитковому, навчальному, довідковому тексті, підібрати назву тексту, скласти план, укласти короткий словник термінів, підготувати повідомлення на редакційну раду. Зміст мовленнєвих завдань охоплює опис проблемної ситуації зі сфери видавничо-поліграфічного і медійного процесів, що не має однозначних рішень і потребує від того, хто її вирішує, логічного мислення, критичного мислення, ґрунтовної теоретичної фахової підготовки, рефлексії і ранжування наявного досвіду рольової взаємодії. У професійній діяльності журналіста мотивом створення мовленнєвого висловлювання може стати потреба визначити перебіг, деталі певної події, узяти інтерв'ю, створити репортаж, замітку. Важливу роль у моделюванні професійних умов журналістського спілкування є залучення кожного студента до процесу.

Ефективними засобами моделювання професійних умов журналістського спілкування і діалогової взаємодії на заняттях з редакторських дисциплін можуть бути завдання зініціювати інтерв'ю з представником фаху (умови: інтерв'юер не має бажання з Вами спілкуватись, обмеженість у часі, несприятливі умови для бесіди тощо).

Підготовку до виробничої практики доцільно посилити залученням студентів до укладання журналістського та редакторського портфоліо. Доцільними також є завдання з вивчення індивідуально-авторського стилю журналіста, автора шкільного підручника, письменника, які пропонуємо у формі дискусій, редакторських кав'ярень «Дотримання журналістських стандартів і особисті принципи: де точки перетину?», «Помилки в шкільних підручниках. Хто винен: редактор чи автор?», «Редактор: співавтор чи ментор письменника?». Виконання таких

¹⁷² Візінська, М. (2016). Робота з текстом на уроках української мови як засіб активізації когнітивно-дослідницької діяльності учнів. Дидактичний матеріал. Ч. 1: Синтаксис і пунктуація. Івано-Франківськ: Нова зоря.

завдань сприяє закріпленню умінь етичного спілкування, культури слухання і діалогу зі співрозмовником.

Послугуємося тезою Ю. Паливоди щодо особливостей взаємодії редактора й автора як учасників сучасного редакційно-видавничого процесу (*Паливода*)¹⁷³. Для редактора важливо правильно зрозуміти текст, репліки автора при спілкуванні, уміння чітко і зрозуміло формулювати власні думки, переконувати, погоджуватися, іти на компроміси, тому проєктуємо спілкування редактора із авторами із завищеною самооцінкою та «загостреними» амбіціями.

Для студента також важливі знання основ конфліктології (дисципліна «Психологія журналістської діяльності»). Акцентуємо увагу студентів на вміннях слухати, для цього важливі чутливість, розуміння, емпатія, утримання від будь-яких суджень про іншу людину, дотримання журналістських стандартів. Здійснюючи інтерв'ювання, бесідуючи із автором інформаційного продукту (навчальною, довідковою, художньою, науковою книгою), реципієнтом, учасником подій важливо застосовувати різні тактики: мовчанку (нерефлексивне слухання, тобто вислуховування без втручання у монолог інтерв'юера, напіввербальні звуки, паузу, конструкції-зв'язки деталізації (Вибачте, я не так зовсім зрозумів... Уточніть, будь ласка...), перефразування (Отже, ви стверджуєте...), жести, міміку, які засвідчують, що ви прагнете, щоб учасник інтерв'ю мав бажання спілкуватись. Наголошуємо і на емпатичному слуханні, на сприйнятті особи, яку інтерв'ює журналіст, емоціями, а не лише розумом; особливо це важливо для учасників бойових дій, для тих, хто пережив трагедію тощо.

Виконуючи вправи, ураховуємо дослідні ідеї В.Кан-Калика (*Кан-Калик, 1979*)¹⁷⁴ стосовно видів спілкування: захоплення спільною творчою діяльністю; дружнє ставлення, але не панібратство; спілкування-дистанція; спілкування-залякування, загравання для

¹⁷³ Візінська, М. (2016). Робота з текстом на уроках української мови як засіб активізації когнітивно-дослідницької діяльності учнів. Дидактичний матеріал. Ч. 1: Синтаксис і пунктуація. Івано-Франківськ: Нова зоря.

¹⁷⁴ Візінська, М. (2016). Робота з текстом на уроках української мови як засіб активізації когнітивно-дослідницької діяльності учнів. Дидактичний матеріал. Ч. 1: Синтаксис і пунктуація. Івано-Франківськ: Нова зоря.

завоювання авторитету. Стиль спілкування здобувачі освіти обирають упродовж занять і розмірковують про дотримання журналістських стандартів. Необхідною умовою успішної діяльності студентів має бути творча атмосфера, пронизана доброчесністю учасників.

Отже, моделювання професійних ситуацій з метою активізації мовнокомунікативної взаємодії з учасниками редакційно-видавничого та медійного процесу під час занять із дисциплін мовного та професійного-практичного циклів, в межах роботи наукового гуртка стимулює формування мовленнєвих умінь, увиразнює комунікативні якості майбутніх фахівців, сприяє активізації потреби дотримуватись соціальної толерантності.

5.5. Залучення студентів до створення активного мовленнєвого інформаційно-розвивального освітнього середовища

Прокоментуємо четверту педагогічну умову – залучення студентів до активного мовленнєвого інформаційно-розвивального освітнього середовища з метою створення авторських медійних/ інформаційних продуктів.

Інформаційним освітнім середовищем дослідники (Лузан, 2017) називають інтегроване середовище інформаційно-освітніх ресурсів (електронні бібліотеки, навчальні системи й програми), програмно-технічні і телекомунікаційні засоби, правила їхньої підтримки, адміністрування та використання, (бази даних та інформаційно-довідкові системи, електронні підручники та енциклопедії, ресурси Інтернету тощо), інструменти навчальної діяльності (комп'ютерні тренажери, контролюючі програми тощо), засоби комунікацій (локальні комп'ютерні мережі або Інтернет), що забезпечують інформаційну підтримку й організацію освітнього процесу, наукових досліджень, професійне консультування¹⁷⁵.

¹⁷⁵ Візінська, М. (2016). Робота з текстом на уроках української мови як засіб активізації когнітивно-дослідницької діяльності учнів. Дидактичний матеріал. Ч. 1: Синтаксис і пунктуація. Івано-Франківськ: Нова зоря.

Освітнє інформаційне середовище в коледжі насичене онлайн-ресурсами, комп'ютерно-видавничими технологіями. Поняття «розвивальне мовленнєве середовище» характеризуємо як потенційні можливості позитивного впливу різноманітних факторів у їх взаємодії на мовленнєвий розвиток особистості студентів. Організація розвивального мовленнєвого середовища потребує від педагога враховувати вікові, індивідуальні та статеві особливості студентів.

Розкриємо сутність цієї педагогічної умови з урахуванням на опубліковані результати нашого дослідження (*Пономаренко, 2019к*)¹⁷⁶.

Розглянемо, зокрема, особливості застосування сервісу Google Classroom. Сервіс має низку переваг у створенні навчальних груп і курсів студентів з певної дисципліни; викладач додає завдання і створює тематичні обговорення в системі онлайн для курсу чи окремої групи; створює завдання з можливістю прикріплення посилань, мультимедійного контенту (у тому числі з сервісу YouTube), різних типів файлів, а також створює і зберігає файли на Google «Диску». Здобувачі освіти виконують завдання в реальному часі і прикріплюють роботу у своєму кабінеті. Усі роботи зберігаються у в каталогах Google Диску; список виконаних робіт у реальному часі оновлюється в панелі викладача (перевірка роботи, оцінки, коментарі); наявні функції для організації індивідуальних занять; оцінювання завдань за гнучкою шкалою; можливість редагування і коментування робіт учасників курсу, їх корегування у режимі реального часу (*Kulowiec*).

С. Тарасова переконує, що використання Google Classroom дозволяє ефективно поєднувати процеси вивчення, закріплення і засвоєння навчального матеріалу, які під час традиційного навчання відокремлені один від одного (*Тарасова, 2010, с. 178*)¹⁷⁷. Сервіс Google Classroom можна відкрити у будь-якому браузері. Перспективою є підключення з гаджетів на базі Android і iOS, що підвищує рівень інтересу до опанування

¹⁷⁶ Візінська, М. (2016). Робота з текстом на уроках української мови як засіб активізації когнітивно-дослідницької діяльності учнів. Дидактичний матеріал. Ч. 1: Синтаксис і пунктуація. Івано-Франківськ: Нова зоря.

¹⁷⁷ Візінська, М. (2016). Робота з текстом на уроках української мови як засіб активізації когнітивно-дослідницької діяльності учнів. Дидактичний матеріал. Ч. 1: Синтаксис і пунктуація. Івано-Франківськ: Нова зоря.

навчальної дисципліни та сприяє усвідомленню здобувача освіти як співтворця освітнього процесу.

Сервіс Google Диск дає можливість підвищити інтерактивність інформації, забезпечити доступність матеріалів заняття; активізувати пізнавальну діяльність студентів, залучити до процесу навчання мобільні телефони; контролювати хід виконання робіт, не відволікаючи студентів; встановлювати часові обмеження на виконання тих чи інших завдань: перевірку тестів; організувати «лічильник балів» навчальних досягнень студентів; переглянути в будь-який момент усі роботи конкретного студента, відповідати на запитання студентів в режимі реального часу; виконувати завдання групою студентів одночасно (Шижкіна, Попель, 2013, с 67–68)¹⁷⁸.

Особливості використання сервісів Google диску з метою формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики подано в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Сервіси Google диску у формуванні мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики

Назва сервісу	Особливості використання сервісів Google диску
Google Документи	Студенти мають можливість редагувати та форматувати текст, працювати із зображеннями та таблицями, встановлювати колонтитули та ставити номери сторінок; ввести голосове повідомлення. Користувачам курсу надається чотири рівні доступу до документу: вимкнено, переглядати, коментувати та редагувати.
Google Таблиці	Студенти мають можливість створювати новий документ в режимі реального часу з метою обробки текстових чи числових даних, завантажувати документи з жорсткого диску, використовувати шаблон, працювати з діаграмами, формулами, функціями.
Google	Студенти мають можливість створювати

¹⁷⁸ Візінська, М. (2016). Робота з текстом на уроках української мови як засіб активізації когнітивно-дослідницької діяльності учнів. Дидактичний матеріал. Ч. 1: Синтаксис і пунктуація. Івано-Франківськ: Нова зоря.

Презентації	презентації, додаючи до слайдів текст, зображення, гіперпосилання, анімацію та ін. Якщо учасникам курсу надано право редагування, то здобувачі освіти мають можливість редагувати, додавати чи видаляти слайди.
-------------	---

Прокоментуємо таблицю 2.2. Кожен учасник курсу (студент) може створювати, формувати, редагувати текстові документи в режимі реального часу. Викладач веде електронний журнал у Google Таблиці, публікує перевірені текстові файли у Google Документи та розробляє презентації в Google Презентації.

Упровадження хмарних технологій і використання хмарних сервісів в освітньому процесі дозволяє оновити засоби, методи, форми організації навчання. Викладач завдяки цьому сервісу може перевіряти форми роботи, прикріплені учасником курсу: диктанти, різні форми висловлень (роздуми, есе, авторські твори), курсові роботи, індивідуальні навчальні дослідницькі роботи.

На рис. 2.2. продемонстровано інтерфейс розміщення завдання «Я – редактор» з дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням». На світлинці, прикріпленій до завдання, продемонстровано фото із надписами назв вулиць міста. Учасникам курсу пропонується віднайти порушення норм сучасної української мови в назвах й обґрунтувати свою відповідь з урахуванням проаналізованих ними словників.

Під час опанування теми «Риторика» дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» доцільно запропонувати студентам обмінятися відео з виступом відомої особистості (письменника, журналіста, політика); доступ до відео надати усім учасникам процесу й обговорити доречність використання у відеоряді вербальних та невербальних засобів. Обговорення провести, застосувавши інтерактивну дошку Padllet (Додаток Г.2.7) або Wiser.me, оскільки це дає

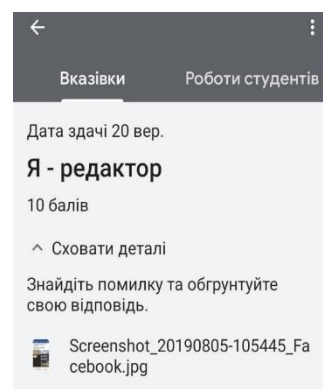

Рис. 2.2.

*Інтерфейс
розміщення
завдання*

можливість вести діалог з учасниками комунікації, спростовувати думку чи підтверджувати її.

Сервіс Google Classroom доцільно використовувати для виконання творчих проєктів, наприклад, лінгвістичного дослідження щодо популяризації української мови. Колективна робота над проєктом сприяє згуртуванню колективу, розвитку навичок і вмінь мовленнєвої взаємодії з іншими учасниками групи, ефективного тайм-менеджмента.

Алгоритм роботи студентів над розробкою та реалізацією лінгвістичного проєкту передбачає: обговорення і розподіл обов'язків, розробку плану дій з часовим обмеженням, реалізацію дій у рамках проєкту, аналіз і систематизацію результатів, оформлення висновків, підготовку презентації проєкту і захист проєктного продукту. Сервіс Google Classroom забезпечує ефективне проведення усіх етапів роботи над проєктом, адже кожен співавтор проєкту завантажує у власному хмарному просторі Google Диск проміжні результати роботи, надає права доступу і редагування іншим користувачам, а це забезпечує якісніше обговорення ходу реалізації проєкту.

Перевагою використання сервісу вважаємо налагоджений зворотній зв'язок зі слухачами. Наприклад, на підсумковому занятті дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» доцільно запропонувати вправу «Валіза вражень». Мета вправи – створення валізи, що наповнена побажаннями, позитивними і негативними враженнями від курсу з ефектами анімації. Такі медіа/інформаційні продукти можуть проектувати студенти.

Електронне навчальне середовище Google Classroom дає змогу імпортувати елементи з інших сервісів, зокрема невеликі інтерактивні модулі LearningApps.org, які доцільно використовувати як навчальні або тренувальні ресурси дисциплін. Нами запропоновано розробку мультимедійного комплексу «Новий український правопис» (Додаток Г.2.5.), що поєднує застосування Google сервісів (Google Classroom, Google форми, Google Документи), можливості LearningApps.org. (запитання у формі інтерактивних вікторин та орфографічно-пунктуаційний інтерактивний аналіз тексту).

До ефективних форм розвивального освітнього середовища відносимо сайт викладача. Зважаючи на дослідження О.Семенов та

О. Семеніхіної (*Semenoh&Semenikhina, 2019*) та власний досвід визначимо переваги використання сайту у процесі опанування дисциплін мовного циклу: студент удосконалює писемне мовлення, використовуючи автентичні матеріали різного ступеня складності, розвиває мовнокомунікативні уміння і навички, опановує професійне мережне спілкування; розвиває вміння критичного мислення; удосконалює інформаційно-комунікаційну компетентність¹⁷⁹.

Ефективною формою залучення студентів до активного інформаційно-розвивального освітнього середовища з метою створення авторських медійних/ інформаційних продуктів є віртуальний музей. Метод віртуальних екскурсій доцільно використовувати на заняттях з культурології, української літератури, історії України, «Редагування навчальної та довідкової літератури». Використання віртуальних екскурсій є одним із основних видів роботи редактора навчальних та довідкових видань.

Зокрема, у ході вивчення дисципліни «Редагування навчальної та довідкової літератури» студенти спеціальності 061 Журналістики ознайомлюються з особливостями укладання системних каталогів у музеях. Такі заняття доцільно провести в музеях, де студенти ознайомлюються із музейним фондом, упорядкованим масивом документів наукового, культурного, історичного характеру, навчаються працювати з документами, що несуть соціальну інформацію (унікальні писемні пам'ятки, стародруки, книги, зброя, предмети побуту, фотографії, нумізматики та інші), зі зразками фондової документації. У ході вивчення теми «Електронні навчальні видання» майбутні редактори опановують специфіку створення віртуальних музеїв, беруть участь у віртуальній екскурсії. Ідеться про т.зв. організовану підбірку фото- та відеозображень про видатні місця, іноді з текстовим або аудіосупроводом та засобами навігації; також перегляд такої підбірки (*Мельниченко, 1992, с. 3-5*)¹⁸⁰.

¹⁷⁹ Візінська, М. (2016). Робота з текстом на уроках української мови як засіб активізації когнітивно-дослідницької діяльності учнів. Дидактичний матеріал. Ч. 1: Синтаксис і пунктуація. Івано-Франківськ: Нова зоря.

¹⁸⁰ Візінська, М. (2016). Робота з текстом на уроках української мови як засіб активізації когнітивно-дослідницької діяльності учнів. Дидактичний матеріал. Ч. 1: Синтаксис і пунктуація. Івано-Франківськ: Нова зоря.

Доцільно залучити студентів до віртуальних подорожей (у дослідній роботі використовували приклад віртуального музею (онтологічного середовища) «Тарас Шевченко» (<https://shevchenko.stemua.science/>). Віртуальні подорожі до музеїв допомагають відчувати колорит епохи, дух старовини. Більшість музеїв швидко відреагували на тенденції в розвитку електронних засобів масової інформації та медіатехнологій, вдало інтегрувавши візуальні засоби у традиційну музейну практику, пропонуючи сьогодні відвідувачам своїх сайтів здійснити віртуальні екскурсії.

Для майбутніх редакторів важливо набувати практичних навичок створення віртуальних музеїв. Дотримуємось такого алгоритму роботи: спочатку потрібно створити віртуальну галерею в MyPictures 3d Album; установити програму на комп'ютер, заздалегідь викачавши її з Інтернету. Після першого запуску програма пропонує створити нову галерею, або модифікувати ту, що вже існує; обирати типи галереї, у якій розміщуватимуться зображення або фотографії. MyPictures 3d Album віртуально переносить користувача всередину галереї, де будуть розміщені фотографії. У нижній частині завжди можна побачити, скільки зображень вміщує обрана галерея і скільки їх вже розміщено в ній. Програмне забезпечення дозволяє «гуляти» галереєю, піднімаючись на поверхні виставкових залів за допомогою «миші». У лівій частині вікна програми оберіть теку, з якої додаємо фотографії/зображення в галерею. Щоб додати зображення в рамку галереї, потрібно перетягнути його туди. Якщо орієнтація фотографії в рамці горизонтальна, а потрібна вертикальна, важливо клікнути по зображенню і за допомогою кнопок «Rotateright» і «Rotateleft» повернути в потрібному напрямку (Оксман, 1990, с. 68)¹⁸¹.

Для розвитку творчих здібностей майбутніх фахівців доцільно пропонувати створення «Хмарки тег»: визначити асоціації до ключових слів проблеми, що вивчаються на занятті. Здобувачі освіти фіксують свої думки індивідуально, потім виголошують по черзі. Це завдання можна

¹⁸¹ Оксман, В. М. (1990). Компьютерная грамотность и профессиональная компетентность. Педагогика, 4, 68–69.

виконувати завдяки інтернет-ресурсам (Word It Out, Word Cloud Generation, Word Art, Wordcloud.pro). Убачаємо такі шляхи використання «хмар тегів»: у «хмарці тег» може бути зашифровано тему заняття, яку студенти після аналізу називають самостійно, проблемне питання; «хмарка» може використовуватися в ролі опорного конспекту; може слугувати наочним матеріалом на занятті: наприклад, скласти речення або розповідь, використовуючи якомога більше слів з хмари; створити словникову хмару на основі вивчених тем; перетворити текст у головоломку; створити закодовану листівку; розробити «хмарку» підказок до тем, які вивчаються.

Залучення студентів до активного інформаційно-розвивального освітнього середовища для створення авторських медійних/інформаційних продуктів актуалізує потребу закріпити знання мовних норм і професійного спілкування, формувати інфомедійні та текстово-жанрові уміння, а також вміння працювати в колективі.

Отже, на основі аналізу, узагальнення наукових, довідникових джерел окреслено педагогічні умови формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики у процесі професійної підготовки: оновлення змісту дисциплін мовно-літературного, професійно-практичного циклу на основі міждисциплінарних зв'язків; упровадження інтерактивних форм і методів з метою стимулювання позитивної мотивації молоді до вдосконалення власного мовлення й самоосвіти; моделювання професійно-імітаційних ситуацій з метою активізації мовнокомунікативної взаємодії з учасниками редакційно-видавничого та медійного процесу; залучення студентів до активного інформаційно-розвивального освітнього середовища з метою створення авторських медійних/інформаційних продуктів.

РОЗДІЛ 6

Формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики у процесі професійної підготовки

6.1. Мотиваційно-когнітивний етап формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики

Мотиваційно-когнітивний етап реалізації моделі (1-2 курси навчання студентів) ознаменований реалізацією педагогічної умови оновлення змісту дисциплін з мовно-літературного, професійно-практичного циклу на основі міждисциплінарних зв'язків з метою формування мовленнєво-когнітивного компонента мовленнєвої компетентності, що передбачало виконання завдань на володіння нормами літературної мови (орфоепічними, акцентологічними, орфографічними, лексико-фразеологічними, граматичними, стилістичними); ознайомлення з особливостями журналістських жанрів.

На цьому етапі ставили завдання: стимулювання позитивної мотивації до мовленнєвого розвитку і саморозвитку через оновлення змісту навчальних дисциплін, виробничої практики; набуття знань мовних норм сучасної української літературної мови, фахової термінології, техніки мовлення і етики професійного спілкування на основі міждисциплінарності.

На лекціях і практичних заняттях з дисциплін мовно-літературного, професійно-практичного циклу на основі міждисциплінарних зв'язків упроваджували інтерактивні форми і методи з метою стимулювання позитивної мотивації студентської молоді до цінностей професії, емоційно-ціннісного ставлення, здатності бути носієм мовленнєвих цінностей, мовленнєвого розвитку і саморозвитку.

Проаналізуємо зміст практичної діяльності студентів під час опанування мовних дисциплін. Зміст загальноосвітнього курсу «Українська мова» збагачували питаннями міждисциплінарного характеру: «Норми сучасної української літературної мови» (орфоепічними, акцентологічними, орфографічними, лексико-

фразеологічними, граматичними, стилістичними), «Законодавство України про мову та інформаційну безпеку», «Лексика журналіста», «Мовленнєвий етикет у журналістській діяльності» тощо, що загалом, як показало опитування студентів, виконані ними інтерактивні завдання, сприяло збагаченню словника термінологічною, фаховою лексикою (інтерв'ю, лонгвід, репортаж, лід, замітка, допис та ін.).

До занять залучали електронні ресурси, онлайн-словники, довідкові матеріали, розміщені на «Сайті викладача Пономаренко Наталії Петрівни» (<http://mova.mksumdu.info/>). Дотримувались принципів цілісності, системності, систематичності та послідовності навчання, міжпредметної інтеграції.

Як показав аналіз виконаних студентами завдань з української мови (загальноосвітній курс), найбільш вдало респондентами було створено історію на тему «Прикрі непорозуміння» (омоніми) у формі сторітелінгу і звернення «Українська мова в небезпеці» до медіа фахівців.

Системно на заняттях із мовних дисциплін, а також на засіданнях гуртка проводили орфоепічний тренінг за робочим зошитом (Пономаренко, 2018)¹⁸², звертали увагу на дотримання акцентуаційних норм, пояснювали значення слів (наприклад, вигнання, багаторазовий, подання, піднести, податковий, розповісти, довести).

Під час бінарної лекції на тему «Мовна стійкість як ключова риса національномовної особистості», яку проводили спільно із викладачем спеціальних дисциплін було запропоновано виконати інтерактивне завдання «Під лупою фактчекера». Мета заняття і завдання вбачали у формуванні умінь здійснювати ефективний пошук, перевіряти достовірність інформації у блозі про те, що українська мова посідає друге місце за милозвучністю у світі. Роботу студентів над завданням спрямовували на поглиблення знань із історії розвитку української мови, а також інфомедійних умінь (умінь ідентифікувати фейки і інструменти маніпуляції). Ураховували такі ключові аспекти: експерти,

¹⁸² Оксман, В. М. (1990). Компьютерная грамотность и профессиональная компетентность. Педагогика, 4, 68–69.

заголовки, фото, відео, текст, статистика тощо, формування емоційного інтелекту (розпізнання впливу на емоції). Перевірка завдання тривала у вигляді дискусії, що дало можливість перевірити і рівень володіння мовними нормами, і рівень володіння діалогу, дискусії.

З урахуванням принципів міждисциплінарності та інформаційної екології проводили заняття з теми «Практична риторика». Працювали з різними видами текстів (усними, писемними, візуальними тощо). В основу заняття було покладено ознайомлення із загальною інформацією про публічний виступ, промову, TED Talks. Основні складові публічного виступу студенти розглядали на прикладі промови «На полі бою з імперією російських фейкових новин». За результатами обговорення розробляли структуру власного виступу і знімали відео промови, а у формі круглого столу студенти обговорювали доцільність використання спікерами вербальних і невербальних засобів, у відповідях дотримувались культури слухання, етичних норм спілкування.

Аксіологічний і культурологічний підходи реалізували під час різних форм занять з української літератури, які проводили із урахуванням міждисциплінарних зв'язків з дисципліною «Журналістська етика» (дисципліна читається на третьому етапі експерименту, тому застосовували випереджувальний підхід).

Зокрема, тему «Життєвий та творчий шлях Лесі Українки» розглядали у формі редакторської кав'ярні: студенти створювали приклади журналістських жанрів, писали замітку/репортаж «Унікальні архітектурні (літературні) пам'ятки України, які ще можна врятувати», а під час підготовки користувались дописом за покликанням: «Де на Волині святкуватимуть 150-річчя Лесі Українки?». Виконання завдань сприяло більш чіткому уявленню про роботу медіа, їх власників, журналістські стандарти, цензуру, самоцензуру, формуванню умінь аналізувати жанри журналістських повідомлень, відрізнити факти від суджень.

Одним із аспектів залучення до національної культури студентів стали різномірні творчі завдання з української літератури, пов'язані з аналізом мови художнього тексту. Зокрема, до сторіччя від дня народження І. Франка студенти написали художній твір у вигляді листа письменнику, вірша, а заголовком слугували крилаті вислови

письменника. Кращі твори увійшли у коледжний альманах студентської творчості «Мова єднання».

Під час викладання дисципліни «Сучасна українська літературна мова та практична стилістика» цілеспрямовану мотивацію до мовленнєвого розвитку і саморозвитку формували у процесі проблемних лекцій, міжпредметних семінарів-практикумів, які скеровували на роботу з текстом навчальної, довідкової, художньої, дитячої, наукової, науково-популярної, ужиткової літератури. Серед інтерактивних методів, які виявились ефективними, - інтерактивні завдання мікрофон, снігова куля, «два – чотири – разом», знайди помилку, мозковий штурм та ін. портфоліо редактора.

Готуючи студентів до написання курсових робіт з дисципліни «Сучасна українська літературна мова та практична стилістика», залучали студентів до наукових семінарів: акцентували увагу на дотриманні норм сучасної української літературної мови у засобах масової комунікації, дискутували стосовно мови ворожнечі, нететикету, маніпуляцій у ЗМІ, на радіо і телебаченні. Виконання мінідосліджень дало можливість, як показав аналіз курсових робіт, закріпити знання норм сучасної української літературної мови, фахової термінології, особливостей професійного мовлення, сприяло формуванню стилістично-редакторських та інфомедійних умінь.

Отримані результати враховували при підготовці до навчальної практики (проводилась у четвертому семестрі), під час якої студенти ознайомлювались з особливостями професійної журналістської діяльності. Важливим виявився формат круглого столу, майстер-класи від фахівців – редакторів обласних видавництв, журналістів. Результатом якісних змін вважаємо портфоліо практиканта, що відображало процес формування стилістично-редакторських та мовнокомунікативних умінь.

Ефективною формою роботи у межах мотиваційно-когнітивного етапу вважаємо науковий студентський гурток. У посібнику (Пономаренко, 2019) ¹⁸³розкриваємо більш детальну цю частину

¹⁸³ Пономаренко, Н. П. (2019b). Гурток «Культуромовна особистість журналіста». Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

експериментальної роботи. Роботу гуртка упродовж усіх етапів здійснювали за принципами доцільності, добровільності, плановості, реальності тематики, різноманітності методів роботи, стабільності складу, врахування інтересів і можливостей студентів, високої наукової кваліфікації та зацікавленості фахівця, спадкоємності та формування традицій у роботі, стимулювання. Під час занять гуртка студентам пропонували вправи для створення презентації у PowerPoint, метою яких є формування стилістично-редакторських, текстово-жанрових, мовнокомунікативних умінь (Пономаренко, 2017)¹⁸⁴.

Серед ефективних форм проведення занять гуртка виявився тренінг «Безпека у мережевій павутині», який спрямовували на формування критичного мислення, уміння працювати з інтернет-ресурсами з метою пошуку інформації, перевірки достовірності фактів, що подані в медіатексті. Результатом тренінгового заняття стала створена учасниками дошка «Моє ідеальне інформаційне поле» на платформі Wizer.me.

Дослідно-експериментальна робота засвідчила потребу на першому етапі такої форми роботи, як мовне портфоліо (пакет документів, який дозволяє самостійно фіксувати та оцінювати свої досягнення та досвід в оволодінні мовою незалежно від методів і засобів навчання, що використовуються) (Костюк, с.243)¹⁸⁵.

Мовне портфоліо дозволило підтримувати і стимулювати навчальну мотивацію; заохочувати активність і самостійність; розвивати рефлексивні навички; розширювати спектр можливостей навчання та самонавчання. Зважаючи на фізіологічну та психологічну характеристику віку студентів, вважали за доцільне використовувати мовне портфоліо Show Case. Досвід проведення занять засвідчує: цей тип портфоліо забезпечував репрезентативну функцію, включає зразки мовленнєвих робіт, досвід спілкування, використання мови в різних

¹⁸⁴ Пономаренко, Н. П. (2017). Професійно-мовленнева підготовка фахівців видавничої справи та редагування у процесі роботи над візуальним текстом мас-медіа. У О. Семеног (Ред.). Ефективні технології навчання і контролю якості знань у лінгвістичній підготовці майбутніх фахівців (сс. 133–156). Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

¹⁸⁵ Костюк, В. (2014) Портфоліо у професійній журналістській освіті. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. № 3 (37), 240-247.

мовленнєвих ситуаціях, творчі роботи студента (відібрані на основі власної оцінки успішності та якості своєї мовленнєвої творчості); матеріал відібраний для самонавчання.

Результатом роботи на цьому етапі стало усвідомлення студентами важливості формування інтересу до професії, мотивації до пізнання особливостей майбутньої професійної діяльності. Перевірку мовленнєво-когнітивного компонента мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики здійснювали за вправами і завданнями різного рівня складності (середнього – завдання 1; достатнього – завдання 2; високого – завдання 3, 4, 5), тестами (п'ять питань з одним правильним варіантом відповіді та одне на встановлення відповідності), підготовлених для дослідної апробації посібника «Українська мова (загальноосвітній курс)» та дистанційного курсу «Підготовка до ЗНО з української мови» на платформі Google Class, творчого характеру, систему тестових завдань домашнє завдання містить вправи рівних рівнів.

6.2. Практико-діяльнісний етап формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики

Мету і завдання практико-діялісного етапу (3 курс) передбачали у формуванні в молодших спеціалістів з журналістики як мотиваційно-особистісного, мовленнєво-когнітивного, так і мовленнєво-поведінкового компонентів мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики шляхом дотримання другої і третьої педагогічних умов.

З метою формування мовленнєво-комунікативних умінь під час вивчення дисципліни «Української мови (за професійним спрямуванням)» студентів залучали до виконання завдань, спрямованих на систематизацію знань орфографії, орфоепії, граматики, лексики, синтаксису, пунктуації (Пономаренко, 2016)¹⁸⁶.

¹⁸⁶ Пономаренко, Н. П. (2016). Українська мова: опорні конспекти для студентів ВНЗ I–II рівнів акредитації. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

З метою формування лексико-фразеологічних, стилістично-редакторських умінь пропонуємо наповнювати завдання реальними прикладами газетних чи ефірних текстів. Зокрема, пропонували студентам відредагувати речення, знайти фразеологізми, пояснити їхнє значення, аргументувати необхідність їхнього використання в текстах ЗМІ; до поданих заголовків з фразеологізмами створити статті на електронні ресурси.

На формування мовленнєво-риторичних умінь пропонували виконати такі завдання: схарактеризувати мовлення однокласників, викладачів, відомих фахівців сфери журналістики; підготувати аналіз власного мовлення та запропонувати шляхи його вдосконалення; укласти пам'ятку «Журналіст на сторожі мови».

Завдання на формування невербальних умінь передбачали роботу з диханням, поставою, голосом. Особливу увагу зосереджували на розвиток жестового мовлення фахівців з журналістики, задля цього аналізували відео виступів відомих людей, визначали закодовані підтексти невербальних засобів під час медійної комунікації.

Під час вивчення теми «Риторика» аналізували відеовиступи відомих людей, зокрема, журналістів на предмет дотримання мовних норм, використання невербальних засобів та емоцій мовця.

Зміст дисципліни «Редагування навчальної та довідкової літератури» збагачували модулем «Особливості роботи редактора з електронними навчальними та довідковими виданнями», зокрема тему опанування онлайн-інструментів у процесі створення видавничо-поліграфічного та інформаційного-продуктів реалізовували на міждисциплінарності із дисципліною «Комп'ютерно-видавничі технології». Розглядаючи особливості вимог до текстів електронних видань і дотримання норм сучасної української літературної мови, акцентували на міждисциплінарності із дисципліною «Сучасна українська літературна мова і практична стилістика».

Одним із ефективних методів на заняттях із дисципліни став проєкт «Хроніка заборони української мови», за результатами якого учасниками було створено книгу, що відображала основні нормативні акти, що стосувались утисків української мови з 1622 до 2015 року (Додаток Е.7.).

Дисципліну «Теорія твору та тексту» збагачували темами «Текст як предмет дослідження: складнощі дефініції»; «Основні засоби рецепції тексту (гіпертекст, мегатекст, над текст, унітекст, стерео текст)»; «Авторська індивідуальність, оригінальність і проблема журналістської майстерності», «Комунікація як властивість тексту»; «Аудиторія ЗМІ і проблема текстотворення»; «Об'єктивні та суб'єктивні характеристики читацької аудиторії».

Завдання практичних занять спрямовували на формування умінь правильно будувати загальну структуру твору, використовувати мовностилістичні засоби для створення можливостей адекватного сприймання і розуміння тексту.

На заняттях з курсу «Комп'ютерно-видавничі технології» студенти опановували необхідні знання для якісного й ефективного онлайн-інструментів у процесі аналізу, розробки та створення видавничо-поліграфічного та інформаційного продуктів. Зміст курсу збагатили питанням щодо оволодіння технічними вміннями роботи з візуальним текстом, інформаційно-технологічними вміннями використовувати базові електронні програми для створення видавничо-поліграфічних та інформаційних продуктів.

Особливу увагу пропонували приділити темі сприйняття візуалізація як тексту, ефективного пошуку інформації, перебуванні в мережевому просторі, здійснення рефлексії щодо використання онлайн-інструментів. Як засвідчує аналіз дослідницької роботи, послуговування комп'ютерно-видавничими технологіями мотивувало студентів спеціальності 061 Журналістика до постійного самовдосконалення знань, умінь і навичок використання КВТ у професійній діяльності.

Упродовж етапу залучали студентів до активного інформаційно-розвивального освітнього середовища з метою створення авторських медійних та інформаційних продуктів. Зокрема, як комунікативні інструменти для спілкування між викладачем і студентом використовували можливості соціальної мережі. З метою більш якісного формування мовленнєвої компетентності було створено групу «Мова та акули пера» в соціальній мережі Facebook (Професійно-зорієнтована сторінка).

Учасники групи мали можливість працювати з мультимедійним контентом: переглядали відеомайстер-класи відомих українських та іноземних медійників, відеоуроки від знаних редакторів, акторів, мовознавців, аналізували телевізійне мовлення через відеопрограми українських телеканалів, на слух редагували журналістські аудіотексти. Викладач виступав організатором, модератором, а студенти ж, у свою чергу, були виконавцями, творцями цікавого інформаційного продукту, активними учасниками освітнього віртуального майданчика, що перетворився на професійне співтовариство.

До функціонування сторінки було долучено студентів гуртка. Було запропоновано проаналізувати і дібрати наявний контент у мережі інтернет, який сприяє поширенню української мови (проект @vvtova в Instagram, «Експрес-уроки української мови» Олександра Авраменка на каналі 1+1, «Блог Олександра Пономарева», «Дзвона чи дзвону», блог «Центр культури української мови» у Facebook). Потім на засіданні гуртка було прокоментовано особливості блогу, з'ясовано, які розділи мовознавства переважають у висвітленні блогерів, чи є зворотний зв'язок від користувачів.

Упродовж наступного етапу авторський колектив долучився до розробки контенту (відео, аудіо, тести на електронних платформах в інтернет-мережі).

Зокрема, для формування мовленнєвої поведінки студентам пропонували зазнімкувати короткий відеоролик з мовної теми на вибір, де подати інформацію з теми упродовж 2-3 хвилин, а відтак зробити відео інформативними та доступними для широкого кола глядачів.

Для забезпечення достовірності результатів на цьому етапі було здійснено перевірка рівня сформованості мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики. З цією метою було проведено вхідне та контрольне тестування в Google Classroom.

Авторський тест оцінки сформованості мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики передбачав перевірку мовно-комунікативних умінь (як складових мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики) складався з 20 запитань (відкритих та закритих), пов'язаних із правилами написання текстів (формального есе), знанням

правил мови і мовлення, здатності сприймати текст тощо. Кожна правильна відповідь оцінювалася в 1 бал.

Розподіл балів орієнтувався за рівнями: низький (1-8), середній (9-15), високий (16-20). Такі завдання дають можливість найбільш повно охопити змістову складову мовленнєвої компетентності майбутнього молодшого спеціаліста з журналістики й оцінити весь обсяг сформованих знань.

Опитувані мали середній бал за результатами підсумкового тестування вищий (якісний показник зріс на 15,8%), відповідно, рівень сформованості мовленнєвої компетентності – вищий.

Програму дисципліни «Редагування наукової, науково-популярної та ужиткової літератури» оновили темами «Композиційна структура науково-популярних та ужиткових видань»; «Соціальні норми редагування наукової, науково-популярної та ужиткової літератури: етичні, юридичні, політичні»; «Етичні норми редагування. Цитування в наукових, науково-популярних та ужиткових виданнях: спільні та відмінні риси»; «Труднощі перекладу анотацій іноземними мовами».

У курсі «Редагування наукової, науково-популярної та ужиткової літератури» пропонуємо додати розділ/тему «Онлайн-ресурси науковця», «Особливості укладання бібліографії за українським стандартом 2015р. та міжнародними стандартами». Доцільною в курсі «Редагування наукової, науково-популярної, ужиткової літератури» виявилась, як показало опитування студентів, є доручення теми «Електронні словникові бази», «Особливості роботи антиплагіатних програм».

Рис. 3.10. Хмарка тегів «Медіа»

Складіть Діаграму Вена, послуговуючись визначеннями зі словників.

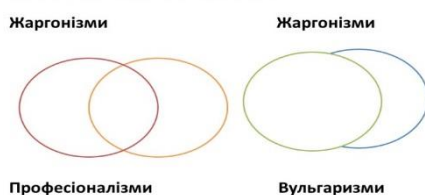

Рис. 3.11.

Приклад «Діаграми Вена»

З метою формування термінологічної компетентності, що є складовою інфомедійного компонента, пропонуємо такі завдання: яке словосполучення найбільш вдало (на вашу думку) пояснює термін «Медіапростір». За результатом роботи з

онлайн-словниками сформууйте хмарку тег, що вміщала б значення за словником (рис. 3.10).

Зважаючи на особливість роботи з науковим текстом, варто сформуувати уміння розрізняти жаргонізми, професіоналізми та терміни. З цією метою пропонуємо скласти діаграму Вена, послуговуючись лінгвістичними визначеннями (рис. 3.11).

У курсі «Теорія тексту і твору» з метою моделювання професійно-імітаційних ситуацій з метою активізації мовнокомунікативної взаємодії з учасниками редакційно-видавничого та медійного процесів використали форму брифінгу задля розв'язання проблеми існування твору і тексту. Під час застосування такої форми варто окреслити дотримання правил учасниками: культура слухання, емпатія, повага до інших, не критикувати автора висловлювання, а аргументовано спростовуємо чи доводимо. У ході роботи наукового гуртка пропонуємо провести дебати на основі роботи з фаховим текстом.

Пропонуємо зразок завдання з використанням цілісного текстового матеріалу.

Завдання 1.

Прочитайте висловлювання. Визначте тип і стиль мовлення, аргументуйте свою думку. Які мовні засоби використані в тексті?

Поясніть, з якою метою ними послуговується автор. Виправте лексичні та граматичні помилки в тексті.

Випишіть з тексту слова, які є прикладами жаргону. Доповніть текст своїми порадами.

За принципом стратегії «Мікрофон» висловіть свої думки щодо проблеми мовлення телеведучих в Україні.

Висловіть свої міркування щодо думки, порушеної у першому пункті, використовуючи метод «Прес».

Апробація навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)»: робоча програма, опорні конспекти; методичні рекомендації до практичних та самостійних робіт, посібник «Пишімо правильно ділові папери», дистанційний курс на платформі Google Class – формуванню умінь і навичок українськомовного професійного спілкування; з дисципліни «Редагування навчальної та довідкової літератури»: робоча програма, посібник «Редагування

освітніх видань»; змістове наповнення блогу викладача, професійно зорієнтованої сторінки в соціальній мережі «Мова та акули пера» – формуванню здатності до мовленнєвого розвитку і саморозвитку, інфомедійних умінь.

6.3. Праксеологічно-рефлексивний етап формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з журналістики

Праксеологічно-рефлексивний етап (4 курс) скеровували на формування мовленнєвих умінь у процесі навчання спеціальних дисциплін та виробничої практики, підготовку проєктів, мультимедійних презентацій, електронних проєктів, відеороликів з основ академічної культури у процесі гурткової роботи; на формування відеотеки до самовдосконалення мовлення.

Заняття з дисципліни «Редагування дитячої та художньої літератури» збагатили роботою з перекладним текстом. Задля збагачення словникового запасу пропонували студентам словникові диктанти, зокрема на правопис слів іншомовного походження: мас-медіа, медіапродукт, маркетолог, видавничий проєкт, мультимедіальні технології, фрілансер тощо, укладати словники-помічники редактора з найпоширенішими помилками в мовленні, виконували завдання на комп'ютерне редагування, укладання нових текстів, анотування та реферування.

У процесі викладання курсу «Журналістська етика» розглядали аспекти дотримання норм етичного спілкування журналіста/редактора як суб'єктів видавничо-поліграфічного та медійного процесів: проблема «навішування стереотипів», боулінг, маніпуляція, психологічний тиск, мовленнєва поведінка журналіста/редактора у процесі професійної діяльності. У ході опанування цієї дисципліни пропонували створити акмеограму журналіста/редактора, передбачити ризики професійної діяльності.

У курсі «Психологія журналістської діяльності» привертала увагу до моделювання професійних ситуацій з дотриманням журналістських стандартів та принципів партнерської взаємодії, особистісного розвитку, інтерактивності, залучення до написання есе (теми: «Робота з учасником бойових дій», «Робота редактора та письменника:

психологічні ризики»). Студентам пропонували попередньо опрацювати пам'ятку з безпечного пошуку інформації, розміщену на сайті викладача Пономаренко Наталії Петрівни (<http://mova.mksumdu.info/>).

Одним із елементів цього етапу є написання курсової роботи з «Редагування навчальної та довідкової літератури» та «Редагування суспільно-політичної літератури».

Під час написання курсової роботи з «Редагування навчальної та довідкової літератури» застосовували міждисциплінарність. Ідеться про створення видавничо-поліграфічних та інформаційних продуктів із суміжних дисциплін. Зокрема, студентка спеціальності 061 Журналістика розробила та підготувала до друку посібник з «Культурології» (О. Якущенко), врахувавши взаємозв'язок культурології та фахових дисциплін, на ґрунті поєднання української літератури та «Редагування навчальної і довідкової літератури» студент С. Дубіна уклав збірку «Мольберт студентських днів», що складається із творів, авторами яких є студенти коледжу (**Додаток Е.6.**).

Яскравим прикладом, як показує аналіз, стали газети студентського парламенту «Студмікс» (Лисичанський педагогічний коледж); газета «Мій коледж. Вчора. Сьогодні. Завтра.» (Прилуцький гуманітарно-педагогічний коледж ім. І.Я. Франка); газета «Нота Бене!» (Університетський коледж); газета «Коледжани» (Машинобудівний коледж Сумського державного університету); газета «Галас» (Львівський поліграфічний коледж УАД); газета «Журналіст» (Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені М.Грушевського).

Практика відбувалась і на МашТВ. МашТВ – це студентське телебачення Машинобудівного коледжу Сумського державного університету. Телеканал має декілька точок мовлення: у холі навчального закладу, у їдальні коледжу, а також ми мовимо на YouTube. МашТВ – це актуальні новини, прямі етери, цікаві проєкти та ток-шоу, серіали власного виробництва. Серед досягнень редакції МашТВ: презентація виробничого контенту на телеканалах «1+1» та «UA:СУМИ», представлення проєктів на обласних, усеукраїнських та міжнародних наукових конференціях, створення відео словника «Відомі невідомі Суми». Позитивними сторонами функціонування телередакцій є те, що студенти пізнають ази професії на матеріалі, що вже здобув визнання й

становить базову основу фаху. Набуті вміння майбутні молодші спеціалісти з журналістики використовували під час виробничої практики, у діяльності редакційних рад коледжних газет, телебачення.

Навчально-методичного забезпечення з дисципліни «Редагування дитячої та художньої літератури»: робоча програма, методичні рекомендації до практичних занять; дистанційний курс на платформі Google Class; «Гурток «Культуромовна особистість журналіста» – формуванню текстово-жанрових, стилістично-редакторських, мовленнєво-риторичних, інфомедійних умінь; змістове наповнення блогу викладача, професійно зорієнтованої сторінки в соціальній мережі «Мова та акули пера» – формуванню здатності до мовленнєвого розвитку і саморозвитку, інфомедійних умінь.

Також ми вивчали думку фахівців щодо курсів з метою експертного оцінювання Google Class з української мови (підготовка до ЗНО), з «Української мови (за професійним спрямування)», дисципліни «Редагування художньої та дитячої літератури» залучалися також викладачі інформатики, редактори-практики та психологи. Вони оцінювали, зокрема, наявність діалогового режиму спілкування, підтримку браузером, функціональність, простоту навігації, швидкість завантаження, відповідність рівню комп'ютерної техніки, наявності в навчальному закладі. Експерти внесли пропозиції вдосконалити систему навігації та контролю, уникнути зайвих гіперпосилань, загальна оцінка придатності курсу була визначена як «добра».

У Рамковій програмі оновлених ключових компетентностей для навчання протягом життя, схваленій Європейським парламентом і Радою Європейського Союзу (2018) ¹⁸⁷ теж акцентовано увагу на компетентностях, необхідних для розширення можливостей працевлаштування: грамотність (Literacy competence), мовну (Languages competence), математичну та компетентність у науках, технологіях та інженерії (Mathematical competence and competence in science, technology and engineering), цифрова (Digital competence), особиста, соціальна, навчальна (Personal, social and learning competence), громадянська (Civic

¹⁸⁷ ANNEX to the Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning. URL: <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/annexrecommendation-key-competences-lifelong-learning.pdf>

competence), підприємницька компетентності (Entrepreneurship competence), компетентність культурної обізнаності та самовираження (Cultural awareness and expression competence).

Зазначене вимагає випереджувальної, підготовки конкурентоздатних фахівців у закладах вищої педагогічної освіти і може бути реалізованим лише за умови інтеграції різних галузей знань на засадах міжкафедральної взаємодії. Це обумовлює потребу у створенні і реалізації міждисциплінарних проектів випускових кафедр закладів вищої педагогічної освіти.

Реалізація проектів ґрунтується на ідеях та положеннях міжнародних документів, зокрема рекомендацій ЮНЕСКО «Цифрова грамотність в освіті» (2011) щодо вивчення закономірностей передачі та сприймання освітнього досвіду у фізичній і віртуальній реальностях на основі використання цифрових технологій.

Розглянемо український досвід на прикладі специфіки організації та окремих результатів міждисциплінарних проектів кафедр інформатики, української мови і літератури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Кафедрами інформатики та української мови і літератури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка започатковано проект «Інтегральна компетентність учителя Нової української школи», покликаний, зокрема, сприяти формуванню ключових компетентностей у майбутніх учителів різних предметів, а також удосконаленню ключових компетентностей у вчителів, які працюють.

Поточні результати проекту

Методику формування академічної культури майбутніх педагогів-дослідників проектуємо з урахуванням:

- 1) принципів системності та послідовності у навчанні;
- 2) універсальної трикомпонентної моделі творчого середовища, яка базується на тому, що розвиток творчого мислення розглядається як мета, засіб та мотивувальний фактор навчання;
- 3) інтеграції змісту навчальних дисциплін мовно-комунікативного та професійно-предметного спрямування;

4) застосування активних, інтерактивних та колаборативних методів і прийомів навчання та контролю знань; методики культуромовного моніторингу;

5) розвитку науково-дослідних лабораторій, ресурсних центрів з академічної комунікації.

Поняття *електронні освітні ресурси* розглядаємо відповідно до Положення про використання електронних освітніх ресурсів (2012) як навчальні, наукові, інформаційні, довідкові матеріали й засоби, що розроблені в електронній формі та представлені на носіях будь-якого типу або розміщені у комп'ютерних мережах, відтворюються за допомогою електронних цифрових технічних засобів і використовуються для забезпечення навчальної діяльності здобувачів¹⁸⁸

До потужних електронних лінгвістичних ресурсів відносять національні лінгвістичні ресурси Українського мовно-інформаційного фонду НАН України. Національна словникова база України охоплює, зокрема граматичний словник (зі змінами відповідно до Нової редакції Українського правопису (див. <https://www.ulif.org.ua/system/files/rgavopus-new.pdf>), тлумачний словник української мови, інші словники й цифрові лінгвістичні системи, які подають семантичний, прагматичний, статистичний, лінгвогеографічний опис української мови та інших основних мов світу, а також Український національний лінгвістичний корпус, цифрову систему національної термінології та термінографії, національну цифрову енциклопедичну базу тощо.

Використання сучасних лінгвістичних технологій в освітньому процесі забезпечує користувачам максимально швидкий самостійний пошук необхідної інформації, дозволяє визначити чи конкретизувати сутність поняття, оцінити лексеми щодо нормативності уживання, відповідності сфері й ситуації спілкування, уникати типових мовних помилок і сприяє формуванню академічної культури здобувачів вищої освіти.

Перспективним напрямом, що сприяє формуванню академічної культури дослідника засобами електронних словників, є

¹⁸⁸ Про використання електронних освітніх ресурсів, Наказ МОН, молоді та спорту України № 1060 (2012). Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12>

міждисциплінарні проєкти: кафедра університету – Український мовно-інформаційний фонд НАН України. Зокрема, відповідно до угоди про науково-методичну співпрацю кафедра української мови і літератури Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка та Загальноукраїнський центр словникарства Українського мовно-інформаційного фонду НАН України ініціювали спільний проєкт «Словникова культура дослідника», спрямований на формування, зокрема, термінологічної, лексикографічної культури дослідника засобами електронних словників¹⁸⁹

Предметом науково-освітньої співпраці є формування академічної культури особистості фахівця-дослідника в умовах формальної, неформальної, інформальної освіти; упровадження інноваційних технологій в освітній процес. Електронні словники надають користувачеві безліч додаткових можливостей порівняно з друкарськими аналогами: дозволяють зберігати великий обсяг інформації завдяки використанню гіперпосилань; мають ефективну систему пошуку (повнотекстовий або одночасний пошук у кількох словниках, швидкість пошуку); в електронних словниках можуть застосовуватися засоби мультимедіа.

Характеризуємо поняття «академічний» як таке, що стосується освіти, навчання, викладання, досліджень, дотримується традицій, канонів; високохудожній; почесний.

Така робота є основою для подальшого аналізу словосполучення «академічна доброчесність», під час якого оперуємо визначенням статті 42 Закону України «Про освіту» (2017): сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень¹⁹⁰ (Про освіту, 2020).

¹⁸⁹ Семенов, О., Надутенко, М., Тимошук, Р. (2020) Національні лінгвістичні ресурси Українського мовно-інформаційного фонду НАН України – ефективний засіб формування академічної культури дослідника. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 10 (104). 202-217.

¹⁹⁰ Про освіту, Закон України №2145-VIII (2020). Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

Наголошуємо, що згідно з пунктом 3 статті 58 Закону України «Про вищу освіту» (2014) науково-педагогічні, наукові та педагогічні працівники закладу вищої освіти зобов'язані дотримуватися в освітньому процесі та науковій (творчій) діяльності академічної доброчесності та забезпечувати її дотримання здобувачами вищої освіти. Зі свого боку, особи, які навчаються у закладах вищої освіти зобов'язані виконувати вимоги освітньої (наукової) програми (індивідуального навчального плану (за наявності), дотримуючись академічної доброчесності, та досягати визначених для відповідного рівня вищої освіти результатів навчання (Про вищу освіту, 2020)¹⁹¹.

Аналізуємо термін *дослідницька доброчесність* як ціннісну парадигму Європейського дослідницького простору, зокрема лексеми добро і честь. Зазначаємо, що лексема *честь* означає сукупність вищих моральних принципів, якими людина керується у своїй поведінці; повага, пошана, визнання кого-, чого-небудь.

Апробуємо також низку вправ із використанням українського національного лінгвістичного корпусу: творчі вправи: створити рекламну листівку до електронного словника; відеоролик із демонстрацією можливостей електронного словника; розмістити у соціальній мережі та зібрати «лайки»; провести конкурс на краще інтерв'ю «Що Вам відомо про сучасні словники? Якими Ви уявляєте словники майбутнього?»; укласти електронний словничок лінгвістичних термінів із теми «Лексикологія», використовуючи новітні інформаційні технології (наприклад, метод «слайд-шоу»); створити відеословник «Топоніми навколо Вас»; порівняй частотність уживання та значення лексеми «освіта» у творах Тараса Шевченка, Олеся Гончара, Ліни Костенко (використай Національний лінгвістичний корпус).

Організуючи освітній процес, враховуємо загальнодидактичні і специфічні принципи, у тому числі принципи контекстного навчання, комунікативної взаємодії (передбачає презентацію результатів дослідження), пропонуємо використання хмарних інформаційно-аналітичних сервісів системи Google Scholar, проєктування мультимедійних електронних освітніх ресурсів на основі системи Moodle,

¹⁹¹ Про вищу освіту, Закон України № 2145-VIII (2020). Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page#Text>

проблемно-пошукові, творчі завдання з питань дослідження академічного тексту, академічної комунікації, диспути, дискусії, круглі столи з основ культури академічного читання, тренінги, презентації з академічного письма, ділові й рольові ігри, конкурс мовної майстерності, відеолекторії з лінгвоперсонології у вимірах педагогічної дії тощо. Така програма дій значною мірою сприяє підвищенню рівня академічної чесності, академічної культури, підготовці майбутніх педагогів-дослідників як лідерів-професіоналів академічного середовища.

ВИСНОВКИ

Мовленнєву компетентність майбутніх молодших спеціалістів із журналістики» уточнено як вагомий складник професійної компетентності, інтегративну професійну якість особистості, що характеризується наявністю стійких мотивів, прагненням до мовленнєвого розвитку і саморозвитку, наявністю мовно-мовленнєвих знань, мовленнєвих умінь, здібностей, важливих для здійснення мовнокомунікативної взаємодії з учасниками редакційно-видавничого та медійного процесу.

Формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики» уточнено як цілісний компетентісно орієнтований освітній процес, що відбувається з урахуванням низки наукових підходів і принципів, спрямований на формування мотивації, мовно-мовленнєвих знань, умінь і навичок українськомовного спілкування, а його результатом є позитивна динаміка у формуванні мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців, новий якісний стан, що забезпечує ефективне виконання професійної діяльності (створення, редагування, просування українськомовного медійного та інформаційного продукту, здійснення медійної комунікації, спілкування з автором/замовником).

Визначено змістове наповнення мовленнєвої компетентності майбутнього молодшого спеціаліста з журналістики: мовний, соціокультурний, прагматичний (комунікативно-стратегічний), інфомедійний складники. Уточнено структуру мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики в єдності компонентів: мотиваційно-особистісного (шанобливе ставлення до української мови, бажання вдосконалювати власне мовлення; прагнення/здатність до мовленнєвого розвитку і саморозвитку, емпатія, рефлексія); мовленнєво-когнітивного (володіння нормами літературної мови (орфоепічними, акцентологічними, орфографічними, лексико-фразеологічними, граматичними, стилістичними), фаховою термінологією, етикою професійного спілкування); мовленнєво-поведінкового (сформовані мовнокомунікативні, текстово-жанрові, стилістично-редакторські, мовленнєво-риторичні, інфомедійні уміння

як підґрунтя для здійснення редакційно-видавничої та медійної діяльності).

Обґрунтовано педагогічні умови формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики у процесі професійної підготовки: оновлення змісту мовно-літературного, професійно-практичного циклу на основі міждисциплінарних зв'язків; упровадження інтерактивних форм і методів з метою стимулювання позитивної мотивації до мовленнєвого розвитку і саморозвитку; моделювання професійних ситуацій для активізації мовнокомунікативної взаємодії з учасниками редакційно-видавничого та медійного процесу; залучення студентів до активного інформаційно-розвивального освітнього середовища з метою створення авторських медійних та інформаційних продуктів.

Розроблено і впроваджено навчально-методичне забезпечення моделі формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики у процесі професійної підготовки. Доведено, що навчально-методичне забезпечення з дисципліни «Українська мова (загальноосвітній курс)»: робоча програма, опорні конспекти; робочі зошити, «Орфоепічний зошит», дистанційний курс «Підготовка до ЗНО з української мови» на платформі Google Class сприяє оволодінню мовними літературними нормами; з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)»: робоча програма, опорні конспекти; методичні рекомендації до практичних та самостійних робіт, посібник «Пишімо правильно ділові папери», дистанційний курс на платформі Google Class – формуванню умінь і навичок українськомовного професійного спілкування; з дисципліни «Редагування дитячої та художньої літератури»: робоча програма, методичні рекомендації до практичних занять; дистанційний курс на платформі Google Class; «Редагування навчальної та довідкової літератури»: робоча програма, посібник «Редагування освітніх видань»; посібник «Гурток «Культуромовна особистість журналіста» – формуванню текстово-жанрових, стилістично-редакторських, мовленнєво-риторичних, інфомедійних умінь; змістове наповнення блогу викладача, професійно зорієнтованої сторінки в соціальній мережі «Мова та акули пера» – формуванню здатності до мовленнєвого розвитку і саморозвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ананьев, Б. Г. (2001). Человек как предмет познания. Санкт-Петербург: Питер.
2. Андреева, Г. М. (2000) Социальная психология: учебник. Москва: Аспект Пресс.
3. Антонюк, Т. М., Авдіковська Л. М., Кабаненко А. М., Ковалевська Л. Б., Стрижаківська О. С. Українська мова. Модельна навчальна програма для закладів освіти, що здійснюють підготовку молодших спеціалістів на основі базової загальної середньої освіти. Відтворено з: <https://imzo.gov.ua/2018/09/28/navchal-na-prohrama-ukrains-ka-mova-dlia-molodshykh-spetsialistiv-spryiatye-pidhotovtsi-fakhivtsiv-novoi-heneratsii/>
4. Алексанян, Г. А. (2012). Сервисы Google в организации самостоятельной деятельности студентов СПО. Молодой ученый, 9, 263-266.
5. Архангельский, С. И. (1980). Учебный процесс в высшей школе и его закономерные основы и методы. Москва: Высшая школа.
6. Бабенко, В. В. (2019). Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури у процесі навчання стилістики. (Дис. канд. пед. наук: 13.00.02). Київ.
7. Бабенко, Л. Г., Казарин Ю. В., Васильев И. Е. (2000) Лингвистический анализ художественного текста: учеб. для вузов по специальности «Филология». Екатеринбург: Уральский университет.
8. Бабій, І. В. (2015) Педагогічні умови розвитку професійного мовлення учнів професійно-технічних навчальних закладів сфери обслуговування. (Дис. канд. пед. наук: 13.00.04). Львів.
9. Бабченко, С. Г., Слоцьяк, М. В., Шимечко Н. П. (2013). Освітньо-кваліфікаційна характеристика молодшого спеціаліста спеціальності 061 Журналістика галузі 0303 – Журналістика та інформація. Львів: Львівський поліграфічний коледж української академії друкарства.
10. Барановська, Л. В. (2017). Психолого-педагогічні аспекти професійної підготовки студентів у технічних вищих навчальних закладах.

Відновлено з: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/viewFile/2134/2125>

11. Батышев, С. Я. (1998). Энциклопедия профессионального образования. Москва: РАОАПО.
12. Бацевич, Ф. С. (2009). Основы коммуникативной лингвистики: підруч. Київ: ВЦ «Академія».
13. Бідзілі, Ю. (2007). Словник журналіста: терміни, мас-медіа, постаті. Ужгород: ВАТ «Видавництво Закарпаття».
14. Білодід, І. К. (Голова редкол.). (1971). Словник української мови: в 11 томах. Київ: Наук. думка.
15. Бобаль, Н. (2013). Формування соціокультурної компетентності майбутніх журналістів у процесі професійної підготовки. (Дис. канд. пед. наук: 13.00.04). Вінниця.
16. Бобренко, Р. В. (2013). Формування культурознавчої компетентності майбутніх фахівців з видавничої справи і редагування засобами образотворчого мистецтва. (Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04). Переяслав-Хмельницький.
17. Богуш, А. М. (1999). Мовленнєвий розвиток дітей: сутність та шляхи реалізації. Дошкільне виховання, 6, 3–5.
18. Богуш, А. М., Трифонова, О. С., Кисельова, О. І., Горіна, Ж. Д., Черкасов, М. П. (2008). Формування мовної особистості на різних вікових етапах: монографія. Одеса: ПНЦ АПН України.
19. Бондаренко, Г. П. (2008). Методика навчання студентів економічних спеціальностей української наукової термінології в умовах східного регіону України. (Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02). Київ.
20. Борко, Т. (2011). Формування професійної компетентності майбутніх редакторів засобами художньої перекладної літератури. (Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04). Київ.
21. Боса, В. П. (2018). Формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі вивчення фахових дисциплін. (Автореф. канд. пед. наук: 13.00.04). Житомир.

22. Браже, Т. Г. (1999). Развитие творческого потенциала учителя. Педагогика, 8, 89–94.
23. Буряк, В. Д. (2003). Журналістська творчість як система образної комунікації : навч. посіб. Дніпропетровськ : РВВДНУ.
24. Бусел, В. Т. (Уклад. і голов. ред.). (2009). Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ: ВТФ «Перун».
25. Бушнєв, Ю. С. (2018). Формування громадянської позиції майбутніх учителів у позанавчальній діяльності педагогічного коледжу. (Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04). Суми.
26. Быховский, Я. С. Образовательные веб-квесты. Відновлено з: <http://ito.edu.ru/1999/III/1/30015.html>
27. Варданян, А. О. (2017). Формування професійно-мовленнєвої компетентності майбутніх лікарів. (Дис. канд. пед. наук: 13.00.04). Хмельницький.
28. Вахницька, М. Г. (2007) Професійно-мовленнєва підготовка педагога-нефілолога в умовах багатомовності (Автореф. дис... канд. пед. наук 13.00.02). Херсон.
29. Вербицкий, А. А. (1991) Активное обучение в высшей школе : контекстный подход. М. : Высшая школа.
30. Вашуленко, М. (2001). Формування мовної особистості молодшого школяра в умовах переходу до 4-річного початкового навчання. Початкова школа, 1, 11–14.
31. Вигранка, Т. В. (2019) Дидактичні умови формування мовленнєвої компетентності студентів філологічних спеціальностей в освітньому середовищі закладів вищої освіти (Автореф. дис... канд. пед. наук 13.00.02). Тернопіль.
32. Відоменко, Д. (2014). Сутність професійної компетентності майбутніх фахівців з видавничої справи та редагування. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах, 34 (87), 100–106.

33. Візінська, М. (2016). Робота з текстом на уроках української мови як засіб активізації когнітивно-дослідницької діяльності учнів. Дидактичний матеріал. Ч. 1: Синтаксис і пунктуація. Івано-Франківськ: Нова зоря.
34. Вікторова, Л. В. (2009). Формування професійно-термінологічної компетентності студентів вищих аграрних навчальних закладів у фаховій підготовці. (Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04). Чернігів.
35. Віщук, О. Ю. (2014). Робота редактора з авторами-дітьми. (Автореф. дис. канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.05). Київ.
36. Владимиров, В. М. (2006). Теорія і методика журналістської творчості. Київ: КиМУ.
37. Власюк, І. В. (2015). Формування професійно-термінологічної компетентності майбутніх бакалаврів економіки в процесі вивчення фахових дисциплін. (Дис. канд. пед. наук: 13.00.04). Вінниця.
38. Войток В. І. (Ред.). (1982). Психологічний словник. Київ : Вища школа.
39. Выготский, Л. С. (1999). Мышление и речь. Москва: Лабиринт.
40. Гмизіна, Н. А. (2014) Словник психолого-педагогічних термінів і понять (на допомогу працівникам навчальних закладів міста). Нова Каховка : ММК.
41. Головченко, Г. О. (2005). Організаційно-педагогічні умови професійної підготовки майбутніх бакалаврів з інформаційної діяльності у коледжах. (Дис. канд. пед. наук: 13.00.04). Київ.
42. Голуб, Н. (2008). Риторика у вищій школі: монографія. Черкаси: Брама-Україна.
43. Голуб, Н. (2013). Методичні рекомендації щодо навчання української мови в умовах компетентнісного підходу. Дивослово, 9, 2–7.
44. Гончаренко, С. У. (2000). Професійна освіта: словник: навчальний посібник. Київ: Вища школа.
45. Гончаренко, С. У. (2011). Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне: Волинські обереги.

46. Горбачук, В. Т. (2002). Основи журналістики: навч. посіб. Слов'янськ: СДП.
47. Гордієнко, В. (2013). Професійно-мовленнєва підготовка майбутніх молодших спеціалістів біржової діяльності. (Дис. канд. пед. наук: 13.00.04). Київ.
48. Горошкіна, О. М., Нікітіна А. В., Попова Л. О., Порохня Л. В., Рудіна О. М. (2007). Культура мовлення вчителя-словесника. Луганськ: СПД Рєзніков.
49. Грекулов, О. Д. (Ред.). (2003). Педагогический энциклопедический словарь. Москва: Большая российская энциклопедия.
50. Гридзук, О. Є. (2018). Теоретико-методичні засади формування мовнокомунікативної компетентності майбутніх фахівців лісотехнічних спеціальностей. (Дис. канд. пед. наук: 13.00.02). Херсон.
51. Грона, Н. В. (2017). Підготовка студентів педагогічних коледжів до формування у молодших школярів текстотворчих умінь: монографія. Ніжин: ПП Лисенко М. М.
52. Губарева, О. С. (2005). Психологічні особливості формування професійної компетентності працівників ОВС. (Дис. канд. психол. наук: 19.00.06). Харків.
53. Губерський, Л. В., Андрущенко, В. П. (2004) Філософія як теорія та методологія розвитку освіти. Київ: «МП Леся».
54. Денищич, Т. А. (2012). Формування термінологічної компетентності майбутніх фахівців з політології. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія: Педагогіка, Т. 209, 197, 137–142. Відновлено з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2012_209_197_28.
55. Десять ключових компетентностей 2020 (Усесвітній економічний форум). Відновлено з: https://www.eduget.com/news/10_klyuchovix_navichok_do_2020-go-907.
56. Детектор медіа. Відновлено з: <https://detector.media/>.

57. Дрозд, Т. М. (2017). Розвиток комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти. (Дис. канд. пед. наук: 13.00.04). Вінниця.
58. Дроздова, І. П. (2010). Наукові основи формування українського професійного мовлення студентів нефілологічних факультетів ВНЗ: монографія. Харків: ХНАМГ.
59. Дружененко, Р. (2014). Перспективи актуалізації комунікативно-прагматичної основи навчання української мови. Українська мова і література в школах України, 1, 15–18.
60. Дубовик, С. Культура професійного мовлення педагога. Відтворено з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psh_2014_12_3
61. Душков, Б., Королев, А., Смирнов, Б. (2003). Психология труда, профессиональной, информационной и организационной деятельности: учебное пособие для высшей школы. Москва: Академический проект.
62. Дьюи, Дж. (1999). Психология и педагогика мышления (Как мы мыслим). Москва: Лабиринт.
63. Дьюи, Дж. (2000). Демократия и образование (Пер. с англ.). Москва: Педагогика-Пресс. Восстановлено з: <http://uhahufymuf.xpg.uol.com.br/dyuidemokratiya-i-obrazovanie-pdf.pdf>.
64. Дяченко, М. Д. (2012). Створення творчого журналістського освітнього середовища як умова підготовки майбутніх журналістів до професійно-творчої діяльності. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі, 27(80), 173–183.
65. Житарюк, М. (2006). Особливості журналістської освіти в контексті вищої освіти в Україні. Відновлено з: http://www.uapp.org/industry/analytics/debate/article_109.html?template=23.
66. Журналіст мультимедійних видань засобів масової інформації: паспорт професії. Відновлено з: http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/zhurnalist_multimediynih_vidan.pdf.

67. Загнітко, А. П. (2012). Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни: у 4 т. (Т. 3.). Донецьк: ДонНУ.
68. Залевская, А. А. (2000). Введение в психолінгвістику. Москва: Российский государственный гуманитарный университет.
69. Залюбінська, О. Б. (2007). Педагогічні засади формування риторичної культури особистості. Вісник Вінницького політехнічного інституту, 6, 126–132.
70. Засекіна, Л. В. (2007). Мовна особистість у сучасному соціальному просторі. Соціальна психологія, 5, 82–89.
71. Захлюпана, Н. М., Кочан, І. М. (2002). Словник-довідник з методики викладання української мови. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка.
72. Здоровега В. Якщо ми не зробимо відповідних кроків, майбутнє буде сумне. URL: http://www.aksioma.lviv.ua/glasl4_1941.html.
73. Зеер, Э. Ф. (2003). Психология профессионального образования. Москва – Воронеж: Моск. психолого-социальный инс-т.
74. Зелінська, Н. (2012). Видавнича справа та редагування: теоретичні пошуки та соціальні ефекти. Психолінгвістика, 10, 264–270.
75. Зелінська, Н., Огар, Е. (2002). Сучасний видавець-редактор : українська та британська моделі підготовки. В Огар Е. (Упор.). Видавнича галузь і кадри: досягнення, проблеми, перспективи. Львів. (С. 35–43).
76. Земка, О. І. (2013). Формування дослідницьких умінь у майбутніх учителів української мови і літератури. (Дис. канд. пед. наук: 13.00.04). Київ.
77. Зимняя, И. А. (2004). Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов. Відновлено з: <http://www.twirpx.com/file/438474/>.
78. Зінченко, В. М. (2015) Методика формування мовно-мовленнєвих компетентностей на засадах системного підходу учнів старших класів гімназії (Дис. канд. пед. наук: 13.00.02). Київ

- 79.Зязюн, І. (2008). Філософія педагогічної дії: монографія. Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького.
- 80.Зязюн, І. А. (Ред.). (1997). Педагогічна майстерність : підручник. Київ: Вища школа.
- 81.Лузан, П. Г. (Ред.) (2017) Інформаційно-освітнє середовище професійно-технічних навчальних закладів: посібник. Київ: ПТОНАПН.
- 82.Ісакова, В. (2017). Формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів економіки у процесі вивчення філологічних дисциплін. (Дис. канд. пед. наук: 13.00.04). Полтава.
- 83.Кан-Калик, В. А. (1979). Основы профессионально-педагогического общения. Грозный.
- 84.Капелюшний А. О. Редагування в засобах масової інформації: навчальний посібник. Львів: ПАІС, 2005. 304с.
- 85.Карпенко, В. О. (2002). Журналістика: основи професійної комунікації: Київ: Нора-прінт.
- 86.Касярум, С. О., Гнезділова, К. М. (2011) Моделі та моделювання у професійній діяльності викладача вищої школи: навч. посіб. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю А.
- 87.Квіт, С. (2006) Проблеми журналістської освіти в Україні. Відновлено з:
http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/14261/Kvit_Problemy_zhurnalistskoi_osvity_v_suchasni_Ukraini.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- 88.Кириллова, Н. Б. (2005). Медиасреда российской модернизации. Москва.
- 89.Кодекс журналістської етики. Відновлено з: <http://www.cje.org.ua/ua/code>
- 90.Кожем'якіна, І. В. (2019). Розвиток професійної мовно-мовленнєвої компетентності вчителя початкових класів у системі післядипломної освіти. (Дис. канд. пед. наук (доктора філософії): 13.00.04). Суми.

91. Коляса, П. (2000). Дефінітивний аналіз понять «компетентність» та «компетенція» в процесі дослідження їх формування у майбутніх фахівців професійної освіти в галузі комп'ютерних технологій. Молодь і ринок, 5 (172), 165–170.
92. Комюніке конференції міністрів вищої освіти Європи «Створення європейського простору вищої освіти». Берлін, 19 вересня 2003 р. Відновлено з: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_754#Text
93. Кондратенко, Н. (2018). Методика формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології. (Дис. канд. пед. наук: 13.00.02). Київ.
94. Конфедерат, М. І. (1988). Дидактичні можливості тексту. Київ: Редакційно-видавничий центр «Київський університет».
95. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) від 21 квітня 2016 № 1-2/7-110. Відновлено з: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzheniya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya/.
96. Копусь, О. (2011). Концептуальні підходи до розроблення змісту й організації процесу формування у майбутніх магістрів-філологів професійної мовленнєвої компетенції. Українська мова і література в школі, 2, 46 – 51.
97. Костюк, В. (2014) Портфоліо у професійній журналістській освіті. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. № 3 (37), 240-247.
98. Коцан, І., Панасюк, О., Нісімчук А. (2013). Технологія професійної підготовки майбутніх журналістів: монографія. Луцьк: Твердиня.
99. Красных, В. В. (2001). Основы психолінгвистики и теории коммуникации: курс лекций. Москва: ИТДГК «Гнозис».
100. Кремень В. Тенденції розвитку і зміни в освіті. Відновлено з: <http://naps.gov.ua/ua/press/releases/1238/>.
101. Кремень, В. (Ред.). (2009). Біла книга національної освіти України. Київ: Академія пед. наук України.

102. Кремень, В. Тенденції розвитку і зміни в освіті. Відновлено з: <http://naps.gov.ua/ua/press/releases/1238/>.
103. Кривцова, С. В., Мухаматуліна, Е. А. (2014) Навыки конструктивного взаимодействия с подростками. М.: Генезис.
104. Кудінов, Ю. В. (2009). Педагогічні шляхи підвищення ефективності процесу професійної підготовки студентів у вищій школі. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна», 1, 102–105. Відновлено з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2009_1_27
105. Кузнецова, А. Г. (2001). Развитие методологии системного подхода в отечественной педагогике: монографія. Хабаровск: ХК ИППК ПК.
106. Кузьміна, Н. В. (1970). Методы исследования педагогической деятельности. Ленинград.
107. Кучерук, О. А. (2011). Система методів навчання української мови в основній школі: теорія і практика: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.
108. Лещенко, Г. (2009). Компендіум основних методичних понять: стислий виклад засад формування комунікативної україномовної компетенції. Українська мова і література в школі, 5, 6–13.
109. Литвинова, С. Г. (2013). Хмарні технології як засіб розбудови інноваційної школи Відновлено з: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp14/Litvinova.pdf.
110. Ліппман, М. (2005). Критичне мислення: чим воно може бути? Управління школою, 25 (109), 18 – 25.
111. Луговий, В. І., Андрущенко, В. П. (Ред.). (2011). Психолого-педагогічні засади проектування інноваційних технологій викладання у вищій школі: монографія. Київ: Педагогічна думка.
112. Лукьянов, В. Г. (2001). Изучение проблемы ценностей в современной философии. Методология гуманитарного знания в перспективе XXI века. К 80-летию профессора Моисея Самойловича

Кагана: Матер. междунар. научн. конф. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургское философское искусство. (С. 221–224).

113. Мамчур, Л. І. Пріоритетна роль комунікативної компетентності у формуванні мовної особистості учня сучасної школи. Відновлено з: [http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/1729/1/PRIORYTETNA %20ROL%20KOMUNIKATYVNOI%20KOMPETENOSTI.pdf](http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/1729/1/PRIORYTETNA%20ROL%20KOMUNIKATYVNOI%20KOMPETENOSTI.pdf).
114. Маринович, М. Уникнути четвертої тиранії. Відновлено з: <https://m.tyzhden.ua/Columns/50/245696?fbclid=IwAR07vEMLmd9i8j4CPkjIKCpdFxoYr-p351LzOvslj66yWmXh2wFmaDlsmjE>.
115. Маркова, А. К. (1983). Формирование мотивации учения в школьном возрасте. Москва: Просвещение.
116. Марціхів, Х. Р. (2019). Професійна підготовка бакалаврів гуманітарних наук у галузі журналістики в університетах США. (Дис. канд. пед. наук: 13.00.04). Львів.
117. Мацько Л. (2004). Стратегія мовної освіти в Україні. Педагогічна газета, 5 (118), 3.
118. Мацюк, Г. (2008). Соціологічний напрям у мовознавстві: монографія. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка.
119. Мельниченко, В. (1992). Формування історичної свідомості учнівської молоді. Краєзнавець Черкащини, 3, 3–5.
120. Микитенко, В. (2018). Формування мовної особистості студента в процесі вивчення синтаксису у багатопрофільних коледжах. (Дис. канд. наук.: 13.00.02). Київ.
121. Миколаєнко, Н. М. (2016). Формування професійної культури майбутніх Редакторів дитячих освітніх видань у процесі фахової підготовки. (Дис. канд. пед. наук: 13.00.04). Житомир.
122. Михайлин, І. (2011). Основи журналістики. Київ: Центр учбової літератури.
123. Надутенко, М. В., Пономаренко, Н. П. (2019). Сучасні методи цифрової лексикографії в ономастиці. Методологія та історіографія

- мовознавства: матеріали VI науково-практичної Інтернет-конференції (сс. 82–87). Слов'янськ.
124. Насіленко, Л. А. (2015) Формування комунікативної компетентності майбутніх юристів у процесі вивчення спеціальних дисциплін. Дис. канд. пед. наук. 13.00.04). Київ.
125. Нечволод, Л. (Укл.). (2007). Словник іншомовних слів. Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС.
126. Ніколаєва, С. Ю. (Наук. ред.). (2003). Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Київ: Ленвіт.
127. Оксман, В. М. (1990). Компьютерная грамотность и профессиональная компетентность. Педагогика, 4, 68–69.
128. Онкович, Г. В. (Ред.). (2013). Медіакомпетентність фахівця: колективна монографія. Київ: Логос.
129. Онкович, Г., Борко, Т. (2007). Лінгворедакторська компетенція у плеканні літературної особистості спеціалістів редакторського фаху. Поліграфія і видавнича справа, 46, 172–178.
130. Орап, М. (2014). Мовленнєва компетенція та мовленнєва діяльність у структурі мовленнєвого досвіду особистості. Відновлено з: <http://oaji.net/articles/2014/983-1415346182.pdf>.
131. Основні тези презентації «Стратегія 2030: Україна – learning nation» Відновлено з: www.uifuture.org/publications/news/24943-ukraine-learning-nation.
132. Офіційний звіт про проведення в 2015 році зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти. (Т. 2). Відновлено з: http://ww.lvtest.org.ua/images/files/arhiv/ZVIT_ZNO_2015_Part_2.pdf.
133. Паливода, Ю.В. (2010). Робота з автором як складова основних фахових компетенцій редактора. Різун, В.В. (Ред.). Наукові записки Інституту журналістики : науковий збірник. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка.

134. Палієнко, А. (2016). Формування іншомовної медіакомпетентності майбутніх журналістів у процесі фахової підготовки. (Дис. канд. пед. наук. 13.00.04). Черкаси.
135. Пентиліук, М. І. (2015). Словник-довідник з української лінгводидактики: навчальний посібник. Київ: Ленвіт.
136. Петровский, А. В., Ярошевский, М. Г. (2001). Психология : учеб. для студ. высш. учеб. завед. Москва: Академия.
137. Платонов, К.К. (1984). Краткий словарь системы психологических понятий. Москва: Высшая школа.
138. Пометун, О., Пироженко, Л. (2004) Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. К.: Видавництво А. С. К.
139. Пономаренко, Н. П. (2016). Українська мова: опорні конспекти для студентів ВНЗ I–II рівнів акредитації. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.
140. Пономаренко, Н. П. (2016a). Українська мова: робочий зошит для студентів II курсу ВНЗ I–II рівнів акредитації. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.
141. Пономаренко, Н. П. (2016b). Українська мова: робочий зошит для студентів I курсу ВНЗ I–II рівнів акредитації. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.
142. Пономаренко, Н. П. (2017). Професійно-мовленнєва підготовка фахівців видавничої справи та редагування у процесі роботи над візуальним текстом мас-медіа. У О. Семеног (Ред.). Ефективні технології навчання і контролю якості знань у лінгвістичній підготовці майбутніх фахівців (сс. 133–156). Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.
143. Пономаренко, Н. П. (2017a). Українська мова за професійним спрямуванням: програма навчального курсу для студентів спеціальності 061 Журналістика ЗВО I–II р. а. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.
144. Пономаренко, Н. П. (2017b). Засоби медіаосвіти в системі підготовки молодших спеціалістів з журналістики. Проблеми та

перспективи розвитку на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії: матеріали XL Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції (сс. 21–23). Переяслав-Хмельницький.

145. Пономаренко, Н. П. (2017с). Мови рідної не забувай: методична розробка заходу. Відкритий урок: розробки, технології, досвіду, 12, 34–35.
146. Пономаренко, Н. П. (2017d). Пишімо правильно ділові папери: навчальний посібник. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.
147. Пономаренко, Н. П. (2017е) Медіаосвіта як основа критичного мислення майбутніх журналістів. Культуромовна особистість фахівця у XXI столітті: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (сс. 186–190). Суми.
148. Пономаренко, Н. П. (2017f). Розвиток творчої активності студентів спеціальності 061 Журналістика: використання інтелект-карт. Збірник методичних розробок викладачів Машинобудівного коледжу СумДУ (сс. 117–122). Суми.
149. Пономаренко, Н. П. (2017g). Українська мова за професійним спрямуванням: методичні рекомендації до практичних занять студентам спеціальності 061 Журналістика. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.
150. Пономаренко, Н. П. (2017h). Мультимедійні технології – перспективна форма мовленнєвої підготовки майбутніх фахівців. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених з міжнародною участю «Академічна культура дослідника в освітньому просторі» (сс. 73–77). Суми.
151. Пономаренко, Н. П. (2017i). Українська мова за професійним спрямуванням: навчальний посібник. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.
152. Пономаренко, Н. П. (2017j). Особливості використання мультимедійної презентації у процесі формування правильності мовлення студентів-редакторів. Інновації в освіті і педагогічна майстерність учителя-словесника: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (сс. 176–180). Суми.

153. Пономаренко, Н. П. (2017k). Культурологічний підхід до навчання української мови майбутніх молодших спеціалістів з журналістики. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2 (66), 103–113.
154. Пономаренко, Н. П. (2017l). Формування соціокультурної компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики на заняттях з української мови. Рідне слово в етнокультурному вимірі, 451–461.
155. Пономаренко, Н. П. (2018). Редагування освітніх видань: навчальний посібник. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.
156. Пономаренко, Н. П. (2018a). Застосування поглядів А. С. Макаренка під час вивчення української мови студентами-редакторами. Творча спадщина А. С. Макаренка в контексті інноваційного розвитку освіти ХХІ століття: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (сс. 142–146). Суми.
157. Пономаренко, Н. П. (2018b). Редагування дитячої та художньої літератури: програма навчального курсу. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018.
158. Пономаренко, Н. П. (2018c). Особливості роботи редактора над навчальним виданням. Перспектива: матеріали Всеукраїнської наукової конференції для творчої молоді (сс. 632–637). Маріуполь.
159. Пономаренко, Н. П. (2018d). Редагування навчальної та довідкової літератури: програма навчального курсу. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.
160. Пономаренко, Н. П. (2018e). Плагіат в освітніх виданнях: методи виявлення та викорінення. Академічна культура дослідника в освітньому просторі: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (сс. 58–62). Суми.
161. Пономаренко, Н. П. (2018f). Редагування наукової, науково-популярної, ужиткової літератури: програма навчального курсу. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

162. Пономаренко, Н. П. (2018g). Теорія твору і тексту: програма навчального курсу. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.
163. Пономаренко, Н. П. (2018h). Формування комунікативної компетентності як ознаки професійної культури творчої особистості студентів спеціальності 061 Журналістика. Культуромовна особистість фахівця XXI століття: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (сс. 117–121). Суми.
164. Пономаренко, Н. П. (2018i). Редакторський фах крізь призму аналізу наукових джерел та емпіричних досліджень. Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки, 3, 145–149.
165. Пономаренко, Н. П. (2018j). Школи професійної підготовки фахівців журналістики: закордонний досвід. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 5 (79), 56–66.
166. Пономаренко, Н. П. (2019). «Бережіть тендітну свічку букви «І» (сценарій виховного заходу). Українська мова і література в школі, 5–6, 44–47.
167. Пономаренко, Н. П. (2019a). Формування мовленнєвої компетентності як ознаки професійної культури творчої особистості студентів спеціальності 061 Журналістика. Development of modern technologies and scientific potential of the world: coll. of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with materials of the International scientific-practical conf. (V. 4, pp. 100–102). London.
168. Пономаренко, Н. П. (2019b). Гурток «Культуромовна особистість журналіста». Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.
169. Пономаренко, Н. П. (2019c). Засоби музейної педагогіки у процесі формування мовленнєвої компетентності студентів спеціальності 061 Журналістика ЗВО I–II р. а. Інновації в освіті і педагогічна майстерність учителя-словесника: збірник матеріалів III всеукраїнської науково-практичної конференції (Вип. 1, сс. 86–91). Суми.
170. Пономаренко, Н. П. (2019d). Науковий гурток як засіб формування професійних якостей студентів спеціальності 061 Журналістика. Академічна культура дослідника в освітньому

просторі: європейський та національний досвід: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (сс. 60–64). Суми.

171. Пономаренко, Н. П. (2019e). Орфоепічний зошит. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.
172. Пономаренко, Н. П. (2019f). Персональний сайт викладача як засіб формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики. Діджиталізація освітнього простору України: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (сс. 87–89). Бердянськ.
173. Пономаренко, Н. П. (2019g). Редагування художньої літератури: методичні вказівки до практичних занять: навчальний посібник. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.
174. Пономаренко, Н. П. (2019h). Підготовка студентів спеціальності 061 Журналістика ЗВО I–II р. а. до впровадження медіаосвіти. Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Академічна культура дослідника в освітньому просторі» (Вип. 2, сс. 92–94). Суми.
175. Пономаренко, Н. П. (2019i). Мовленнєва компетентність майбутніх молодших спеціалістів з журналістики: зміст і структура. Інноваційна педагогіка, 15, 127–132.
176. Пономаренко, Н. П. (2019j). Модель формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики у процесі професійної підготовки. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи, 70, 199–203.
177. Пономаренко, Н. П. (2019k). Служба Google Classroom як засіб формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики. Молодь і ринок, 12, 158–164.
178. Пономаренко, Н. П. (2019l). Формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики: аналіз опитувань та анкет. Фізико-математична освіта, 2, 130–137.

179. Пономаренко, Н. П. (2020). Мовленнєва компетентність як провідний професійний стандарт роботи молодшого спеціаліста з журналістики. Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (сс. 27–29). Суми.
180. Пономаренко, Н. П. (2020а). Мовна підготовка студентів спеціальності 061 Журналістика в коледжах України. Професійна підготовка майбутніх спеціалістів у мовно-літературному контексті: теорія, методологія, практика: збірник матеріалів Усеукраїнської науково-практичної конференції (сс. 88–93). Суми.
181. Пономаренко, Н. П. (2020b). Нова редакція українського правопису: Шляхи вивчення на заняттях української мови (за професійним спрямуванням) студентами спеціальності 061 Журналістика закладу фахової перед вищої освіти. Проблеми загального та порівняльно-історичного мовознавства: збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції (сс. 102–104). Київ.
182. Пономаренко, Н. П. (2020с). Прагматична складова мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики. Академічна культура дослідника в освітньому просторі: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (сс. 152–157). Суми.
183. Пономаренко, Н. П. (2020d). Формування мовленнєвої компетентності студентів спеціальності 061 Журналістика за допомогою технології розвитку критичного мислення. Критичне мислення в епоху токсичного контенту: збірник статей Восьмої міжнародної науково-методичної конференції (сс. 329–333). Київ.
184. Потебня, А. А. (1976). Из записок по теории словесности. В Потебня, А. А. Эстетика и поэтика. Москва: Искусство. (С. 286–461).
185. Потебня, А. А. (1976а). Мысль и язык. В Потебня, А. А. Эстетика и поэтика. Москва: Искусство. (С. 35–220).
186. Представництво ЄС в Україні Відновлено з: https://eeas.europa.eu/delegations/ukraine_uk
187. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. Відновлено з: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page>.

188. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів: Закон України від 23.09.1997 № 540/97-ВР. Відновлено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-%D0%B2%D1%80#Text>
189. Про Доктрину інформаційної безпеки України: Указ Президента України № 47/2017 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року. Відновлено з: <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>.
190. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 19.09.2019 № 114-ІХ. Відновлено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>.
191. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: Постанова Кабінету міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266. Відновлено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text>
192. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 061 «Журналістика» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: Наказ МОН України № 864 від 20.06.2019. Відновлено з: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/06/25/061-zhurnalistika-bakalavr.pdf>.
193. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ президента України № 344/2013 від 25 червня 2013 року. Відновлено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
194. Про невідкладні заходи щодо зміцнення державного статусу української мови та сприяння створенню єдиного культурного простору України: Указ Президента України від 31 травня 2018 року №156/2018. Відновлено з: <https://www.president.gov.ua/documents/1562018-24258>.
195. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Відновлено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
196. Про професійно-технічну освіту: Закон України. (2004). Відновлено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1158-15/ed20180725>.

197. Про фахову передвищу освіту: Закон України від 06.06.2019 р. № 2745-VIII. Відновлено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>.
198. Прозорова, Е. В. (2000). Педагогические условия формирования коммуникативной компетентности. Мир психологи, 2, 191–202.
199. Рассел, Б. (1997). Человеческое познание: Его сфера и границы. Киев: Ника-Центр. Відновлено з: <http://www.bookland.com/download/8/83/83194/sample.pdf>.
200. Рашкевич, Ю. (2014). Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія. Львів: Видавництво Львівської політехніки.
201. Редактор мультимедійних видань засобів масової інформації (ЗМІ): паспорт професії. Відновлено з: (http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/redaktor_multimediynih_vidan.pdf).
202. Рижак, Л. (2011). Філософія сталого розвитку людства. Львів: ЛНУ імені Івана Франка.
203. Риженко, М. А., Ємець, О. А. (2011). Міжкультурна та кроскультурна мовленнєва комунікація в межах англomовного дискурсу. *Studia Linguistica*, 5, 505–510.
204. Різун, В. В. (1996). Літературне редагування. Київ: Либідь.
205. Різун, В. В. (2004). Проблеми і перспективи розвитку журналістської освіти в Україні початку ХХІ століття. Взято з: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1338>.
206. Рожнова, Г. П. (2018). Професійна підготовка майбутніх журналістів у вищих навчальних закладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття). (Дис. канд. пед. наук: 13.00.04). Житомир.
207. Роменець, В. А. (2004). Психологія творчості: навч. посібник. Київ: Либідь.
208. Романовський, О. Г., Бутенко Т. О. (2009). Педагогічні умови формування комунікативної компетентності майбутніх інженерів.

Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія, 3, 86–93.

209. Руденко, Л. А. (2016). Теоретичні та методичні засади формування комунікативної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування у професійно-технічних навчальних закладах. (Дис. докт. пед. наук: 13.00.04). Львів.
210. Рэндалл, Д. (1996). Универсальный журналист. Москва: Международный центр журналистики.
211. Саранов, А. М. (1985). Системный подход в исследованиях учебно-воспитательного процесса средней школы (на примере воспитательной работы классного руководителя). (Автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.01). Казань.
212. Сагач, Г. (1995). Мистецтво ділової комунікації. Київ.
213. Садовский, В. Н. (1974). Основания общей теории систем. Москва: Наука.
214. Свитич, Л. (2003). Профессия: журналист. Москва: Аспект Пресс.
215. Селігей, П. (2012). Мовна свідомість: структура, типологія, виховання. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія».
216. Семиченко, В. (1992). Концепция целостности и ее реализация в профессиональной подготовке будущих учителей. Киев: Киевский государственный педагогический институт имени М. П. Драгоманова.
217. Селіванова, О. О. (2011) Лінгвістична енциклопедія. П.:Довкілля-К.
218. Семенов, О. (2005). Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури: монографія. Суми: ВВП «Мрія-1».
219. Семенов, О. М., Пономаренко, Н. П. (2017). Текстцентричний підхід до навчання української мови майбутніх молодших спеціалістів з журналістики. The Top Actual Researches in Modern Science: III International Scientific and Practical Conference (№ 24, pp. 72–77). Dubai.
220. Сидоренко, В. В. (2008). Безперервний професійний розвиток педагога Нової української школи в умовах формальної і неформальної

- освіти. Збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) «Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки та підвищення кваліфікації фахівців в умовах трансформації освіти», 25 травня 2018 року. Київ: ЦППО ДВНЗ «Університет менеджменту освіти».
221. Симоненко, Т. В. (2017). Професійне мовлення студентів нефілологічного профілю: методика формування. Вісник Черкаського університету, 21, 7, 108–113.
222. Сисоєва, С. О., Кристопчук, Т. Є. (2013) Методологія науково педагогічних досліджень: підручник. Рівне: Волинські обереги.
223. Сисоєва, С. О., Соколова І. В. (2010). Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження: наук. видання. Київ: ВД ЕКМО.
224. Сокол, І. (2013). Веб-квест як інноваційний метод формування творчої особистості. Освіта та розвиток обдарованої особистості, 2, 28–30.
225. Струганець, Л. (Ред.) (2015). Культура мови: від теорії до практики: монографія. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан.
226. Тарасова, С. М. (2010). Інформаційно-комунікативні технології в управлінні загальноосвітнім навчальним закладом. Науковий вісник МДУ імені В.О. Сухомлинського, Випуск 1.31. Педагогічні науки. Миколаїв. (С.173-180).
227. Ткачук, О. С. (2009). Мовно-мовленнєва компетенція на уроках української мови в початкових класах. Вісник Житомирського державного університету, 44, 156–159.
228. Твердохліб, О. (2018). Екологія інформації як один з пріоритетів сучасної державної інформаційної політики. Відновлено з: <https://mmi.fem.sumdu.edu.ua/journals/2018/1/362-370>
229. Теремко, В. (2012). Видавництво-XXI: виклики і стратегії: монографія. Київ: Академвидав.

230. Тимошенко, В. М. (2001). Психологічні особливості формування мотивації досягнення майбутніх учителів (на матеріалі вивчення іноземної мови). (Автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07). Київ.
231. Тимошик, М. (2006). Книга для автора, редактора, видавця: практич. посіб. Київ: Наукова культура і наука.
232. Тимошик, М. (2007). Спеціальність «Видавнича справа та редагування»: самостійна, самодостатня, а не в тіні журналістики. Редактор і видавець. Київ: Інститут журналістики.
233. Ус, Т. (2015). Розвиток підготовки фахівців із видавничої справи та редагування в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст. (Дис. канд. пед. наук: 13.00.01). Київ.
234. Федоров, А. В., Новикова, А. А. (2004). Медиаобразование в США и Канаде. США и Канада: Экономика, политика, культура, 9, 96–104.
235. Філіпчук, Г. (2014). «Духа не вгашайте!». Публіцистика. Київ: Вид-во Товариства «Просвіта» імені Т.Шевченка.
236. Фруктова, Я. (2014). Професійна компетентність фахівців з журналістики та інформації. Відновлено з: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/4921/1/Y_Fruktova_05_14_konf_PI.pdf
237. Халперн, Д. (2000). Психология критического мышления. Санкт-Петербург: Питер.
238. Холодная, М. (1997). Психология интеллекта. Томск – Москва.
239. Хоружа Л. Л. (Ред.), Братко, М. В. (2017). Управління професійною підготовкою фахівців в освітньому середовищі університетського коледжу: теорія і практика: монографія. Кам'янець-Подільський: Аксіома.
240. Цінько, С. (2000) Критерії відбору текстів для сприймання учнями на слух. Українська мова і література в школі. №4, 11-14.
241. Чемерис, І. (2008). Формування професійної компетентності майбутніх журналістів засобами іншомовних періодичних видань. (Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04). Київ.

242. Чернілевський, Д. В., Томчук, М. І., Дубасенюк, О. А., Антонова, О. Є., Захарченко, В. І., Вознюк, О. В. та Сіранчук, Н. З. (2012) . Методологія наукової діяльності. Вінниця: Ніланд-ЛТД.
243. Черниш, Н. (2012). Мова та ідентичність у сучасному світі. Мова і суспільство: збірн. наук. праць, 3, 13–21.
244. Шапар, В. Б., Олефир, В. О. та ін. (Укл.). (2009). Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів. Харків: Прапор.
245. Шапран, О. І. (2010) Створення інноваційного освітнього середовища в процесі професійної підготовки майбутніх вчителів. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. № 9. 108–110.
246. Шевченко, А. (2005). Без журналістських цінностей нема чого робити у цій професії. Медіакритика, 10, 32–33.
247. Шинкарук, В. І. (Гол.ред.) (2002) Філософський енциклопедичний словник. Київ. Абрис.
248. Шиянюк, Л. (2018). Текстцентричний підхід до формування україномовної комунікативної компетентності студентів вищих технічних навчальних закладів I-II рівнів акредитації (Дис. канд. пед. наук: 13.00.02). Херсон.
249. Шишкіна, М., Попель, М. (2013) Хмароорієнтоване освітнє середовище навчального закладу: сучасний стан і перспективи розвитку досліджень. Відновлено з: <file:///C:/Users/User/Downloads/903-Article%20Text-3063-1-10-20131031.pdf>.
250. Шумарова, Н. (1994). Мовна компетенція особистості: соціолінгвістичний аспект. (Автореф. дис. д-ра філол. наук: 10.02.02). Київ.
251. Эльконин, Б. Д. (2002). Понятие компетентности с позиции развивающего обучения. Современные подходы к компетентностно ориентированному образованию. Красноярск.
252. Юрженко, В. В., Агалець, І. О. (2014) Психолого-педагогічні умови формування контент-середовища в електронних підручниках для

системи професійної підготовки Відновлено з:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzped_2014_120_27

253. Яшенкова, О. (2010). Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. Київ: Академія.
254. Buckingham, D. (2003). *Media Education: Literacy, Learning and Contemporary Culture*. Cambridge, UK: Polity Press.
255. Chagovets, A., Chychuk, A., Bida, O., Kuchai, O., Salnyk, I., Poliakova, I. (2020). Formation of Motivation for Professional Communication among Future Specialists of Pedagogical Education. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*, Volume 12, Issue 1, 20–38.
256. Classification of Instructional Programs. (2017). National Center for Educational Statistics. Retrieved from: <https://nces.ed.gov/ipeds/cipcode/cipdetail.aspx?y=55&cipid=87230>.
257. European Parliament resolution of 16 December 2008 on media literacy in a digital world (2008/2129 (INI)). European Parliament: portal. Retrieved from: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6- TA-2008-0598+0+DOC+XML+V0//EN>
258. Fez declaration on media and information literacy (2011). Retrieved from: <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/news/Fez%20Declaration.pdf>
259. Harmanto, B. (2014). Teaching English to Generation Z students (New concept of young learners). Retrieved from: <http://eprints.umpo.ac.id/1752/2/6.%20Teaching%20Eng%20Generazion%20Z.pdf>
260. Hartley, J. Journalism as a human right : the cultural approach to journalism. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/27472891_Journalism_as_a_human_right_the_cultural_approach_to_journalism
261. Hobbs, R. (1998). The seven great debates in the media literacy movement. *Journal of Communication*, 48(1), 16–32. Retrieved from: 10.1111/j.1460-2466.1998.tb02734.

262. Information Literacy Competency Standards for Higher education. (2000). Chicago, Illinois, USA: American Library Association.
263. Kerlen, D. (2003). The Publisher: Tutor of the Information Society. *Communication Research and Media Science in Europe*. (P. 171-185.). Berlin; New York; 2003.
264. Kiryakova, A. V., Olkhovaya, T. A., Melekesov, G. A., Presnov, A. A. (2015). The axiological approach to the analysis of the problems of modern university education. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 6(2 S3), 22.
265. Kubey, R. (1997). Media Education: Portraits of an Evolving Field. In: Kubey, R. (Ed.), *Media Literacy*.
266. Kulowiec G. Introduction to Google Classroom. Edudemic, 2014. Retrieved from: <http://www.edudemic.com/introduction-googleclassroom/>
267. Lytovchenko I., Ogienko O., Sbruieva A., Sotska H. (2018). Teaching english for specific purposes to adult learners at university: methods that work. *Advanced Education*, Issue 10, 69–75.
268. Lytvyn, A., Lytvyn, V., Rudenko, L., Pelekh, Y., Didenko, O., Muszkieta, R., Żukow, W. Informatization of technical vocational schools: Theoretical foundations and practical approaches. *Education and Information Technologies: The Official Journal of the IFIP Technical Committee on Education*, Vol 25, Issue 1, January, 583–609. Retrieved from: <https://doi.org/10.1007/s10639-019-09966-4>.
269. Mohr, K. A. (2017). Understanding Generation Z Students to Promote a Contemporary Learning Environment. *Journal on Empowering Teaching Excellence*, 84–94.
270. Muratova, N., Grizzle, A., Mirzakhmedova D. (2019). *Media and information literacy in journalism: a handbook for journalists and journalism educators*. Tashkent: Baktria press.
271. New challenges for journalism education. A contribution to UNESCO politics (2015). Retrieved from:

https://www.researchgate.net/publication/331397542_New_challenges_for_journalism_education_A_contribution_to_Unesco_politics

272. Paris Declaration on Media and Information Literacy in the Digital Era. (2014). UNESCO. Retrieved from: <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/resources/newsand-in-focus-articles/in-focus-articles/2014/paris-declaration-on-media-and-information-literacy-adopted/>
273. PISA 2018 Insights and Interpretations 2018 Andreas Schleicher Retrieved from: <https://www.oecd.org/pisa/PISA%202018%20Insights%20and%20Interpretations%20FINAL%20PDF.pdf>
274. Ponomarenko, N. (2020a). Language and professional training of students of the specialty 061 Journalism in the colleges of Ukraine. Technology transfer: innovative solutions in Social Sciences and Humanities (pp. 49–51). Tallinn.
275. Ponomarenko, N. (2020b). Social networks as an educational environment of the formation of speech competence among future junior specialists in journalism. Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, VIII (92), 228, 42–45.
276. Ponomarenko, N. P. (2020). The project as an effective technology in the formation of speech competence among future junior specialists in journalism. Vector of modern pedagogical and psychological science in Ukraine and EU countries (P. 2, pp. 552–568). Riga: Izdevnieciba «Baltija Publishing».
277. Rickheit, G. (2008). Handbook of Communicative Competence. Gottingen: Hubert & Co.
278. Ruminski, H., Hanks, W. (1997) Critical Thinking. Media Education Assessment Handbook. Mahwan. (USA): Lawrence Erlbaum Assoc. Publishers. pp. 143–164
279. Semenoh, O. Semenikhina, O. (2019) Interdepartmental Projects in the Conditions of Education Content Integration: Experience of the A. S. Makarenko Sumy State Pedagogical University. Information and Innovation Technologies in the Life of Society : Monograph 28/ edited by A. Ostenda

- and N. Svitlychna. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Technicznej w Katowicach.
280. Stones E. The Colour of Conceptual Learning. The Colour of Conceptual Learning. Research Intelligent. Winter. p. 5–10.
281. Struhanets, L. (2015). Structure of lingual-communicative competence of personality. *Studia methodologica*, 41, 6–11. Retrieved from: <http://studiamethodologica.com.ua/vypusky/studia-41.pdf>.
282. The Global Competitiveness Report (2014-2015). Retrieved from: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2014-2015/economies/>.
283. Turning Education Structures in Europe [Electronic resource]. Retrieved from: <http://tuning.unideusto.org>.

Додаток 1

Тест на знання норм сучасної української літературної мови

(авторський)

Розроблений тест передбачає таку систему оцінювання: максимальна оцінка –100 балів; 71-100 балів – високий рівень; 41-70 балів – середній рівень; 0-40 балів – низький рівень.

Завдання 1–7 мають по чотири варіанти відповіді, серед яких лише один правильний. Кожна правильна відповідь оцінюється одним балом.

Прочитайте текст і виконайте завдання 1–7.

(1) Ближче до Дніпра-Славути з'являються поодинокі курені. (2) У по/весняному прозорому небі пахне димком від багаття – рибалки варять юшку. (3) Вище підносяться береги, завітчані строкатим розмаїттям трав, квітів, верболозу; шумує вода на брунатно-сірих скелях, що випинаються з-під хвиль до/гори; ширшає виднокрай, і тоді бачиш: за звивом долини бовваніє крутий острів. (4) Він увесь в/щент усипаний хатами, мазанками, землянками, довкола яких стоять башти й частокіл. (5) По/середині, на узвишші, – ошатна церква з дзвіницею, а коло неї – майдан. (6) Навкруги, попід деревами, – продовгуваті лави, зроблені з напівобтесаних стовбурів дерев. (7) Це – Запорозька Січ, пристанище всіх скривджених і волелюбних.

1. Безсполучниковим є речення

А друге

Б четверте

В п'яте

Г сьоме

2. Пунктуаційну помилку допущено в реченні

А другому

Б третьому

В п'ятому

Г шостому

3. Двома рядами однорідних додатків ускладнено речення

А друге

Б четверте

В шосте

Г сьоме

4. Уточнювальний член є в реченні

А першому

Б третьому

В п'ятому

Г сьомому

5. Через дефіс у тексті пишеться прислівник

А по/весняному

Б до/гори

В в/щент

Г по/середині

6. Односкладне безособове речення входить у структуру складного в

А другому реченні

Б третьому реченні

В четвертому реченні

Г п'ятому реченні

Завдання 7–22 мають по п'ять варіантів відповіді, серед яких лише один правильний.

7. Буква с позначає звук [с] в усіх словах рядка

А громадянський, щемливість, світ

Б сторінка, сестра, принісши

В струмок, схопити, соня

Г шістсот, істина, схід

Д київський, писати, сік

8. Слово свіжий вжито в прямому значенні в обох словосполученнях рядка

А свіжа газета, свіжа кава

Б свіжий погляд, свіже повітря

В свіжий хліб, свіжий букет

Г свіжа сорочка, свіжа солома

Д свіжий вигляд, свіжі сили

9. Подовження приголосних відбувається у формі О.в. іменника

А тюль

Б вуаль

В лазур

Г радість

Д Керч

10. На другий склад падає наголос у словах

А кропива, новий

Б олень, напій

В ярмарковий, асиметрія

Г індустрія, отаман

Д решето, вітчим

11. Апостроф на місці крапок треба писати в усіх словах рядка

- А пів...Європи, дит...ясла, підв...ялити
- Б медв...яний, стерв...ятник, жираф...ячий
- В круп...яний, тьм...яний, арф...яр
- Г торф...яний, під...юджувати, верф...ю
- Д роз...єднати, Св...ятослав, полум...я

12. Правильно утворені жіночі імена по батькові

- А Григоріївна, Яківна
- Б Хомівна, Георгіївна
- В Пилипівна, Анатолієвна
- Г Кузьминишна, Євгеніївна
- Д Миколаївна, Андрієвна

13. Граматичну помилку допущено в рядку

- А роздати по дві цукерки
- Б йти по гриби
- В надіслати по пошті
- Г допомогти по господарству
- Д відпочити по обіді

14. Форми ступенів порівняння прикметників правильно утворено в рядку

- А щонайкращий, більш витривалий, найбільш знаний
- Б найчорніший, білуватіший, більш повний

В найменш відомий, щонайсильніший, самий ліпший

Г менш блідий, ультрамодніший, прездоровенний

Д презавзятіший, найбільш веселіший, древніший

15. Через дефіс пишуться складні прикметники в рядку

А військово/полонений, хімічно/зв'язаний

Б воєнно/стратегічний, лісо/степовий

В м'ясо/молочний, червоно/жовтий

Г кисло/молочний, блідо/рожевий

Д десяти/поверховий, право/бережний

16. Помилки в написанні особових закінчень дієслів допущено в рядку

А іржуть, колеш

Б мелють, ореш

В варють, клеєш

Г кроять, доїш

Д полють, борешся

17. Кома не ставиться між частинами складносурядного речення

А Уже давно стояла ніч над землею і зорі виблискували з темного неба.

Б Я дивився на небо й небо затихає в коливанні

В Ластівка ударилася у вікно і тугий звук удару розбудив жінку.

Г Збіжить година і гучне «ку-ку» злетить з дверцяток під високу скелю.

Д У хаті в неї як у віночку і сама сидить, як квіточка.

18. Правильно поєднано іменник з числівником у рядку

А У загальноосвітньому навчальному закладі працюють два вчителя англійської мови.

Б У Львові знайшла порушення в новобудові, коли забудовник уже звів чотири поверхи.

В Сергій навчався за кордоном півтора роки.

Г У цьому році зібрали близько півтораста центнера зернових з гектара.

Д Морквина важила три з половиною кілограма.

19. Правильною є відмінкова форма числівника в рядку

А Р.в. триста п'ятидесяти семи

Б Д.в. триста п'ятдесятьом сімом

В Зн.в. триста п'ятдесяти сімох

Г Ор.в. трьомастами п'ятдесятьома сьома

Д М.в. (на) трьохсот п'ятдесятьох сімох

20. Правильно оформлено пряму мову в рядку

А «Колись, дуже давно — розповідав нам дід — Григорій був найдужчим парубком на всю губернію...»

Б «Клейноди – що воно таке?» – запитав мене син.

В «Що ви – кажу – шукаєте?»

Г «Годі жартів!, – крикнув згорда. – бо задам тобі я гарту»

Д «Треба написати про тебе нарис у газеті. – Докинув Отава, – це теж. мило: з простого селянського хлопця виріс видатний лікар».

21. Лексичну норму не порушено в словосполученнях

А розкрити зошит, прийняти рішення

Б відкрити концерт, хворіти на грип

В підбивати підсумки, діюче законодавство

Г попасти в ціль, взяти себе в руки

Д стати в нагоді, збити з толку

22. Граматично правильне закінчення речення Гостюючи в маєтку Тарновського під Фастовом,...

А ... Михайла Врубеля надихали на творчість неймовірні краєвиди.

Б ... Михайлом Врубелем було написано дві картини.

В ... для місцевої церкви було створено ікону "Моління о чаші".

Г ... Михайло Врубель подружився з багатьма українськими художниками: Миколою Мурашком, Миколою Пимоненком та іншими.

Д ... зібрано багато спогадів очевидців про дні перебування там Михайла Врубеля

У завданнях 23–27 до кожного з чотирьох рядків інформації, позначених цифрами, виберіть один правильний, на Вашу думку, варіант, позначений буквою.

Кожна правильно обрана відповідність – 1 бал. Максимальна сума за завдання – 4 бали.

23. Доберіть антоніми до поданих слів.

1. недалекий

А корисний

2. шкідливий

Б тямущий

3. огидний

В принадний

4. альтруїстичний

Г свійський

Д корисливий

	А	Б	В	Г	Д
1					
2					
3					
4					

24. З'ясуйте, якими частинами мови є виділені слова в реченні (цифра позначає наступне слово).

Василько (1) вїокнув на коні, і вони побігли (2) підтюпцем, (3) наближаючись до лісу, (4) що чорною стіною стояв перед ними.

А займенник

Б сполучник

В прислівник

Г дієслово

Д дієприслівник

	А	Б	В	Г	Д
1					
2					
3					
4					

25. Установіть відповідність між фразеологізмом у реченні та його синтаксичною роллю.

Фразеологізми

1 Ця подія відбулася за царя Гороха.

2 Од страху моя душа в п'яти сховалася.

3 Дівчата як кров з молоком намагалися переспівати парубків

4 Язикатій Хвесьці не можна казати нічого зайвого.

Синтаксична роль

А Підмет

Б Присудок

В Обставина

Г Означення

Д Додаток

А Б В Г Д

1					
2					
3					
4					

26. Доберіть приклади до кожного випадку вживання тире.

Випадок уживання тире

1 між частинами

безсполучникового

речення

2 перед узагальнювальним словом

3 при відокремленій прикладці

4 неповне речення

Приклад

А І здавалося, що до того співу із-за синіх пралісів долучаються голоси давніх предків — княжих воїнів і ратаїв.

Б Життя прожити — не поле перейти.

В Половина саду цвіте, половина — в'яне

Г День, вечір, ніч, ранок — все біле, все тьмяне.

Д Не плюй у криницю — доведеться води напиться.

А Б В Г Д

1					
2					

3					
4					

27. Доберіть приклад до кожного типу речення.

Тип речення

Приклад

1 складнопідрядне
наслідку

А Як не уважний ти до слова, то може трапитись конфуз.

2 складнопідрядне умови

Б Погода стояла тепла і сонячна, так що шибки на вікнах аж миготіли.

3 складнопідрядне мети

В Оскільки електрики не було, динамку крутили руками.

4 складнопідрядне
причини

Г На війні людське життя цінується не дорожче од патрона, хоч насправді ціни життю людському на війні взагалі немає.

А Б В Г Д

1					
2					
3					
4					

Д Щоб пропали смутки і печалі, світлу радість в серці запали.

Читання й аналіз тексту

Завдання 28–31 мають по чотири варіанти відповіді, серед яких лише один правильний. Виберіть правильний, на Вашу думку, варіант відповіді.

Прочитайте текст (цифри у дужках позначають номери рядків)

і виконайте завдання 29–36

У Катерини Білокур

(1-4) Оселю Катерини Білокур я розшукував недовго. Запитав у босоногих дівчаток, які гралися на стежці. У відповідь на моє запитання вказівні пальчики ткнули повітря в напрямі, де білів причілок звичайної української хати.

(5-7) Я підійшов до хати, зупинився. Відчинила хвіртку, вийшла жінка в темній терновій хустці, заговорила м'яким голосом, гостинно запросила увійти.

(8-11) На покуті темніли образи старі, ледь помітно виблискували тьмяною позолотою. Недалечко від ікон висів портрет Шевченка. З простенької його рами розгорнуто звисав рушник, наче гаптовані крила якогось дивного білого птаха або величезного метелика.

(12-14) У кутку була охайно підведена червоною глиною піч, що милувала око мальованим килимом. Вона, наче огрядна молодиця в білій вишиваній сорочці, посідала в хаті чимале місце.

(15-17) Вздовж стола стояла лава. На довгому ослоні, на яке падало світло з двох невеликих вікон, – тюбики фарб, саморобні пензлики. За палітру правив шматок скла, що лежав поруч.

(18-23) На стінах світлиці висіло кілька картин. Я замилювався квітами, що жили на полотнах такою яскравою красою. Коли поруч із божевільною кривавою півонією постає у свідомості інша, магічно цілюща квітка Катерини Білокур, ця квітка поглинає біль і жах, витворюючи з самого того пекельного матеріалу дещо нездоланно вільне і цнотливо здорове. Картини, що висіли на стінах, були в нековирних рамках, а деякі висіли без рам.

(24-25) У цій пропахлій фарбами і живими квітами кімнаті художниця творила. Тут не було навіть звичайнісінького мольберта.

(26-27) Я мовчав. Був зачарований, але й здивований життям цієї скромної і разом з тим такої талановитої та наполегливої жінки.

(28-32) ... А з лівого – півонія кривава на стіну. Разючий біль і памороч липка, мороча, уся в рясних дзвіночках. Я падаю немов в обійми сну, а потім що, не знаю, із кляпом зболеної глухоти у камері вже досинаю, занурений у сніво, в якому бачу диво: там хата біла, а не мур, квітують квіти Катерини Білокур, схиляється над ними її слава, а з нею і моя півонія кривава.

За М. Сарма-Соколовським

28. За стильовими ознаками текст є

- А художнім
- Б публіцистичним
- В епістолярним
- Г розмовним

29. У кого журналіст запитав дорогу до оселі К.Білокур?

- А. У водія
- Б. У бабусі.
- В. У Перехожих.
- Г. У дівчаток, які гралися на стежці.

30. Навіщо художниці був потрібен шматок скла?

- А. Розрізати тканину.
- Б. Правив за палітру.
- В. Ним К.Білокур закривала розведену фарбу.
- Г. Він просто лежав без потреби.

31. У чого були наче гаптовані крила якогось птаха чи метелика?

- А. У рушника.
- Б. У картин.
- В. У сорочки.

Г. У скатертини на столі.

Робота з професійним текстом.

32. Замініть професіоналізми на терміни у тексті «Коректор: від інтересу-до професіоналізму» Професійний текст. Кожний правильно підібраний професіоналізм – 0,5 бала.

Павло має матеріал. Це не передовиця, але другу з неї зробити можна. Вона займе чотири модулі. Двійку зніmemo на «підвал», одиницю кинемо на «розлом» зліва. Інше депешники заповнять пейпом. У вухо пустимо анонс із-під шапки. Бекграунд першої передовіші зробить Петро. Те, що залишиться, – залатаємо «бомбочками». Щоб старий не нудився, що вийшла «бляха», кинемо риси «Володимира» під головну передовицю, а в розломи введемо заливку. Нехай Ольга поріже «фотки», а Тетяна скоротить до 600 знаків.

Формальне есе

(Завдання оцінюється в двадцять балів)

33. Підтримайте або спростуйте думку: у друкованих книг немає майбутнього.

Сформулюйте тезу, наведіть два-три переконливі аргументи, що найкраще підтвердять Вашу думку. Проілюструйте Ваші міркування посиланнями на приклади з художньої літератури чи інших видів мистецтва (зазначте автора й назву твору, укажіть проблему, порушену митцем, художній образ, через який проблему розкрито, наведіть цитату з твору тощо), історичними фактами або випадками з життя. Не переказуйте змісту художнього твору, не давайте повної характеристики образів. Сформулюйте висновки.

Аудіювання

Перейдіть за qr кодом. Прослухайте текст «Від високої мовної культури до ораторського мистецтва». Дайте відповіді на подані нижче запитання за текстом. Кожна правильна відповідь – 1 бал.

34. Текст належить до стилю мовлення

А наукового

Б офіційно-ділового

В публіцистичного

Г художнього

35. У тексті поєднано типи мовлення

А опис з елементами роздуму

Б розповіді з елементами роздуму

В роздум з елементами розповіді й опису

Г роздум з елементами опису

36 Основною функцією тексту є

А переконання

Б вплив

В оцінка

Г розповідь

37. Речення «Віковий досвід нашого народу говорить: немає краси людини без краси її мови» найбільше підходить для

А заголовку

Б формулювання основної думки тексту

В висновку

Г доказу на підтвердження думки

Говоріння

38. Підготуйте та виголосіть промову на тему «Молодь і культура мовлення», розширивши тезу Олесея Гончара: «Усунути деформацію мови, очистити її від спотворень, повернути нашій мові справжню народну красу – це справа честі всіх нас, і старших, і молодших, це природній обов'язок перед незалежною, вільною Україною».

Додаток 2

Тест на уміння створювати медіатекст

Оцініть за 5-бальною шкалою ступінь володіння Вами уміннями створювати медіапродукт.

№	Уміння	Бали				
		5	4	3	2	1
	Складати текст різних типів, стилів і жанрів (новина, замітка, повідомлення, інтерв'ю, есе, фейлетон, репортаж) з урахуванням структурно-сміслових, мовностилістичних особливостей					
	Уявляти композицію та сюжет тексту					
	Висловлювати свої почуття словами, образами та музикою, відео					
	Критично та логізовано споживати/перевіряти медіатекст (усний та писемний)					
	Порівнювати особисті переживання та почуття учасника створення тексту (того, хто бере участь у інтерв'ю, бесіді)					
	Порівнювати свої цінності і ставлення з тими, що представлені у ЗМІ					
	Виразити себе та свою індивідуальність					
	Аналізувати значення медіатексту					
	Сприймати різні точки зору, представлені в ЗМІ					

	Зрозуміти людину з точки зору іншого					
	Слухати співрозмовника					
	Розрізняти приватний і публічний простір у ЗМІ					
	Знати принципи свободи слова					
	Знати норми етикету, нететикету					
	Знати вікові особливості реципієнтів, на яких зорієнтовано медіатекст					
	Знати, як захистити інформацію та конфіденційність					
	Застосовувати різні види критичного читання медіатекстів на відому та нову тематику; визначати зв'язок між компонентами змісту, структури та мовним оформленням медіатекстів, що належать до різних стилів і жанрів.					
	Перетворювати візуальну інформацію (або аудіовізуальну) у вербальну та навпаки					
	Аргументувати, толерантно відстоювати власну позицію щодо визначеної проблеми в тексті; стилізувати, прагнути до самовдосконалення шляхом імпровізації з медіатекстами					
	Визначати зв'язок між компонентами змісту, структури та мовним оформленням медіатекстів, що належать до різних стилів і жанрів, визначати естетичну цінність медіатексту					
	Анонсувати власний медіапродукт					

Пояснення:

Кількісні результати тесту варіюються у межах від 0 до 100 балів:

0-40 балів – низький рівень,

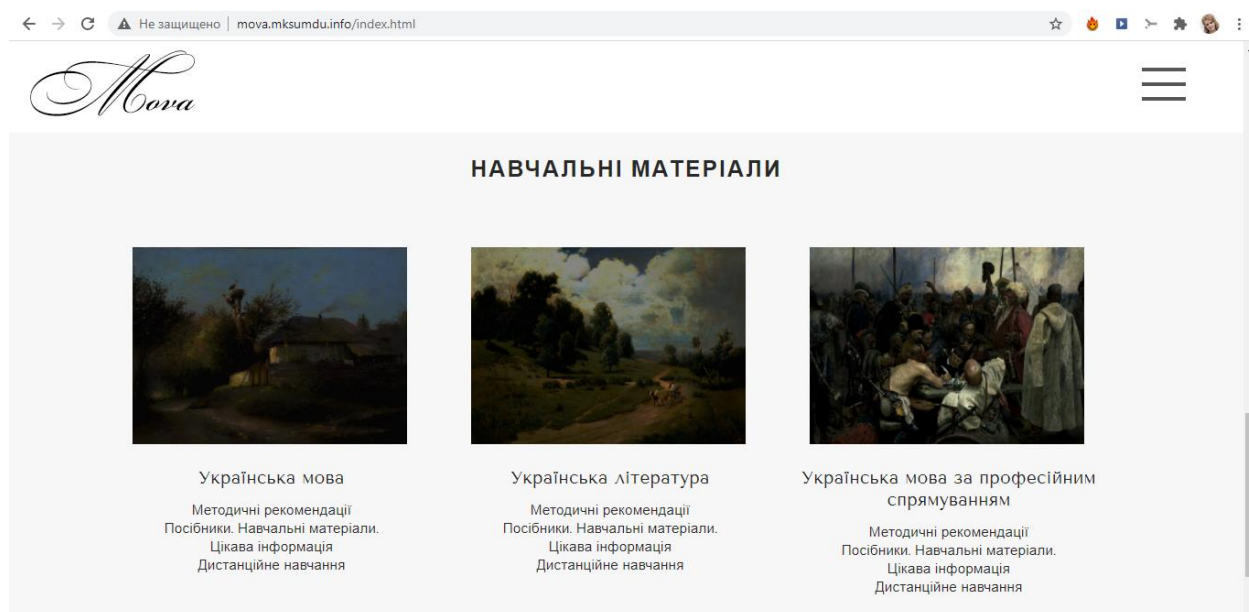
41-70 балів – середній рівень,

71-100 балів – високий рівень.

Додаток 3

Е-забезпечення формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики

Сайт викладача української мови і літератури Пономаренко Наталії Петрівни
([http: mova.mksumdu.info](http://mova.mksumdu.info))

Додаток 4

Дистанційний курс «Українська мова за професійним спрямуванням» для студентів спеціальності 061 Журналістика, створені засобами Google Classroom

(код класу: j4pwj5g)

The screenshot shows the Google Classroom interface for a course titled "Українська мова за професійним спрямуванням". The page is viewed from the "Завдання" (Assignments) tab. At the top, there is a navigation bar with tabs for "Потік", "Завдання", "Люди", and "Оцінки". Below the navigation bar, there is a "Створити" (Create) button and links to "Google Календар" and "Папка курсу на Диску". The main content area displays a list of assignments under the heading "Модуль 1. Вступ. Функції мови.". The assignments are:

Assignment Title	Due Date
Історія успіху	Дата здачі: 14 жовт.
Опрацюйте теоретичний матеріал: параг...	Змінено 1 жовт.
Професіограма	Дата здачі: 14 жовт.
Мова - ДНК нації...	Дата здачі: 14 жовт.
Інфографіка	Дата здачі: 14 жовт.

Below this list, the heading for "Модуль 2. НОРМАТИВНІСТЬ І ПРАВИЛЬНІСТ..." is visible. A help icon (?) is located in the bottom left corner of the interface.

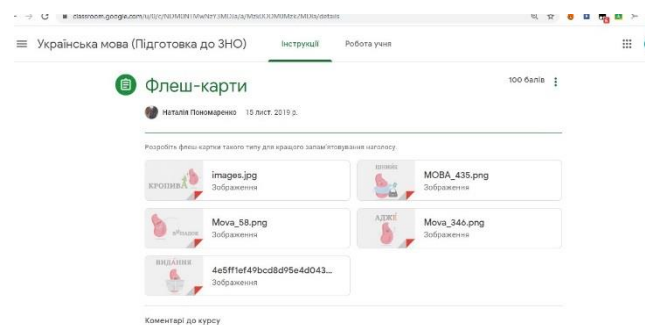
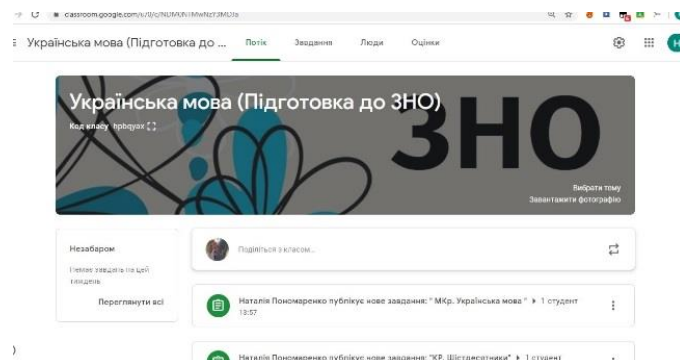
classroom.google.com/c/MzczMTk4MDk0ODNa/gb/sort-name

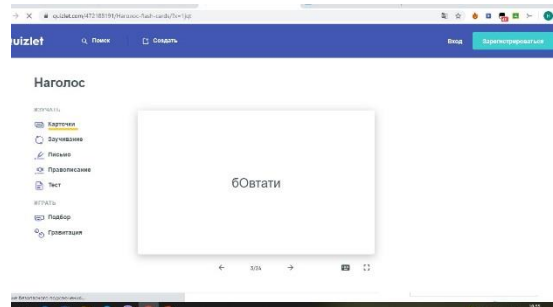
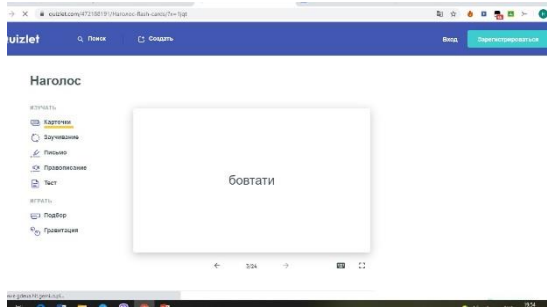
Українська мова за професійним спря... Потік Завдання Люди **Оцінки**

Сортувати за прізвищем ▾	Термін не ... Візитка. з 100	29 жовт. Текст для редагув... з 5	13 лист. Чого очікує... з 100	14 жовт. Історія успіху з 5	1 лист. Словник фаховог... з 100	14 жовт. Терміни і терміно... з 100	14 жовт. Професіо грама з 5	14 жовт. Мова - ДНК... з 100
Середня оцінка курсу	91,25	4	100	4,44	80,91	100	4,44	100
Ирина Бугаєнко		Немає	Немає	Немає	Немає	Немає	Немає	Немає
Надія Володимирівна		Немає	Немає	3 Виконано нев...	Немає	100 Виконано нев...	5 Виконано нев...	100 Виконано нев...
Трубарова Дар'я	95	5	Немає	5	100	100	5	100
Мирослав Деревянко	90	Немає	100	5	80 Виконано нев...	100	5	100
Соня Кимт		Немає	Немає	Немає	Немає	Немає	Немає	Немає
Оргкомітет конференції		Немає	Немає	Немає	Немає	Немає	Немає	Немає

Дистанційний курс «Українська мова. Підготовка до ДПА у формі ЗНО» для студентів спеціальності 061 Журналістика

(код класу: hrbquax)

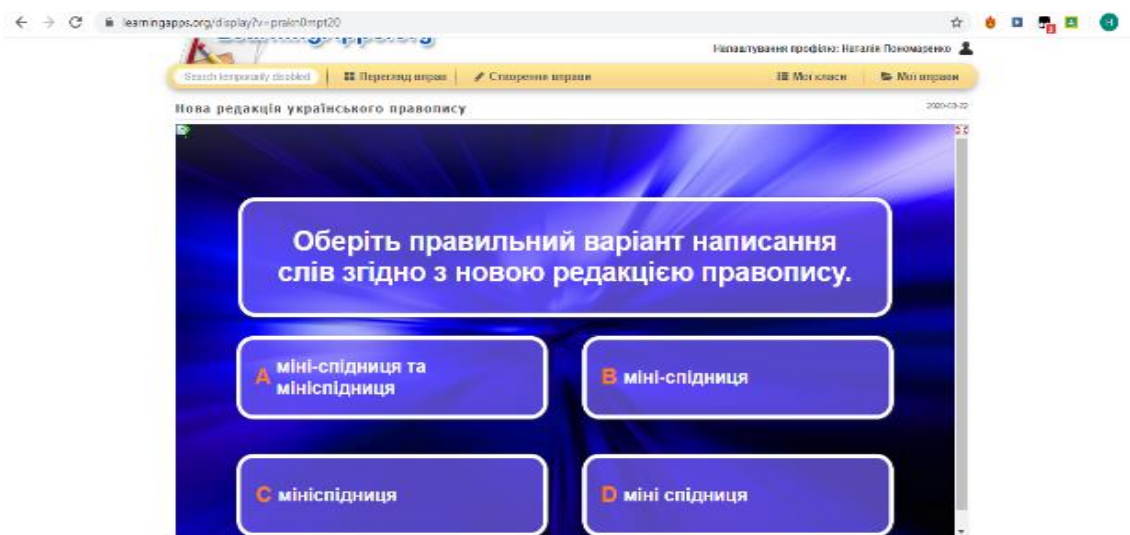
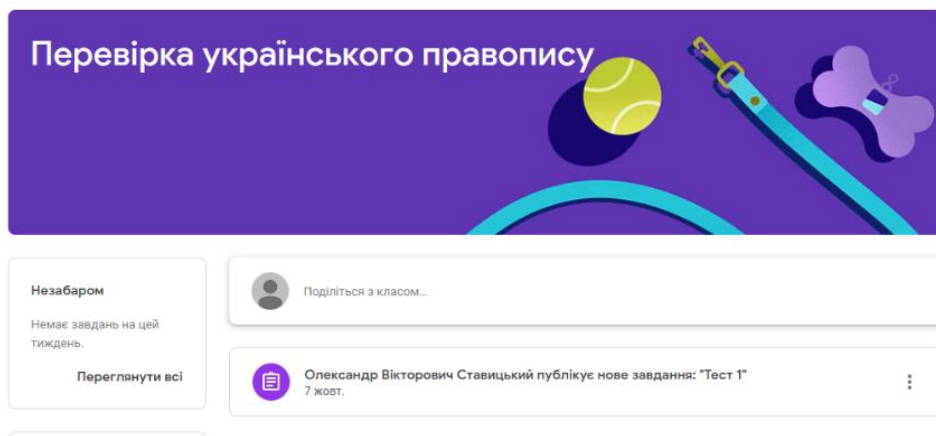
Дистанційний курс «Редагування дитячої та художньої літератури» для студентів спеціальності 061 Журналістика, створені засобами Google Classroom

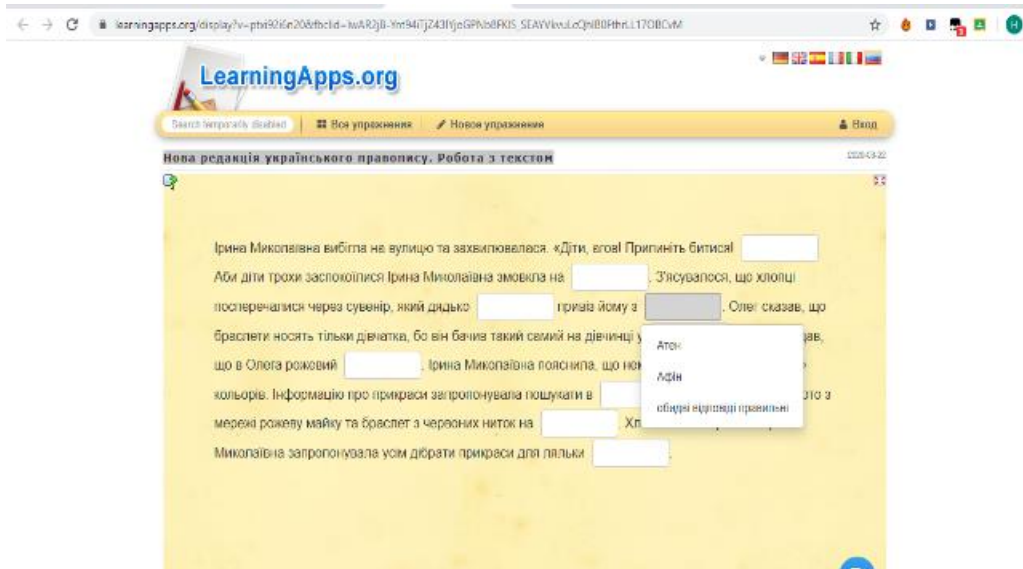
(код класу: faz5dhq)

The screenshot shows the Google Classroom interface for the course "Редагування дитячої та художньої літератури" (Editing children's and artistic literature). The URL is classroom.google.com/u/0/c/N1Q2yMI1M3MI1QyMDNa. The page features a blue header with the course title and a code "faz5dhq". Below the header, there are several sections: "Незабаром" (Coming soon) with a message "Немає завдань на цей тиждень" (No assignments for this week); "Поділіться з класом..." (Share with class...); and two assignments by "Наталія Пономаренко" (Natalia Ponomarenko): "Комплексна контрольна робота" (Complex control work) and "Модульна контрольна робота" (Module control work).

The screenshot shows a Google Docs document titled "Переклад тексту Кулікова 308-е.docx" (Text translation of Kulikova 308-e.docx). The document content is in Ukrainian and discusses economic safety in a globalized world. The document is open in a browser window, and a sidebar on the right shows a grade of 80/100. The sidebar also displays private comments from "Наталія Пономаренко" (Natalia Ponomarenko) and "Наталія Кулікова" (Natalia Kulikova).

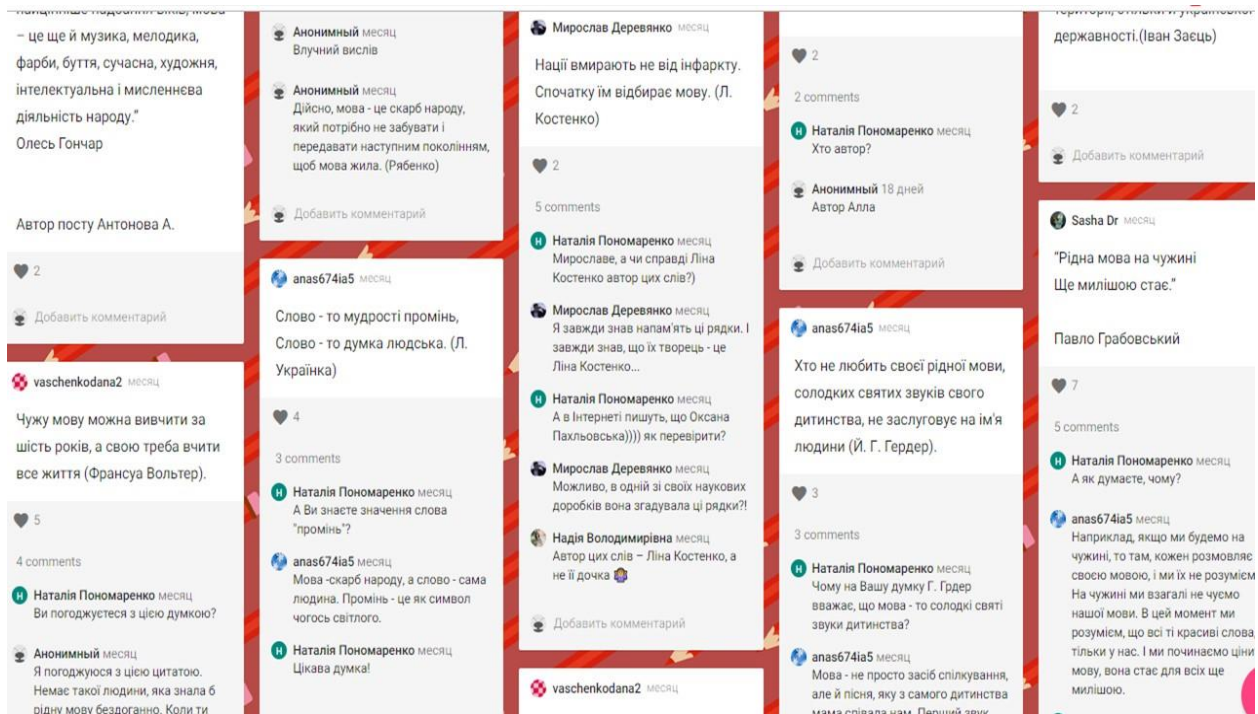
Медійний комплекс «Нова редакція українського правопису»

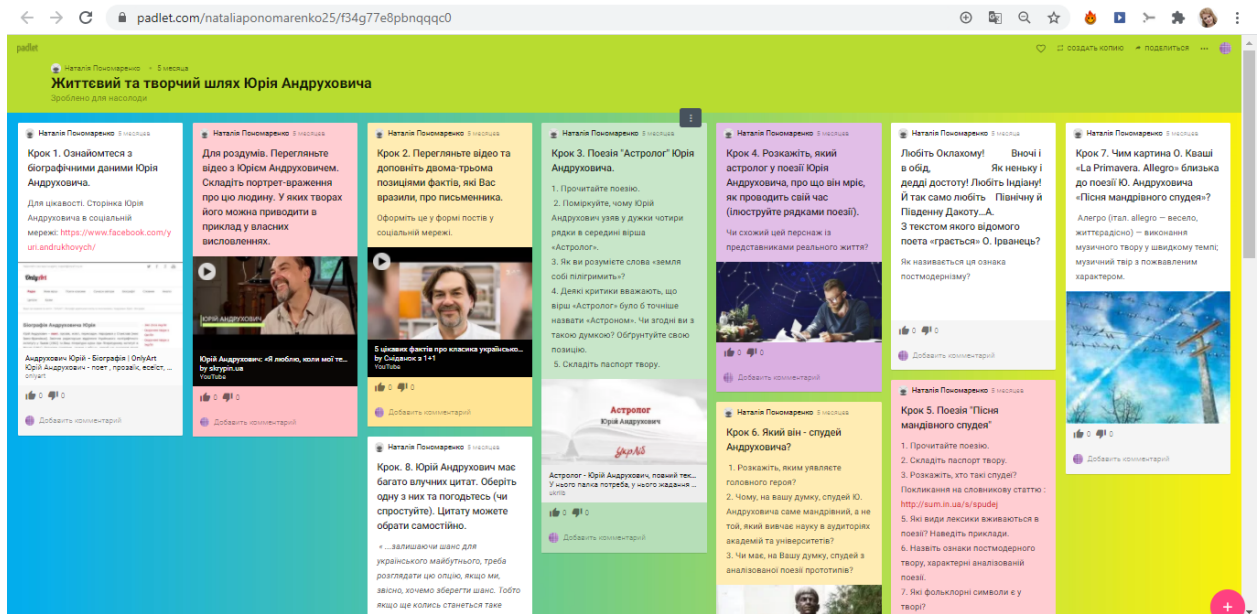

Додаток 5

Приклад роботи на платформі Padlet

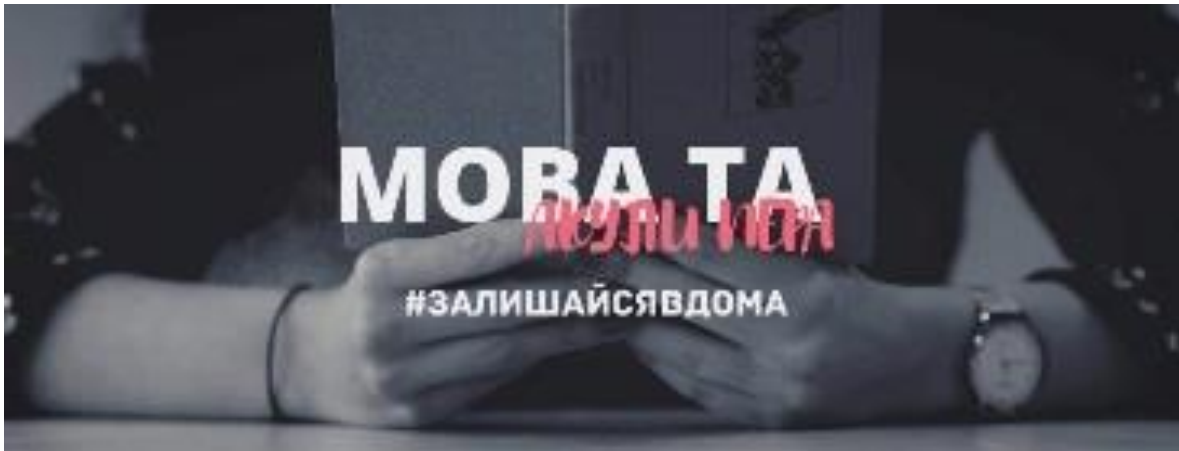
Дисципліна «Українська мова за проєсійним спрямуванням»

Дисципліна «Українська література»

Професійно зорієнтована сторінка у соціальній мережі Фейсбук
 «Мова та акули пера»

(<https://www.facebook.com/groups/437123430211173/>)

Natalia Ponomarenko
Адміністратор · 29 червня о 13:43 · 🌐

29 червня 1921 році народився Рейнхард Мон, німецький підприємець, творець світової медіаімперії «Bertelsmann».

У правописі – як у в новій редакції, так і в минулій, – є положення: «У кінці слова іншомовне -іа передаємо звичайно через -ія: *артєрія, матєрія, індустрія, Італія, Гарсія, Галлія*» (§ 129). А як щодо слова *медіа* (англ. *media*)?

У наведеному правилі звертаємо увагу на слово **звичайно**. Воно фігурує в обох редакціях правопису (1990 р. й 2019 р.). Ця ремарка означає те, що в кінці слова іншомовне -іа передаємо **здебільшого** через -ія, але **не завжди**.

У редакції правопису 2019 р. серед прикладів уживання наведено деякі слова з першою основою *медіа*: *медіалінгвістика, медіастилістика* [3, с. 33]. Отже, укладачі нової редакції правопису визнають за нормативне саме таке написання слова.

Таку графіку фіксують і сучасні словники: Н. Є. Лозової [Лозова Н. Є. Іменник. Граматичний довідник. Київ : Наукова думка, 2016. 285 с.], С. І. Головащук [Головащук С. І. Орфографічний словник складних слів української мови. Київ : Наукова думка, 2008. 267 с.].

Отже, відповідно до чинної норми й практики правильне написання слова – *медіа*.

МЕДІАІМПЕРІЯ

Natalia Ponomarenko
Адміністратор · 29 листопада 2019 р. · 🌐

29 листопада 2019 року - Усесвітній день інформації.

Найчастіше сьогодні ми дізнаємося інформацію з інтернет-джерел.

Згідно з параграфом 35 нової редакції правопису слова з першими регулярно вживаними іншомовними компонентами на голосний та приголосний веб- пишеться разом.

Вебсторінка
Веббраузер
абовеббраузер
Вебпереглядач

Інтернет-видання
Інтернет-сторінка

МОВА
АРХІВ
ГЕРА

Додаток 6

Словник журналістських термінів

АВТОРСЬКА КОРЕКТУРА – правка, здійснена автором у коректурних відбитках з метою вилучення можливих (своїх або чужих) помилок.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 8.

АВТОРСЬКИЙ АРКУШ – одиниця обчислення обсягу твору в друкарсько-видавничій галузі, що відповідає 40 тис. друкарських знаків прозового тексту (у тому числі пробіли між словами, розділові знаки, цифри) або 700 віршованим рядкам чи 3 тис. кв. см площі ілюстрацій на сторінці видання.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 8.

АКРОНІМ – 1. Вид псевдоніма, який складається з великих букв. 2. Тип абрєвіатури, що утворюється з початкових літер складної назви.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 11.

АНОНС – 1. Рекламне повідомлення новинного характеру про спектаклі, концерти, нові книги, фільми тощо. 2. Виділення на першій полосі основних матеріалів номера газети або журналу, демонстрація фрагментів майбутніх матеріалів на телебаченні й радіо.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 13.

АНТРЕФІЛЕ – коротка газетна замітка, подібна до лаконічного коментаря чи стислої репліки. Друкується здебільшого без підпису від імені редакції і відзначається, як правило, в'їдливим, дошкульним тоном.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 13.

БАЙЛАЙНЕР – присвячена новинній події авторська стаття, яка створює і підтримує через авторитетний текст від імені першої (посадової) особи капітал організації чи фірми.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 16.

«БАМПЕР» - музична чи рекламна вставка у телевізійній передачі.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 17.

БЕКГРАУНДЕР – інформація у ЗМІ, яка не містить сенсації і подається з метою підтримки потоку новин.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 17.

«БІЛА» АБО ПОЗИТИВНА ПРОПАГАНДА – популяризація в журналістиці гуманітарних та демократичних цінностей, здорового способу життя, наукового знання, навчальних програм.

Основи журналістики. Підручник. 5-те вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – с 154.

БЛІЦ-ІНТЕРВ'Ю – коротка бесіда журналіста з реципієнтами на місці події. Те саме, що й флеш-інтерв'ю.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 18.

БРИТВА ОККАМА – методологічний прийом створення журналістських текстів, який спрямований на забезпечення їх зрозумілості для реципієнта.

Основи журналістики. Підручник. 5-те вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – с 180.

БРИФІНГ – коротка нарада для представників друкованих, ефірних та електронних органів масової інформації, на якій спеціально уповноваженими на те особами викладається позиція уряду з певного питання або позиція, узгоджена сторонами, що беруть участь у міжнародних переговорах, засіданнях, конференціях, повідомлення про їх хід, про погляди сторін тощо.

Основи журналістики. Підручник. 5-те вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – с 178-179.

БУЛ-МАРК – яскрава закладка з рекламною інформацією, вкладена в журнал або книгу.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 20.

ВИБІРКА – підібрані за тематичним у жанровим принципами журналістські матеріали, що використовуються при підготовці теле-, радіопередач. У друкованих ЗМІ публікуються під спільним заголовком (те саме, що й добірка).

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 21.

«ВИБУХ» – відеоефект, що створює ілюзію вибухоподібного розпадання телезображення на дрібні фрагменти.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 21.

«ВИЖИМКА» – стислий виклад змісту певних документів, подій, що слугують інформаційною базою журналістського твору.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 22.

ВІДБИВКА – 1. Жирна лінійка, яка розмежовує газетні добірки, відокремлює один від одного різні матеріали. 2. Коротка музична вставка між частинами телерадіопередачі; за характером нагадує заставку.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 23.

ВНУТРІШНІЙ ГЛЯДАЧ – частина телевізійної аудиторії, яка спеціально запрошена для контактної участі в ток-шоу. Загальна функція внутрішнього глядача подвійна: з одного боку, бути репрезентантом громадської думки перед головними учасниками програми, а, з другого боку, своїми оцінками та висловлюваннями впливати на формування громадської думки глядачів, які сидять по той бік екрану.

Основи журналістики. Підручник. 5-те вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – с 180.

ГАЗЕТНА «КАЧКА» – псевдоінформація, опублікована в газеті фальшива, вигадана сенсація, що ґрунтується на неперевірених відомостях, що характеризується очевидною безглуздістю та неправдивістю. Г. к. – ознака жовтої преси, її наявність знижує авторитет видання й журналіста, але вона

використовується як засіб боротьби за читача, збільшення накладу й прибутків.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «ВИДАВНИЦТВО «ЗАКАРПАТТЯ», 2007. – С. 27.

ГОЛОС ЗА КАДРОМ – один із способів подачі новин, коли відеоряд супроводжується текстом журналіста, якого немає в кадрі.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 30.

ДАЙДЖЕСТ – у сучасній журналістиці скорочений або повний передрук матеріалів інших видань.

Основи журналістики. Підручник. 5-те вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – с 341.

ДЖИНГЛ – 1. Стиль мелодико-вербальної реклами на радіо, яку виконують у вигляді пісні, спеціально пристосованої для рекламування певного товару на телебаченні й радіо. 2. Традиційні позивні радіостанції.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 32.

ДИФАМАЦІЯ – оприлюднення в ЗМІ відомостей, які ганьблять честь і гідність громадянина, псують репутацію установи, організації.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 34.

ЕТЮД – 1. Попередній варіант або викінчений літературно-мистецький твір, що є частиною майбутнього великого твору. 2. У друкованих ЗМІ – фотознімки, графічні малюнки, у яких відтворені картини природи. 3. На телебаченні – передача нарисового плану про природу.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 37.

ЕФЕКТ ПРИСУТНОСТІ – суб'єктивне відчуття реципієнтом власної участі в подіях, представлених друкованими та аудіовізуальними ЗМІ.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 37.

ЕФІР –1. За уявленнями стародавніх греків - верхній сонцезахисний шар повітря, де перебували боги. 2. Узагальнена назва середовища, в якому поширюються електромагнітні хвилі, що несуть сигнали телевізійного зображення і звукового супроводу, а потім відтворюються приймачами.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 37.

ЄМНІСТЬ ДРУКОВАНОГО АРКУША – насиченість друкованого аркуша поліграфічними знаками, що характеризується абсолютною кількістю друкованих знаків на одному друкованому аркуші або відношенням цієї кількості до обліково-видавничого аркуша, який дорівнює 40 тис. знаків.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 37.

ЄМНІСТЬ ШРИФТУ – кількість знаків певного шрифту, яка міститься у рядку на аркуші відповідного формату.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 37.

ЖАРГОН – соціальний діалект; відрізняється від літературної мови специфічною лексикою і вимовою, але не має власної фонетичної й граматичної системи.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 38.

ЖИВИЙ ЖУРНАЛ – один із найпопулярніших блог-серверів у світі, що надає користувачам можливість вести щоденники (блоги) у мережі, а також програмне забезпечення, що керує сайтом із відкритим вихідним кодом. Ж. ж. відрізняється від інших служб блогів наявністю самодостатнього співтовариства та підтримкою соціальних мереж.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 39.

ЖУРНАЛІСТСЬКЕ РОЗСЛІДУВАННЯ – складний журналістський жанр, який об'єднує елементи інтерв'ю, портрета, репортажу, хроніки тощо. Ж. р. може повідомляти про невідому досі обставину, ситуацію, подію, знання, які становлять суспільний інтерес.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 40.

ЗАГОЛОВНИЙ КОМПЛЕКС – сукупність елементів та графічних засобів, які стисло розкривають зміст матеріалу. До елементів З.к. відносять: шапку, заголовок, підзаголовок, рубрику, лід, вріз, епіграф.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 40.

ЗАРИСОВКА – 1. Художньо-публіцистичний жанр малої нарисової форми, в якому на фактичній, документальній основі яскраво й лаконічно розповідається про певну подію або особу часто з дотриманням вузьких часових меж (подія відбувається протягом декількох годин, дня). 2. Ілюстрації репортажного характеру, підготовлені для періодичного видання.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 40.

ЗАСТАВКА – 1. Малюнок чи поліграфічний візерунок, заверстаний, як правило, у кінці газетного матеріалу або на сторінці книги чи журналу. 2. Малюнок на екрані, що визначає тему й характер майбутньої телепередачі. 3. Коротка музична фраза, якою відокремлюються складові телерадіопередачі.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 41.

ЗОРОВИЙ РЯД – ліва частина тексту сценарію, у якій зафіксоване те, що має втілюватися на екрані, а не передаватися словом.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 42.

ІДІОЛЕКТ – сукупність мовно-виражальних засобів, які виконують естетичну функцію й вирізняють мову окремого індивіда з-поміж інших.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 42.

ИНВЕКТИВА – 1. Різкий, гнівний виступ (відомий ще з античної доби), який звинувачує когось або спрямований проти чого-небудь. 2. Віршований або прозовий твір різкого викривального характеру.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 42.

ИНДЕКС ВИДАННЯ – цифрове позначення, яке вказує на місце газети, журналу чи іншого видання в реєстрі, каталозі періодичних видань країни.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 43.

ИНДИВИДУАЛІЗОВАНІ НОВИНИ – спосіб подачі новин у сучасній Інтернет-журналістиці, який передбачає вибіркове (за тематикою, мовою, національними, конфесійними, політичними прихильностями) на замовлення клієнта постачання йому інформаційних повідомлень.

Основи журналістики. Підручник. 5-те вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – с 29.

ИНФОГРАФІКА – інформація, відтворена в мас-медіа за допомогою методів комп'ютерної графіки; інформативний малюнок (графіки, схеми, таблиці, карти, фото, колажі тощо).

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 44.

ИНФОТЕЙНМЕНТ – термін, який виник в англо-американській журналістиці на позначення такого методу подачі новин, у якому поєднані інформаційні та розважальні компоненти.

Основи журналістики. Підручник. 5-те вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – с 387.

КОЛОНКА – частина сторінки часопису, вертикально відокремлена пробілом. Кількість і формат К. на сторінці визначається специфікою друкованого засобу масової інформації, розміром шрифту тощо.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 47.

КОЛОНТИТУЛ – заголовні дані, розташовані у деяких виданнях над кожною сторінкою тексту і відбиті від неї лінійкою.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 47.

КОМЕНТАР – роз'яснювальні або критичні міркування чи витлумачення певних подій і фактів громадського, наукового, культурного життя.

Основи журналістики. Підручник. 5-те вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – с 80.

КОМЮНІКЕ – офіційне урядове повідомлення про важливі події внутрішнього життя країни або про міжнародну діяльність уряду.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 48.

КОНВЕРГЕНТНА РЕДАКЦІЯ – організація роботи колективу журналістів у такий спосіб, коли матеріали створюються передусім для електронної версії часопису, а вже потім надаються для інших технічних каналів комунікації – паперових газет, телебачення чи радіомовлення.

Основи журналістики. Підручник. 5-те вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – с 284.

КОНТЕНТ – обсяг інформації, вміщений в певному тексті, сукупності текстів. В електронній журналістиці – покажчик рубрик (глав, розділів) документа або програми, а також передмови, додатків, післямови, покажчиків, яким можна користуватися як змістом книги з метою навігації по мережі.

Основи журналістики. Підручник. 5-те вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – с 450.

КОПРАЙТ – 1. Авторське право. 2. Знак охорони авторського права.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 48.

ЛЕТУЧКА (летючка) – регулярна оперативна виробнича нарада редакційного колективу, на якій підбивають підсумки роботи за певний період і визначають завдання на найближчий час.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 49.

ЛІД – виділений в інтонаційний чи графічний спосіб перший абзац журналістського матеріалу.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 50.

«ЛІХТАРИК» – дрібна рубрика чи підзаголовок, винесений на зовнішнє поле сторінки: на парній - вліво, на непарній - вправо. Використовується при частій рубрикації, зокрема в компонуванні добірок з коротких заміток.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 50.

МАРГІНАЛІЇ – 1. Нотатки на берегах книг чи рукописів з тлумаченням незрозумілого слова чи фрагмента тексту. 2. В оформленні книг – винесена за формат тексту рубрикація, так званий «ліхтарик» («боковик»).

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 51.

МЕДІАПЛАН – зазначений порядок, послідовність здійснення певної програми виконання медіаробіт. М. складається у вигляді тексту чи таблиці, в якій схематично (графічно) зазначено вихід продукції протягом певного часу.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 52.

«МЕТЕЛИК» – поліграфічне видання малого розміру (нагадує невелику брошуру або мініатюрний плакат), основною метою якого є популяризація певних ідей, принципів, знань.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 52.

МЕТОД «МАСКИ» – журналістський метод прихованого спостереження та збору інформації, який дає можливість розглянути проблему зсередини, коли журналіст вдає безпосереднього пересічного учасника події, яку спостерігає. Часто це дозволяє уникнути перекохань, однак постають численні питання етики.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 52.

МІКШЕРМЕН – фахівець, який працює на мікшерному пульті під час прямого ефіру або відеозапису.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 54.

НАТЮРМОРТ – 1. Жанр живопису, вид ілюстрації, що відтворює предмети неживої природи. 2. У журналістиці - художні ілюстрації до матеріалів із зображенням промислових товарів: машин, інструментів, тканин тощо. На телебаченні відеозамальовки у стилі Н. використовуються як заставки між передачами. У рекламі нерідко застосовують «відеонатюрморт».

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 57.

НОЖИЦЬ ПРАВИЛО – такий спосіб побудови інформаційного матеріалу, коли повідомлення побудовано з таких речень, що від кінця до заголовка можна сміливо «відрізати» речення за реченням, а головний зміст все одно залишається.

Основи журналістики. Підручник. 5-те вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – с. 129.

НЬЮЗЛЕТЕР – у широкому розумінні корпоративне (передусім внутрішнє) періодичне видання, що публікує PR-тексти, власне журналістські матеріали і є одним із інструментів позиціонування або підтримування публіцитного капіталу суб'єкта PR.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 58.

ОБРАМЛЕННЯ – побудова композиції журналістського твору, за якої одна розповідь включена в іншу. Функцію 0. може виконувати пейзаж, діалог, певна фраза, якими твір починається і завершується.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 59.

ОНЛАЙН-ПУБЛІКАЦІЯ – спосіб буття текстів в Інтернет-журналістиці. На відміну від паперової журналістики, онлайн-публікація будується у формі складної моделі, основними складниками якої є авторський матеріал, читацькі коментарі до нього, пояснення автора з приводу коментарів, нові відгуки читачів.

Основи журналістики. Підручник. 5-те вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – с. 53.

ОФІЦІОЗ – 1. Інформація, що надходить від різних офіційних установ (владних структур, профспілок, об'єднань тощо). 2. Газета, журнал, бюлетень, інше друковане видання, що офіційно не є органом уряду або правлячої партії, але виражає їхні погляди з питань внутрішнього і міжнародного життя.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 60.

«ПДВАЛ» – великий за обсягом матеріал, рідше добірка кількох невеликих матеріалів, розміщених у нижній частині полоси друкованого ЗМІ. Характерні ознаки П.: не менше трьох колонок однакової довжини, висота від чверті до третини сторінки.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 62.

ПДТЕКСТ – прихований, внутрішній зміст висловлювання. П. існує тільки у зв'язку з вербально вираженим змістом, супроводжує і водночас частково чи повністю змінює його.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 62.

«ПЛЮТ» – метод прогнозування глядацької аудиторії. Для цього перша серія фільму подається як пробна, щоб дослідити уподобання глядачів, провести опитування.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 62.

ПОЛОСА – задрукована частина сторінки видання, де розміщено зверстаний текстовий та ілюстративний матеріал; сторінка без її бокових, верхнього й нижнього пробілів.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 63.

ПРАЙМ-ТАЙМ – найзручніший, найкращий час для розміщення реклами в електронних ЗМІ.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 64.

РАДІОВІЙНА – заглушування радіоелектронних засобів супротивника аналогічними засобами.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 68.

РЕЦЕНЗІЯ – один з основних жанрів критики, що містить виклад змісту, оцінку, аналіз та інтерпретацію, визначення сильних сторін і вад, зауваження та пропозиції щодо поліпшення літературного, мистецького чи наукового твору.

Основи журналістики. Підручник. 5-те вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – с 104.

РОЗВЕРСТКА – спосіб розміщення газетного набору на кілька (від 3 до 8) рівних колонок, що створює правильний прямокутник, зверху перекритий загальним заголовком, а знизу відбитий від інших матеріалів суцільною лінійкою.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 73.

РОЗКАДРОВКА – ілюстрований монтажний аркуш телевізійного фільму або цілої програми із зазначенням дійових осіб, описом сюжету й діалогами; здійснюється режисером або оператором.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 73.

РЯДОК ТУПИЙ – 1. Рядок без абзацного відступу. 2. Заповнений на весь формат колонки останній рядок абзацу.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 74.

СЛОГАН – 1. Лаконічний, чіткий і легкий для вимови вислів у рекламі, логічними складниками якого є дані про товар, торговельну марку, послуги та місце продажу. 2. Одноманітний, затертий, шаблонний мовний зворот, банальне словесне кліше, штамп, галаслива фраза у пропагандистських гаслах.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 77.

СПЕЦВИПУСК – позачерговий номер періодичного видання, позапрограмний випуск радіо- чи теленовін у зв'язку з важливими суспільно-політичними подіями.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 77.

СПІЧРАЙТЕР – особа, яка готує доповіді та виступи для посадовців.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 78.

СТОП-КАДР – 1. Зупинене на екрані телевізора зображення при відтворенні відеозапису. 2. Один із можливих режимів відеокамери, при якому запис характеризується нестабільністю зображення.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 79.

«ТЕМНИКИ» – перелік тем, заборонених для висвітлення й публічного обговорення у ЗМІ; форма прихованої цензури.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 83.

ТИТР – напис на кадрі в кіно- або телефільмі, який повідомляє назву фільму, дає перелік дійових осіб, містить пояснювальний текст тощо.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 84.

ТОК-ШОУ – цілий напрямок у телевізійній журналістиці, змістом якого є інформування глядачів за допомогою «розмови» (діалогу, полілогу) перед телекамерою, а також залучення до обговорення піднятих проблем аудиторії як у студії, так і поза нею (за наявності зворотного зв'язку під час прямоефірних передач).

Основи журналістики. Підручник. 5-те вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – с 315.

УПОРЯДНИК – спеціаліст, який дібрав з різних джерел, систематизував, уклав у відповідний тип видання й опрацював для друку матеріали.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 86.

ФАЛЬЦЮВАННЯ – процес згинання друкованих аркушів для комплектування видання (газети, журналу, книги). Ф. виконується як вручну, так і спеціальними машинами.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 87.

ФЛЕШ – коротке попереднє повідомлення на радіо й телебаченні; інформація, передана в ефір в останню хвилину.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 88.

ФРИЛАНСЕР – журналіст, який не є штатним працівником редакції ЗМІ, а пропонує свої матеріали різним мас-медіа за відповідну плату (гонорар).

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 89.

ХРОНОМЕТРАЖ – у радіомовленні і телебаченні встановлення часу, протягом якого триватиме передача.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 90.

ХРОНІКЕР – журналіст, який працює в галузі хроніки, повідомляє про поточні події.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 90.

ЦЕНЗУРА – 1. Контроль влади за змістом, випуском у світ і розповсюдженням друкованої продукції, творів мистецтва для того, щоб не допустити чи обмежити поширення інформації, яка визначається цією владою як небажана або шкідлива. 2. Установа, яка здійснює такий контроль.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 90.

ЧАС РОЗГОНУ – відрізок часу, необхідний носію даних (магнітна стрічка, диск тощо) для набирання робочої швидкості.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 91.

ЧАСОПИС – 1. Те саме, що й газета. 2. Періодичне друковане видання у вигляді книжки, журналу.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 91.

ШАПКА – один із типів заголовка, що об'єднує декілька газетних публікацій, кожна з яких має власне найменування. Призначення Ш. – привернути увагу читачів до розвороту, полоси, добірки на актуальну тему.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 92.

«ШТОРКА» – екранна завіса, перебивка між сюжетами, що використовується в кіно і на телебаченні для послідовної заміни (витіснення) одного кадру іншим.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 94.

ЩОДЕННИК – 1. Щоденні записи індивідуального характеру про події, факти, враження від чогось. 2. Щоденне періодичне видання, щоденна газета. 3. Жанр мемуарної чи художньої літератури, публіцистики - форма розповіді від першої особи у вигляді повсякденних записів, як правило, датованих.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 95.

ЮСТИРУВАННЯ – вивірення і точна підгонка росту шрифту або кліше.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 95.

ЯРЛИК – 1. Наклейка на предметі, товарі із зазначенням назви, кількості, місця виготовлення, номера або інших відомостей; етикетка, наліпка. 2. Наклейка із заголовком або іменем автора на книжковому корінці. 3. Наклейка на книжковій палітурці з зазначенням бібліотечного шифру. 4. Характеристика, що її дають за шаблоном, традицією, звичкою кому-, чому-небудь.

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті/ За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – с. 96.

Додаток Е.7.

Проекти студентського гуртка

«Культуромовна особистість журналіста»

№	Назва проєкту	Зміст проєкту	Покликання
1	Відеореклама підручника Миколи Тимошика «Основи редагування» (Автори: Сергій Дубіна, Вікторія Радько, Богдан Грицай)	Популяризація українського книговидавництва.	https://www.facebook.com/100006573215965/videos/vb.100006573215965/2395354140693670/?type=2&video_source=user_video_tab
2	Альманах «Мова єднання» (авторський колектив)	У виданні подано віршовані та прозові твори студентів Машинобудівного коледжу Сумського державного університету.	http://mova.mksumdu.info/raz/student.php
3	Онлайн-словник «Словник сучасної молоді» (Автори: Мирослав Деревянко, Надія Люшина)	У рубриці «Що не розуміє моя бабуся» на телеканалі Суми:UA у формі відеоблогу пояснено приклади молодіжного жаргону.	https://www.youtube.com/watch?v=tYRq_EV20Pk
4	Комплекс «Шляхами мандрівника Сковороди»	У збірнику подано збірник афоризмів Г. Сковороди, кластер, презентації, сенкани, синквейни, інтерактивну гру, присвячені	http://mk.sumdu.edu.ua/index.php/97-novyny/634-aty-proishov-

	(Автори? Альона Кулик, Артем Палієнко)	українському філософу.	veb-kvest
5	Відеоблог «Українська мова очима іноземців» (Автори: Вікторія Радько, Аріна Столбцова, Каріна Лопандя)	Метою проєкту є формування шанобливого ставлення до української мови. Студенти в інтерв'ю з'ясовували враження іноземців від української мови.	http://mova.mksumdu.info/raz/student.php
6	Відеоісторія проєкту Університету Грінченка «Словоопис» (Автори: Аліна Худенко, Сергій Дубіна)	Студенти долучилися до Всеукраїнського флешмобу освітньої культуромовної платформи «Словоопис», присвяченому Дню української писемності та мови . У формі відеопривітання презентували актуальність блогів, метою яких є популяризація української мови.	https://www.facebook.com/100006573215965/videos/2270823839813368/
7	Відеословник «Відомі невідомі Суми» (Автор: Мирослав Деревянко)	Мета проєкту – створення віртуального відеословника, лексикографічною базою якого є краєзнавчий матеріал. Кожна лексема подається у вигляді відеоблогу. Реєстрові лексеми словника – це слова, які репрезентують місто Суми.	https://www.youtube.com/watch?v=I4f_p8sZrEw&feature=share
8	Відеопроект «І оживе добра слава, слава України» (Автор: Богдан Скібчик)	Соціальний відеопроект на підтримку бійців зони АТО, організований у співучасті співробітників, педагогів та студентів Машинобудівного коледжу Сумського державного університету.	https://www.facebook.com/100006573215965/videos/2509422385953511/

9	<p>Соціальний відеоролик</p> <p>«Академічна доброчесність»</p> <p>(Автори: Дарина Венедіктова, Богдан Грицай)</p>	<p>Мета – створити соціальний відеоролик, який мотивуватиме до відповідального, чесного навчання, відображатиме важливість якісної освіти в сучасному суспільстві та неприпустимість толерування випадків недоброчесності (списування, плагіату, хабарництва, кумівства, використання службового становища для особистих цілей тощо) під час академічного процесу та у житті.</p>	<p>https://www.facebook.com/100006573215965/videos/vb.100006573215965/2400581776837573/?type=2&video_source=user_video_tab</p>
10	<p>Творча робота у формі книги</p> <p>«Рецепт брехливої статті для українського читача»</p> <p>(Автори: Фелікс Редька, Євгенія Головенко)</p>	<p>Мета – створення медіапродукту, що демонструє, як інструменти маніпуляції впливають на свідомість реципієнтів.</p>	<p>http://mova.mksumdu.info/raz/student.php</p>
11	<p>Проект</p> <p>«Маловживані слова»</p> <p>(Автори: Анастасія Горінченко, Євгенія Чибісова»)</p>	<p>У формі інфографіки запропонувати ілюстрації до маловживаних слів української мови: історизмів, архаїзмів, неологізмів, діалектизмів.</p>	<p>http://mova.mksumdu.info/raz/student.php</p>
12	<p>Проект</p> <p>«Хроніка заборони української мови»</p> <p>(Автор проекту –</p>	<p>Автор проекту зібрала всі заборони, які стосуються української мови протягом 400 років і сформувала їх в інформаційне видання.</p>	<p>http://mova.mksumdu.info/raz/student.php</p>

	Анна Дербєньова)		
13	<p>Проект</p> <p>«Злободенна українська абетка»</p> <p>(Автори: Фелікс Редька та Євгенія Горпінченко)</p>	<p>На кожному літеру української абетки авторами додано сучасне злободенне пояснення.</p>	<p>http://mova.mksumdu.info/raz/student.php</p>
14	<p>Відеоблог</p> <p>«Один день з ромами»</p> <p>(Автор: Василь Жадан)</p>	<p>Метою проекту є розвінчання стереотипів щодо ромської національності. Відеопроєкт створено у формі реаліті-шоу, у якому розповідається про звичайний день представника ромської спільноти Сумщини.</p>	<p>https://m.youtube.com/channel/UCJYEg2CVKEqUJtf5Ei9gKNw?itct=CAEQ8DsiEwihkrzrvneAhUdUbIKHTPRDSk%3D</p>

Наукове видання

О.Семенов; Н.Пономаренко

**ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ЖУРНАЛІСТИКИ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

монографія

Відповідальна за випуск **О. Ю. Кудріна**

Здано в набір 01.04. 2021. Підписано до друку 16.04.2021.
Формат 60x84/16. Гарн. Cambria. Друк ризогр.
Умовн. друк. арк. 12,55. Обл.-вид. арк. 11,43.
Тираж 100.

Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка
Свідоцтво ДК №231 від 02.11.2000 р.

Адреса редакції та видавця:
вул. Роменська, 87, м. Суми, 40002
СумДПУ імені А. С. Макаренка